בס"ד

סיוון - תמוז תשע"ג

כל ישראל ערבים זה לזה

ד"ר אבי וינרוט עו"ד

A-PDF Merger DEMO : Purchase from www.A-PDF.com to remove the watermark

מוקדש בכאב נצחים לעילוי נשמות:

אמי מורתי ה"ה **דרייזל בת אסתר זיסא וינרוט** ע"ה - הכ"מ

אבי מורי ח"ה **משה אהרן ב"ר מרדכי אליעזר וינרוט** ז"ל

ה"ה **נעכא בת מנחם** הלוי **שטרנטל** ע"ה

1

ויקרא
פרק כו

א לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם אֱלִילִם וּפֶסֶל וּמַצֵּבָה לֹא תָקִימוּ לָכֶם וְאֶבֶן מַשְׂכִּית לֹא תִתְּנוּ בְּאַרְצְכֶם לְהִשְׁתַּחֲוֹת
עָלֶיהָ כִּי אֲנִי יי׳ אֱלֹהֵיכֶם: **ב** אֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ וּמִקְדָּשִׁי תִּירָאוּ אֲנִי יי׳: **ג** אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ וְאֶת
מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם: **ד** וְנָתַתִּי גִּשְׁמֵיכֶם בְּעִתָּם וְנָתְנָה הָאָרֶץ יְבוּלָהּ וְעֵץ הַשָּׂדֶה יִתֵּן פִּרְיוֹ: **ה**
וְהִשִּׂיג לָכֶם דַּיִשׁ אֶת בָּצִיר וּבָצִיר יַשִּׂיג אֶת זָרַע וַאֲכַלְתֶּם לַחְמְכֶם לָשֹׂבַע וִישַׁבְתֶּם לָבֶטַח בְּאַרְצְכֶם:
ו וְנָתַתִּי שָׁלוֹם בָּאָרֶץ וּשְׁכַבְתֶּם וְאֵין מַחֲרִיד וְהִשְׁבַּתִּי חַיָּה רָעָה מִן הָאָרֶץ וְחֶרֶב לֹא תַעֲבֹר בְּאַרְצְכֶם: **ז**
וּרְדַפְתֶּם אֶת אֹיְבֵיכֶם וְנָפְלוּ לְפְנֵיכֶם לָחָרֶב: **ח** וְרָדְפוּ מִכֶּם חֲמִשָּׁה מֵאָה יִרְדֹּפוּ
וְנָפְלוּ אֹיְבֵיכֶם לְפְנֵיכֶם לָחָרֶב: **ט** וּפָנִיתִי אֲלֵיכֶם וְהִפְרֵיתִי אֶתְכֶם וְהִרְבִּיתִי אֶתְכֶם וַהֲקִימֹתִי אֶת בְּרִיתִי
אִתְּכֶם: **י** וַאֲכַלְתֶּם יָשָׁן נוֹשָׁן וְיָשָׁן מִפְּנֵי חָדָשׁ תּוֹצִיאוּ: **יא** וְנָתַתִּי מִשְׁכָּנִי בְּתוֹכְכֶם וְלֹא תִגְעַל נַפְשִׁי
אֶתְכֶם: **יב** וְהִתְהַלַּכְתִּי בְּתוֹכְכֶם וְהָיִיתִי לָכֶם לֵאלֹהִים וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי לְעָם: **יג** אֲנִי יי׳ אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר
הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִהְיֹת לָהֶם עֲבָדִים וָאֶשְׁבֹּר מֹטֹת עֻלְּכֶם וָאוֹלֵךְ אֶתְכֶם קוֹמְמִיּוּת: **יד** וְאִם
לֹא תִשְׁמְעוּ לִי וְלֹא תַעֲשׂוּ אֵת כָּל הַמִּצְוֹת הָאֵלֶּה: **טו** וְאִם בְּחֻקֹּתַי תִּמְאָסוּ וְאִם אֶת מִשְׁפָּטַי תִּגְעַל
נַפְשְׁכֶם לְבִלְתִּי עֲשׂוֹת אֶת כָּל מִצְוֹתַי לְהַפְרְכֶם אֶת בְּרִיתִי: **טז** אַף אֲנִי אֶעֱשֶׂה זֹאת לָכֶם וְהִפְקַדְתִּי
עֲלֵיכֶם בֶּהָלָה אֶת הַשַּׁחֶפֶת וְאֶת הַקַּדַּחַת מְכַלּוֹת עֵינַיִם וּמְדִיבֹת נָפֶשׁ וּזְרַעְתֶּם לָרִיק זַרְעֲכֶם וַאֲכָלֻהוּ
אֹיְבֵיכֶם: **יז** וְנָתַתִּי פָנַי בָּכֶם וְנִגַּפְתֶּם לִפְנֵי אֹיְבֵיכֶם יָרְדוּ בָכֶם שֹׂנְאֵיכֶם וְנַסְתֶּם וְאֵין רֹדֵף אֶתְכֶם: **יח**
וְאִם עַד אֵלֶּה לֹא תִשְׁמְעוּ לִי וְיָסַפְתִּי לְיַסְּרָם אֶתְכֶם שֶׁבַע עַל חַטֹּאתֵיכֶם: **יט** וְשָׁבַרְתִּי אֶת גְּאוֹן עֻזְּכֶם
וְנָתַתִּי אֶת שְׁמֵיכֶם כַּבַּרְזֶל וְאֶת אַרְצְכֶם כַּנְּחֻשָׁה: **כ** וְתַם לָרִיק כֹּחֲכֶם וְלֹא תִתֵּן אַרְצְכֶם אֶת יְבוּלָהּ וְעֵץ
הָאָרֶץ לֹא יִתֵּן פִּרְיוֹ: **כא** וְאִם תֵּלְכוּ עִמִּי קֶרִי וְלֹא תֹאבוּ לִשְׁמֹעַ לִי וְיָסַפְתִּי עֲלֵיכֶם מַכָּה שֶׁבַע
כְּחַטֹּאתֵיכֶם: **כב** וְהִשְׁלַחְתִּי בָכֶם אֶת חַיַּת הַשָּׂדֶה וְשִׁכְּלָה אֶתְכֶם וְהִכְרִיתָה אֶת בְּהֶמְתְּכֶם וְהִמְעִיטָה
אֶתְכֶם וְנָשַׁמּוּ דַּרְכֵיכֶם: **כג** וְאִם בְּאֵלֶּה לֹא תִוָּסְרוּ לִי וַהֲלַכְתֶּם עִמִּי קֶרִי: **כד** וְהָלַכְתִּי אַף אֲנִי עִמָּכֶם
בְּקֶרִי וְהִכִּיתִי אֶתְכֶם גַּם אֲנִי שֶׁבַע עַל חַטֹּאתֵיכֶם: **כה** וְהֵבֵאתִי עֲלֵיכֶם חֶרֶב נֹקֶמֶת נְקַם בְּרִית
וְנֶאֱסַפְתֶּם אֶל עָרֵיכֶם וְשִׁלַּחְתִּי דֶבֶר בְּתוֹכְכֶם וְנִתַּתֶּם בְּיַד אוֹיֵב: **כו** בְּשִׁבְרִי לָכֶם מַטֵּה לָחֶם וְאָפוּ עֶשֶׂר
נָשִׁים לַחְמְכֶם בְּתַנּוּר אֶחָד וְהֵשִׁיבוּ לַחְמְכֶם בַּמִּשְׁקָל וַאֲכַלְתֶּם וְלֹא תִשְׂבָּעוּ: **כז** וְאִם בְּזֹאת לֹא תִשְׁמְעוּ
לִי וַהֲלַכְתֶּם עִמִּי בְּקֶרִי: **כח** וְהָלַכְתִּי עִמָּכֶם בַּחֲמַת קֶרִי וְיִסַּרְתִּי אֶתְכֶם אַף אֲנִי שֶׁבַע עַל חַטֹּאתֵיכֶם:
כט וַאֲכַלְתֶּם בְּשַׂר בְּנֵיכֶם וּבְשַׂר בְּנֹתֵיכֶם תֹּאכֵלוּ: **ל** וְהִשְׁמַדְתִּי אֶת בָּמֹתֵיכֶם וְהִכְרַתִּי אֶת חַמְּנֵיכֶם
וְנָתַתִּי אֶת פִּגְרֵיכֶם עַל פִּגְרֵי גִלּוּלֵיכֶם וְגָעֲלָה נַפְשִׁי אֶתְכֶם: **לא** וְנָתַתִּי אֶת עָרֵיכֶם חָרְבָּה וַהֲשִׁמּוֹתִי
אֶת מִקְדְּשֵׁיכֶם וְלֹא אָרִיחַ רֵיחַ נִיחֹחֲכֶם: **לב** וַהֲשִׁמֹּתִי אֲנִי אֶת הָאָרֶץ וְשָׁמְמוּ עָלֶיהָ אֹיְבֵיכֶם הַיֹּשְׁבִים
בָּהּ: **לג** וְאֶתְכֶם אֲזָרֶה בַגּוֹיִם וַהֲרִיקֹתִי אַחֲרֵיכֶם חָרֶב וְהָיְתָה אַרְצְכֶם שְׁמָמָה וְעָרֵיכֶם יִהְיוּ חָרְבָּה: **לד**
אָז תִּרְצֶה הָאָרֶץ אֶת שַׁבְּתֹתֶיהָ כֹּל יְמֵי הָשְּׁמָמָה וְאַתֶּם בְּאֶרֶץ אֹיְבֵיכֶם אָז תִּשְׁבַּת הָאָרֶץ וְהִרְצָת אֶת
שַׁבְּתֹתֶיהָ: **לה** כָּל יְמֵי הָשַּׁמָּה תִּשְׁבֹּת אֵת אֲשֶׁר לֹא שָׁבְתָה בְּשַׁבְּתֹתֵיכֶם בְּשִׁבְתְּכֶם עָלֶיהָ: **לו**
וְהַנִּשְׁאָרִים בָּכֶם וֶהֱבֵאתִי מֹרֶךְ בִּלְבָבָם בְּאַרְצֹת אֹיְבֵיהֶם וְרָדַף אֹתָם קוֹל נִדֶּף וְנָסוּ מְנֻסַת חֶרֶב
וְנָפְלוּ וְאֵין רֹדֵף: **לז** וְכָשְׁלוּ אִישׁ בְּאָחִיו כְּמִפְּנֵי חֶרֶב וְרֹדֵף אָיִן וְלֹא תִהְיֶה לָכֶם תְּקוּמָה לִפְנֵי אֹיְבֵיכֶם:
לח וַאֲבַדְתֶּם בַּגּוֹיִם וְאָכְלָה אֶתְכֶם אֶרֶץ אֹיְבֵיכֶם: **לט** וְהַנִּשְׁאָרִים בָּכֶם יִמַּקּוּ בַּעֲוֹנָם בְּאַרְצֹת אֹיְבֵיכֶם
וְאַף בַּעֲוֹנֹת אֲבֹתָם אִתָּם יִמָּקּוּ: **מ** וְהִתְוַדּוּ אֶת עֲוֹנָם וְאֶת עֲוֹן אֲבֹתָם בְּמַעֲלָם אֲשֶׁר מָעֲלוּ בִי וְאַף אֲשֶׁר
הָלְכוּ עִמִּי בְּקֶרִי: **מא** אַף אֲנִי אֵלֶךְ עִמָּם בְּקֶרִי וְהֵבֵאתִי אוֹתָם בְּאֶרֶץ אֹיְבֵיהֶם אוֹ אָז יִכָּנַע לְבָבָם הָעָרֵל
וְאָז יִרְצוּ אֶת עֲוֹנָם: **מב** וְזָכַרְתִּי אֶת בְּרִיתִי יַעֲקוֹב וְאַף אֶת בְּרִיתִי יִצְחָק וְאַף אֶת בְּרִיתִי אַבְרָהָם אֶזְכֹּר
וְהָאָרֶץ אֶזְכֹּר: **מג** וְהָאָרֶץ תֵּעָזֵב מֵהֶם וְתֶרֶץ אֶת שַׁבְּתֹתֶיהָ בֶּהְשַׁמָּה מֵהֶם וְהֵם יִרְצוּ אֶת עֲוֹנָם יַעַן
וּבְיַעַן בְּמִשְׁפָּטַי מָאָסוּ וְאֶת חֻקֹּתַי גָּעֲלָה נַפְשָׁם: **מד** וְאַף גַּם זֹאת בִּהְיוֹתָם בְּאֶרֶץ אֹיְבֵיהֶם לֹא
מְאַסְתִּים וְלֹא גְעַלְתִּים לְכַלֹּתָם לְהָפֵר בְּרִיתִי אִתָּם כִּי אֲנִי יי׳ אֱלֹהֵיהֶם: **מה** וְזָכַרְתִּי לָהֶם בְּרִית
רִאשֹׁנִים אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְעֵינֵי הַגּוֹיִם לִהְיוֹת לָהֶם לֵאלֹהִים אֲנִי יי׳: **מו** אֵלֶּה הַחֻקִּים
וְהַמִּשְׁפָּטִים וְהַתּוֹרֹת אֲשֶׁר נָתַן יי׳ בֵּינוֹ וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהַר סִינַי בְּיַד מֹשֶׁה:

לוְהַנִּשְׁאָרִים מִכֶּם וְהֵבֵאתִי רִכָּךְ בִּלְבָבָם בְּאַרְצֹת אֹיְבֵיהֶם
וְרָדַף אֹתָם קוֹל עָלֶה נִדָּף וְנָסוּ מְנוּסַת־חָרֶב וְנָפְלוּ וְאֵין
רֹדֵף׃ לוְכָשְׁלוּ אִישׁ בְּאָחִיו כְּמִפְנֵי חָרֶב וְרֹדֵף אֵין וְלֹא־
תִהְיֶה לָכֶם תְּקוּמָה לִפְנֵי אֹיְבֵיכֶם׃ לחוְאֲבַדְתֶּם בַּגּוֹיִם
וְאָכְלָה אֶתְכֶם אֶרֶץ אֹיְבֵיכֶם׃ לטוְהַנִּשְׁאָרִים בָּכֶם יִמַּקּוּ
בַעֲוֹנָם בְּאַרְצֹת אֹיְבֵיכֶם וְאַף בַּעֲוֹנֹת אֲבֹתָם אִתָּם יִמָּקּוּ׃
מוְהִתְוַדּוּ אֶת־עֲוֹנָם וְאֶת־עֲוֹן אֲבֹתָם בְּמַעַלָם אֲשֶׁר מָעֲלוּ־
בִי וְאַף אֲשֶׁר הָלַךְ עִמִּי בְּקֶרִי׃ מאוְאַף־אֲנִי אֵלֵךְ עִמָּם
בְּקֶרִי וְהֵבֵאתִי אֹתָם בְּאֶרֶץ אֹיְבֵיהֶם אוֹ אִם־אָז יִכָּנַע לְבָבָם

בעל הבורים

[illegible]

רש"י

[illegible]

שפתי חכמים

[illegible]

הרמ"ה חסמ"ה

[illegible]

עַד הַיְתָה תְּתֵין מַלְכָּה׃ לוּ וְדִישְׁתָּרוּן בִּסְנוּן וְאֶעֱל תִּבְרָא כַּלְבָּבְכוֹן בְּאַרְעָא
דְּבַעֲלֵיהוֹן וְיִרְדּוּף יָתְהוֹן קָל עָלֶה דְּשָׁקִיף וְיִעְרְקוּן כְּמִעְרָקָא מִן חַרְבָּא דְּקַטְלִין
בְּחַרְבָּא וְיִכְּלוּן וְלֵית דְּרָדֵף׃ לחוְלֵית לְכוֹן מִיעְרָא קָדָם בַּעֲלֵי דְבָבֵיכוֹן׃ לטוְתִבְּדוּן בֵּינֵי עַמְמַיָּא
וּתְסַפֵּר יָתְכוֹן אַרְעָא בַּעֲלֵי דְבָבֵיכוֹן׃ מוְדִישְׁתָּרוּן בְּסִנּוּן בְּחוֹבֵיהוֹן בְּאַרְעָתָא
בַּעֲלֵי דְבָבֵיכוֹן אַף בְּחוֹבֵי אֲבָהָתְהוֹן בְּגַוֵּיהוֹן יִתְבַּטְּלוּן׃ מאוְיָתְוָדּוּן
יָת חוֹבֵיהוֹן וְיָת חוֹבֵי אֲבָהָתְהוֹן בִּשְׁקָרֵיהוֹן דִּי שַׁקְּרוּ קֳדָמַי וְאַף דִּי הֲוָה מִתְנַגֵּד
בְּקִשְׁיוּ׃ מבאַף אֲנָא אֵזֵל עִמְּהוֹן בְּקִשְׁיוּ וְאֵעֱל יָתְהוֹן בְּאַרְעָא בַּעֲלֵי דְבָבֵיהוֹן אוֹ

ספורנו

שלוא היוכת לי שנאמר אז תרצה הארץ את שבתותיה כל ימי השמה. כל ימי

הרמב"ן והמצודה

מג (ב) והנשארים כפה. והבאתי מוך בלבבם. אינו אומר והבאתי מוך בלבבם אלא והבאתי מוך בלבבם ואיר: ד' איסר. יפתרו דאגה ודעדה ויראה: בוד (ה) ורדף אותם קול עלה נדף. נדף ביעב א' הייתי ישיבים בין האילנות. לנשבה ברוח ונתפרדו העלים וכ"ו ומכרתי הרעה ואמרתי אני לנו שמא הבוקר מפרשים לאדר ומן נפרנו אפרינו ואיבו עצמן ברוח. וישפכו בסקונו ובבוקנו ואמרתי אוי לי שעלינו ביקרים הפסוק אחות אתכם קול עלה נדף. ונמו מנבאת הרב מעבר איסר ונעלו ואין חדק מבלי כח:

מה ונשלו איש באחיו. אינו אומר איש בעמיו אלא איש בעון אחיו. מלמד שכל ישראל ערבים זה בזה לא תתיו לפם הקומה לפני אויביכם זו שעה שנלכדת בה ירושלים:

ואבדתם

וסלוסלוסים וכדומה לגל. סס מוכך. כולל כל מיל. רוקם הלבן סדרים בהקבן לו מוש דמלכו. ומלא מישה ומהל. ומלמה. ומעדם ומלמה ומחמס:

מה ורדף אתכם קול עלה נדף. מקף כמו נדף. (וכן) תוגר בהלה. כמוה כלה. ומקבקב ומשמיע קול ע"ו העלה. המלב מקבל עין בעם הלוח. וכ' שקף ע"ל. המרגים עיקל. דמקוף. וכמקבל לוגלים. ומנמו מבני הקול חזק מנוד. לעמה. בגם. עלה ומל. בוקף. בגל. ומים בכלי כמ ר"ל לו ילקל כמלה לכ' לם לא מבטל בכמם מעלו מסי מעבים ומכוס סר:

מה ונשלו איש באחיו. לחד. מלמד ע"ל. מעמנה. מבנת. הנשים. ומבנת. כמ לם. ילקל. מעלו מים מסמ. מלמד. מלמד. מלמד

דברים

פרק כד

א כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וּבְעָלָהּ וְהָיָה אִם לֹא תִמְצָא חֵן בְּעֵינָיו כִּי מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתֻת וְנָתַן בְּיָדָהּ וְשִׁלְּחָהּ מִבֵּיתוֹ: **ב** וְיָצְאָה מִבֵּיתוֹ וְהָלְכָה וְהָיְתָה לְאִישׁ אַחֵר: **ג** וְשָׂנֵא הָאִישׁ הָאַחֲרוֹן כְּתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתֻת וְנָתַן בְּיָדָהּ וְשִׁלְּחָהּ מִבֵּיתוֹ אוֹ כִי יָמוּת הָאִישׁ הָאַחֲרוֹן אֲשֶׁר לְקָחָהּ לוֹ לְאִשָּׁה: **ד** לֹא יוּכַל בַּעְלָהּ הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר שִׁלְּחָהּ לָשׁוּב לְקַחְתָּהּ לִהְיוֹת לוֹ לְאִשָּׁה אַחֲרֵי אֲשֶׁר הֻטַּמְּאָה כִּי תוֹעֵבָה הִוא לִפְנֵי יי׳ וְלֹא תַחֲטִיא אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר יי׳ אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ נַחֲלָה: **ה** כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה חֲדָשָׁה לֹא יֵצֵא בַּצָּבָא וְלֹא יַעֲבֹר עָלָיו לְכָל דָּבָר נָקִי יִהְיֶה לְבֵיתוֹ שָׁנָה אֶחָת וְשִׂמַּח אֶת אִשְׁתּוֹ אֲשֶׁר לָקָח: **ו** לֹא יַחֲבֹל רֵחַיִם וָרָכֶב כִּי נֶפֶשׁ הוּא חֹבֵל: **ז** כִּי יִמָּצֵא אִישׁ גֹּנֵב נֶפֶשׁ מֵאֶחָיו מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהִתְעַמֵּר בּוֹ וּמְכָרוֹ וּמֵת הַגַّנָּב הַהוּא וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ: **ח** הִשָּׁמֶר בְּנֶגַע הַצָּרַעַת לִשְׁמֹר מְאֹד וְלַעֲשׂוֹת כְּכֹל אֲשֶׁר יוֹרוּ אֶתְכֶם הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִם תִּשְׁמֹרוּ לַעֲשׂוֹת: **ט** זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה יי׳ אֱלֹהֶיךָ לְמִרְיָם בַּדֶּרֶךְ בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם: **י** כִּי תַשֶּׁה בְרֵעֲךָ מַשַּׁאת מְאוּמָה לֹא תָבֹא אֶל בֵּיתוֹ לַעֲבֹט עֲבֹטוֹ: **יא** בַּחוּץ תַּעֲמֹד וְהָאִישׁ אֲשֶׁר אַתָּה נֹשֶׁה בוֹ יוֹצִיא אֵלֶיךָ אֶת הָעֲבוֹט הַחוּצָה: **יב** וְאִם אִישׁ עָנִי הוּא לֹא תִשְׁכַּב בַּעֲבֹטוֹ: **יג** הָשֵׁב תָּשִׁיב לוֹ אֶת הָעֲבוֹט כְּבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ וְשָׁכַב בְּשַׂלְמָתוֹ וּבֵרֲכֶךָּ וּלְךָ תִּהְיֶה צְדָקָה לִפְנֵי יי׳ אֱלֹהֶיךָ: **יד** לֹא תַעֲשֹׁק שָׂכִיר עָנִי וְאֶבְיוֹן מֵאַחֶיךָ אוֹ מִגֵּרְךָ אֲשֶׁר בְּאַרְצְךָ בִּשְׁעָרֶיךָ: **טו** בְּיוֹמוֹ תִתֵּן שְׂכָרוֹ וְלֹא תָבוֹא עָלָיו הַשָּׁמֶשׁ כִּי עָנִי הוּא וְאֵלָיו הוּא נֹשֵׂא אֶת נַפְשׁוֹ וְלֹא יִקְרָא עָלֶיךָ אֶל יי׳ וְהָיָה בְךָ חֵטְא: **טז** לֹא יוּמְתוּ אָבוֹת עַל בָּנִים וּבָנִים לֹא יוּמְתוּ עַל אָבוֹת אִישׁ בְּחֶטְאוֹ יוּמָתוּ: **יז** לֹא תַטֶּה מִשְׁפַּט גֵּר יָתוֹם וְלֹא תַחְבֹּל בֶּגֶד אַלְמָנָה: **יח** וְזָכַרְתָּ כִּי עֶבֶד הָיִיתָ בְּמִצְרַיִם וַיִּפְדְּךָ יי׳ אֱלֹהֶיךָ מִשָּׁם עַל כֵּן אָנֹכִי מְצַוְּךָ לַעֲשׂוֹת אֶת הַדָּבָר הַזֶּה: **יט** כִּי תִקְצֹר קְצִירְךָ בְשָׂדֶךָ וְשָׁכַחְתָּ עֹמֶר בַּשָّדֶה לֹא תָשׁוּב לְקַחְתּוֹ לְגֵר לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה יִהְיֶה לְמַעַן יְבָרֶכְךָ יי׳ אֱלֹהֶיךָ בְּכֹל מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ: **כ** כִּי תַחְבֹּט זֵיתֶךָ לֹא תְפָאֵר אַחֲרֶיךָ לַגֵּר לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה יִהְיֶה: **כא** כִּי תִבְצֹר כַּרְמְךָ לֹא תְעוֹלֵל אַחֲרֶיךָ לַגֵּר לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה יִהְיֶה: **כב** וְזָכַרְתָּ כִּי עֶבֶד הָיִיתָ בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם עַל כֵּן אָנֹכִי מְצַוְּךָ לַעֲשׂוֹת אֵת הַדָּבָר הַזֶּה:

כז: זה בורר פרק שלישי סנהדרין

ואלו דן הקרובין הבו הנדרים יהתנים. ובמיתה תכנים לא קאי רק להגיע קרובים לסמוך ממכני מקדש כגון מה מפי יאמרו מאל אהגר בעוקר מכללא לא קאי כגון מנו ומתני דמיה מיכם מסאלים לבנר מי לאו מי מכלל הך קרובים דמקרא ומדע דהא מו

קרא דבורשא: א"ל מאי דעתיך בר' מאיר רבי מאיר ורבי יוסי הלכה כרבי יוסי ורבי יוסי האמר החם ברינו מבמונות בשר לדיני נפשות אמר ליה רב פפי הני מילי היכא דלא אתם לן תנא כרבי מאיר מבאי"ר אלימא ברהא דתנן: "כל הראוי לדון דיני נפשות ראוי לדון דיני מבמונות מני אלימא רבי יוסי הא איכא עד אומם דמבמון דכשר לדיני נפשות ופסול לדיני מבמונות אלא לאו רבי מאיר היא מבמאי דילמא בפסולי יוחסין קאי ראי לא תימא הכי מיפא דקתני יש ראוי לדון דיני מבמונות ואין ראוי לדון דיני נפשות אבאי אתנו ראוי? דאתהם ברינו נפשות ראוי לדון דיני מבמונות והא דברי הכל פסול היא אלא בפסולי יוחסין קאי דבפסולי יוחסין קאי אלא הכא קא אתם לן תנא דתנן: "אלו הן הפסולים המשיחה בקהיבא ומבלו ברבות ומפרחיה וגנים ומיחרי עבירה והעבדים זה הכלל כל עדות שאין האשה כשירה לה אף הן אין כשרין לה מני אלימא רבי יוסי והאיבא עדות ברינו נפשות שאין האשה כשרה לה והן כשרין לה אלא לאו רבי מאיר היא לם בר הבא בשקיה אכרעיה וקבליה לכרגיה דכילי שנהו: **בנדרי** ואלו הן הקרובין אחיו ואחי אביו ואחי אמו ובעל אחותו ובעל אחות אביו ובעל אחות אמו ובעל אמו ודמי הן ובניהן וחתניהן ואחותו לבדו אין יוסי זו מינת רבי עקיבא אבל משנה ראשונה דוחי ובן הדדו ובל הראוי ליורשו ובל הקרב לו באותה שעה דהיה קרוב ונתרחק הוא כשר רבי יהודה אומר אפילו מתה בחו ויש לו בנים מבמת הרי זה קרוב האוהב והשונא אוהב את שישבינו שונא כל שלא דבר עמו שלשה ימים באותה יאיל לא נתיעדו ישראל על כך: **גמ'** מנדרי נולי דתיר לא יומתו אבות על בנים? מה תיל אם ללמד שלא יומתו אבות בעון בנים ובנים בעון אבות הרי בבר נאמר איש בחטאו יומתו אלא לא יומתו אבות על בנים בעדות בנים ובנים לא יומתו על אבות בעדות אבות ובנים בעון אבות לא והכתיב פוקד עון אבות על בנים התם כשאחזון מעשה אבותיהן בידיהן כדתניא. אף בעונות אביהם אתם יכולין כשאחזון מעשה אבותיהם בידיהם אתה אומר כשאחזון או אינו אלא כשאין אוחזין כשהוא אומר איש בחטאו יומתו הרי כשאחזון מעשה אבותיהן בידיהן ולא? והכתיב וכשלון איש באחיו איש בעון אחיו מלמד שבולן ערבים זה בזה הרם שהיה בהם לגיהה ולא מידו אשבחן

עיקרו לא מבים מיהם הבמיהם: (ויש מלגיר בלקה לי מיהל) להעיד בקר מעוש לוכה ודוקא בעדות פלוני אבל מלי להעידו לאה רבן מעיד לאה רבן דמקבל לו לחון? דכיון דבני לים לא מן הבל דמגלה ומב לא מלי למיבנר דלאה בר מיבנר אבל קרובו מלגיר בלקה לי מיהל: מלגיר בלקה לי מיהל: מלגיר בלקה לי מיהל:

יז הוֹכֵחַ תּוֹכִיחַ אֶת־עֲמִיתֶךָ וְלֹא־תִשָּׂא עָלָיו חֵטְא׃ לֹא־תִקֹּם וְלֹא־תִטֹּר אֶת־
יח בְּנֵי עַמֶּךָ וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ אֲנִי יְהוָה׃ אֶת־חֻקֹּתַי תִּשְׁמֹרוּ בְּהֶמְתְּךָ לֹא־
תַרְבִּיעַ כִּלְאַיִם שָׂדְךָ לֹא־תִזְרַע כִּלְאָיִם וּבֶגֶד כִּלְאַיִם שַׁעַטְנֵז לֹא יַעֲלֶה

אינה יכ׳: יט. יח קנמי חשרון, בעיקר לא קרבים עירובין, מקלף לא תזרע עירובין, ולבוש עירובין שעטנז, לא יסק

אינה תוכח את חברך ולא תקבל על רבך תוכחה: יח. לא תרים ולא תשר ודבר לבני עמך וחרוזמיה לחברך כמוך

(יז) הוכח תוכיח, אלא הוכח אחר בתוכחתו.
(יח) אני ה׳, אני ד׳ אגמלך טוב.
(יט) כלאים, שני מינים. שעטנז, דביקים ומחוברים יחד.

רש״י

רשב״ם

חשנאהו בלבך, אלא הוכח תוכיחהו על מה שעשה המחוך כך היה שלום. ולא תשא עליו חטא, בלבבך.
(יח) לא תקם, לגמול לו רעה תחת רעה. ולא תטר, אפילו בלבבך, אלא עבור על מדותיך. ואהבת לרעך כמוך, אם רעך, אם טוב (הוא), אבל לא אם רוא רשע, כדכתיב יראת ה׳ שנאת רע (משלי ח יג)[1].
(יט) בהמתך לא תרביע כלאים. לפי דרך ארץ והשובה אמינין בשכר שעיקה הכהוב שכל אחד ואחד יוציא פרי לטיבו׳ במעשה

[1] ראה רבים קיד ב.

חזקוני

כה שהדוה, ומחוך כך לא תשא עליו חטא לחשדו בדבר שאינו דבר אחר[2]: הוכח תוכיח את עמיתך, אם ראית בו פרוש דבר תוכיחנו אפילו ידעת בו שאינו עומד בתוכחה, אבל אם לא תוכיחנו תשא עליו חטא. עליו, בשבילו, כמו: כי עליך הרגונו כל היום (תהילים מד כג), כי עליך נשאתי חרפה (שם סט ח).
(יח) לא תקום, לפי שהחימה טבעשתך[3]. אבל הקב״ה שתוא לוריש את החימה כתיב: נוקם הי ובעל חימה (נחום א ב), ולא הטור, כמשך דיבר וכתוב, אבל בשל מוף אינו דקוק למהול לו עד שיפייסנו[4]. לא תקום, המשיבה, ולא תטור במחשבה. לא תקום, פירש רש״י: אמר לו השאילני מגלך ומני ואיתי[5] מאי שנא שאין הקב״ה מחזיר בלאו על אותו שלא רצה על לא דבר להשאיל לחבריו כליו, ועל זה שיש לו עליו טענה גדולה שלא רצה לחשאילו תחילה הזהיר בלאו. וי״ל שהראשון לא הניח להשאילו אלא מחמת צרת עין שהיה מגלו חביב עליו, ואין הקב״ה מבריחו להשאיל כליו שלא מרצונו. אבל ה׳ שהיה משאיל לו לולי העבירה שהוא רוצה להנקם, אם כן מתנת שנאה הוא עושה כך, לפיכך אמר הקב״ה: תנקם האהבה עדיף לך עמו את השנאה שיש לך עמו, ומחוך כך יבא שלום בעולם. ואהבת לרעך כמוך, אם תעשנו כן תאהבהו והלמ״ד בו יחירה[6], דגמא: לכל חיל פרעה (שמות יד כח), לכל כליו העשה נחשת (שם כז ג). דבר אחר[7]: אינו אומר ״ואהבת רעך כמוך״, דאי אפשר לעשות כן, אלא: ואהבת לרעך, פירוש: ואהבת לעשות לו טובה, כמו שאתה אוהב שיעשה הוא לך, ועליך פנו להקרב לא הבעיר[8], וכן הפרש גבוה: הגר הגר אתכם ואהבת לו כמוך (ויקרא פסוק לד)[9].
(יט) את חקותי תשמרו, למעלה הזהיר בחוקות ערוות וכאן

[2] ראה בכור שורי. [3] כובשן אריה. [4] [ראה ראשונים]. [5] בכור שורי תאה והבין. [6] שרה לא א. [7] ראה הכתב לעשות לו בדרך כבר שאינה רוצה שיעשה ריב לדי ובכור שורי.

(יז) ולא תשא עליו חטא, לא תלבין את פניו ברבים[10]
(יח) לא תקם, אמר[11] לו השאילני מגלך, אמר לו: לאו, לבחר אמר לו: השאילני קרדומך, אמר לו: איני משאילך כדרך שלא השאלתני, זו היא נקימה. ראיזו היא נטירה, אמר לו: השאילני את קרדומך, אמר לו: לאו, למחר אמר לו: השאילני מגלך, אמר לו הא לך, איני כמותך שלא השאלתני, זו היא נטירה, שנטר האיבה בלבו אע״פ שאינו נוקם. ואהבת לרעך כמוך, אמר[12] רבי עקיבא זה כלל גדול בתורה.
(יט) את חקתי תשמרו, ואלו הן: בהמתך לא תרביע כלאים וגו׳. חוקים אלו גזירת מלך שאין טעם לדברי[13]. ובגד כלאים, למה[14]? ואמר, לפי שנאמר: לא תלבש שעטנז צמר ופשתים יחדו (דברים כב יא), יכול לא ילבש גיד צמר ואניצי פשתן, תלמוד לומר: בגד. מגין לרבות הלבדים[15], תלמוד לומר: שעטנז. דבר שהוא עוע טווי וגזה, ואומר אני נוז לשון דבר הנמלל ושוזר זה עם זה[16] להבדיל, טרשטי״ר בלעז. כמו: חזיין לנאדי דאיה בחוזי[17], שאנו מפרשין לשון בגוש[18], פליטיטר״א, ולשון שעטנז פירש מנחם[19]: מחברת צמר ופשתים.

[10] הרב שם. עליכן עד ב. [11] חוריב שם ד. [12] שם יב. [13] אין יודעה המבדיל. [14] פרי חדש שם יד. [15] מלאכת יל ב. [16] קרבן בפי רשי״ לפרוק של מחבר מקיצי הדיבור חשבריא: כמדברין שבבו ראוין לאכילה. כמדבר לרשי״ לשעטנז פרי שם באורן אחרון. [19] לחברת מנחם, שעטנז.

על שנאת חינם וחרב בית שני[20]. הוכח תוכיח, שמא יתשהדו בדבר ולא היה כן[21], וזה טעם ולא תשא עליו חטא, כי עונש יהיה לך בעבורו[22].
(יח) לא תקם ולא תטר, מפורש בדברי חז״ל[23]. ואהבת לרעך על דעת רבים שהלמ״ד נוסף, כלומר לאבנר (שמ״ב ג לז)[24] הגל רעתי שהוא כמשמעו שיאהב הטוב לחבירו כמו לנפשו[25] וטעם אני ד׳, כי אני אלהה אתך ביראתי אתכם.
(יט) וטעם להזכיר אחר אלה המצוות בהמתך לא תרביע כלאים, להזהיר אחר היותך הרגש, שלא תעשה תמם לבן אדם כמו״ר, גם לא תעשה לבהמה לשנות מעשה הי׳[26], על כן כתיב את חקתי תשמרו, לעמוד כל מין שלא יתערב מין עם מין[27]

[20] יומא ט ב. [21] בהתרעה [חגלה] [תאמה]. [22] אבי. [23] חגיגה חגיגה. [24] תיגו לאבנר — ומנו. בן עב ראה מעיקה. [25] לעייר יקרי. האהב את לטובה של הון כמו שלך. בגון הוא צדדים של מיר ולך. [26] עיר מרבעת הלאים. [27] נעשה מין עם שאינו מינו

(יח) והוזה יכלל גדולים[28] על אלה באמרו ואהבת לרעך כמוך אהוב ביער רעך[29] מה שהיית אוהב בעצך אם היית חבוש למקומה.
(יט) ובהיות שמכלל יראת האל יתברך היא שמירת החוקים, כי אמנם השומרם למען לא יחטא לי לא יהיה זה אלא שכבר הגיע גדלו ושאין ראוי למרוה את דברו, ועכבר הביה כובשי הדיבר שם.

[28] הרב שם לב. [29] ראה הדרש וחיקוני

יז בְּעַמֶּיךָ לֹא תֵלֵךְ רָכִיל עַל־דַּם רֵעֶךָ אֲנִי יְהוָה: לֹא־תִשְׂנָא אֶת־אָחִיךָ בִּלְבָבֶךָ

בְּעַמֶּיךָ, לֹא תְקוּם עַל דָּבָר וְהַכְּרָה, אֲנָא יְיָ: יח. לֹא תִשְׂנָא אֶת אָחִיךָ בִּלְבָבֶךָ,

ושבים השמעת לולי[1]. לא תעמוד על דם ריעך, לא תעבוד בעבר אלא ניתן לדצילו בנפשו של זולת[2].

(יז) לא תשנא את אחיך בלבבך, אם גמלך רעה לא תראה לפניו כאוהב ומקרבו ישים אויבו (ירמיה ט ז). לא טיב, אל

ט ד ראה שמות. יא ובמדרש שם א.

רמב"ן הדבר שיעשה כן בזמנים ההם, אחר שדבתום אמר לא תלך רכיל בעמך למה יזכיר אונקלוס מנהג השטות דהוא ואין לאזהרה ענין כו. אבל עיקר לשון האזהרה בראן אינו אלא לשון השמעת קול והיא מורגל ודרכי תכמים[1], ויש לאו אכלוי מכלוליה[2], ולאו גברא בני לאכלוי, וחרגום יונתן קרא בגרר (שמות נח א), אכלי, ושורש לו מקצה הארץ (שם ד כו), ויכלי ליה, ויתחים עליו כנהמת ים (שם ד ל), ויכלי עליהון[3]. וכן במקומות רבים, והנה הוא לשון כל משמיע קול, שיוציא חפצו בלא ויחוך חלוה, ולכן יאסר כן בצוותא לעניים הכנסות בשדה, ויחרגם כי יעמיק, והנהם והצוצק, ודרך הרכילים לבוא ביום או לפני המושל ויגהמו בגרונם ויקרצו בעיניהם לדמות מי שיעשו דברים עד שיפצלו בהם יוגיה אותן, על כן נקראים אוכלי קרצין נהמים ברמים, ואונקלוס תרגם רכילות עניה, וכן שמו בלשון תארמים ולא נשתש לפרש לשון הכתוב, יכן דרכו תמיד כי להבין ענין הוא מתכרן, אבל בלשון הקדש היו קורין אותם הולכי רכיל, מן אבקה הכל (שה"ש ג ו), דבלתך ויחזקאל כו יב), כי תרוכל הולך כל היום קוה מכאן ומכאן, והולך ומוכר במקומות אחרים בכאן ובכאן כמו שמזכירין ומכמיל[4] הוכלין המוכרין בעיות. וזה טעם בעמך, כי הוא הולך בדברים, ולהבדיל בין שמותם היה שם זה הולכל פועה, ושם זה רכיל שם ואו בעצמו, כמו סריס נייר, ודאגו השם כי בנפשו הוא[5], ועליו תשרב.

(יז-יח) לא תשנא את אחיך בלבבך, בעבור שדרך השונאים לכבוח את שונאיהם בלבם כמו שאמר בשפחיי עבר שונא (משלי מ כד), הזכיר והכחיר הרחה[6]. ואמר הוכח תוכיח את עמיתך, מצוה אחרת, ללמדו הוכחה בגסר. ולא תשא עליו חטא, שיהיה

עליך אשם באמר חטא ולא הנכחת אותו. ולזה יטה לשון אונקלוס שאמר לא תקיל של הילה ותוכא, שלא תקבל אתה עונש בחטא שלו, ואחרי כן ציה שהאריכו אותו: הנה השונא את רעהו עובר בלבו ויאהבהו לו מקיים עשה, והנכון בעיני כי דומה הוכיח, כמו והוכיח אברהם את אבימלך (בראשית כא כה), ויאמר הכתוב אל תשנא את אחיך בלבבך בעשותו לך שלא כרצונך, אבל הוכיחהו מדוע ככה עשית עמדי ולא תשא עליו חטא לבסות שנאתו בלבך ולא תגיד לו, כי בהוכיחך א הנו יתנצל לך, אי ישרב דתודה על חטאו ותכפר לו, ואחרי כן יחיר שלא תנקום ממנו ולא הטור הלרוך מה שפעה לך, כי יחכן שלא ישנא אותך, אבל ידבר הוטא בלבו, ולפיכך יזהרהו שיסחה פשע אחרו ותטאתו מלבו, יאתיי כן

לא ציל. לאו אכלוי בעא לה. לא מעשיות בירוקא. לי בשלי ד כב. לא לשון אחר ובכל.

שמרצאיהם ממקום אחד[1] מתחלפות זו בזו, ביית בפיא ורבייא, מיטיל בכיס וקרקע, נויך הלמיד, ורייש ויייך בצייי, וכן: ויהגל בעבדך (שיב יט כח), דעל במרמת לאמר עלי רעה, וכן: לא רגל על לשונו (תהלים טו ג), וכן ייכל הטוהר ומרגל אחי בל שהרה, וכל המונו בשמים להתקבט כהם הנשים, על שם שמזכר תמיד בעיריות נקרא יוכל, לשון הוגל, ותרגומו: לא תיכול קרצין, כמו: ואכלו קרציהון די יהודיא (דניאל ג ח), אכל ביה קורצא בי מלכא[2], נראה בעיני שהיה משפטם לאכול בבית המקבל מבורים שום הלעשה, והיא גמר חיוק שרברוי מבוריים ומעמידים על האמת, ואותה הלעשה נקראת "אכילת קרצין", לשון: קורץ בעיניו (משלי ו יג)[3], עכן הדך כל הולכי רכיל לקרצין בעיניהם ולימוד דברי רכילותן שלא ביצו שאר השופטים. לא תעמד על דם רעך, לראות במיתת אחה יכול להצילו. כגון טובע בנהר וחיה או לסטים באים עליו[4]. אני ה', נאמן לשלם שכר ונאמני לעניש.

ט ב ד"ה מתאות שם. אחרי ע, נביאים, ויאמיה, ושלמיה, ומשיריה. ט ג ראה ראשית. ט ד ראה ראשית. ט ה ראה בראשית ד ה.

ראב"ע ויתכבר לזה, והרכיל יגלה לזה מה ששמע מזה. לא תעמוד על דם רעך, שלא יתחבר עם אנשי דמים, ויודע כי כמה נרצחו ונהרגו בעבור המלשינות, ידוא דאדיבי לעדי[1], וטעם אני ה', ראוה מה שאתה עושה בסתר.

(יז) לא תשנא את אחיך, חיפך ואהבת לרעך (פסוק יח). והנה אלה המצות כולם נטועות בלב, ובהשמרם ישבו בארץ, כי

ט ו ראה שיר רב.

דבר אחר[1]: לא תלך רכיל, לא תעמוד, אינו נאמר "ולא תעמוד" בייי היתה אומר שתי מצוות הן, עכשיו שכתוב "לא" בלא ייי על כורחיך שתיהן מצוה אחת, וכן הפירוש, לא תלך רכיל כדי שלא תעמוד על דם רעך, שכשתאמר לרעך: פלוני הוציא דיבה עליך, אותו הנאמר עליו עומד על חברו והדינו, ויחזקאל פירש: אנשי רכיל היו בך למען שפך דם (יחזקאל כב ט)[2]. דבר אחר: לא תלך רכיל, אבל אם שמעת מצה על חברך להחו לא העמוד על דמו אלא הודע לו דעתו. לא תלך רכיל, והי" המחיר לשון הרע מוה לזה, והרגיל לא ורכיל קורצין, לא תכרי לשון הרע הנעשה בקריצות עינים, וכן בדניאל: מאכלו קורציהון די יהודיא (דניאל ג ח), פירושו הכריזו, יוסף מן שמים (שיר כב יד), תרגם יונתן: אכלי מן שמיא, לשון השמעה קול.

(יז) לא תשנא את אחיך בלבבך. אחי" שטעת שהעה לך לא תהיה לו מוטר שנאה בלבבך מסותרת, אלא הוכח תוכיח את עמיתך: מוטע עשית לי כך, נשמא מחוך כך יתבייר חרבר בי הבל עקר, ולא נתכוון למה שאתה סבור, אי יתקן את

ט ה ראה ראשית. ט ז ראה ראשית. ט ח ראה ראשית.

רשיי שמרצאיהם ממקום אחד[1] מתחלפות זו בזו, ביית בפיא ורבייא, מיטיל בכיס וקרקע, נויך הלמיד, ורייש ויייך בצייי, וכן: ויהגל בעבדך (שיב יט כח), דעל במרמת לאמר עלי רעה, וכן: לא רגל על לשונו (תהלים טו ג), וכן ייכל הטוהר ומרגל אחי בל שהרה, וכל המונו בשמים להתקבט כהם הנשים, על שם שמזכר תמיד בעיריות נקרא יוכל, לשון הוגל, ותרגומו: לא תיכול קרצין, כמו: ואכלו קרציהון די יהודיא (דניאל ג ח), אכל ביה קורצא בי מלכא[2], נראה בעיני שהיה משפטם לאכול בבית המקבל מבורים שום הלעשה, והיא גמר חיוק שרברוי מבוריים ומעמידים על האמת, ואותה הלעשה נקראת "אכילת קרצין", לשון: קורץ בעיניו (משלי ו יג)[3], עכן הדך כל הולכי רכיל לקרצין בעיניהם ולימוד דברי רכילותן שלא ביצו שאר השופטים. לא תעמד על דם רעך, לראות במיתת אחה יכול להצילו. כגון טובע בנהר וחיה או לסטים באים עליו[4]. אני ה', נאמן לשלם שכר ונאמני לעניש.

ט ב ד"ה מתאות שם. אחרי ע, נביאים, ויאמיה, ושלמיה, ומשיריה. ט ג ראה ראשית. ט ד ראה ראשית. ט ה ראה בראשית ד ה.

רמב"ן הדבר שיעשה כן בזמנים ההם, אחר שדבתום אמר לא תלך רכיל בעמך למה יזכיר אונקלוס מנהג השטות דהוא ואין לאזהרה ענין כו. אבל עיקר לשון האזהרה בראן אינו אלא לשון השמעת קול והיא מורגל ודרכי תכמים[1], ויש לאו אכלוי מכלוליה[2], ולאו גברא בני לאכלוי, וחרגום יונתן קרא בגרר (שמות נח א), אכלי, ושורש לו מקצה הארץ (שם ד כו), ויכלי ליה, ויתחים עליו כנהמת ים (שם ד ל), ויכלי עליהון[3]. וכן במקומות רבים, והנה הוא לשון כל משמיע קול, שיוציא חפצו בלא ויחוך חלוה, ולכן יאסר כן בצוותא לעניים הכנסות בשדה, ויחרגם כי יעמיק, והנהם והצוצק, ודרך הרכילים לבוא ביום או לפני המושל ויגהמו בגרונם ויקרצו בעיניהם לדמות מי שיעשו דברים עד שיפצלו בהם יוגיה אותן, על כן נקראים אוכלי קרצין נהמים ברמים, ואונקלוס תרגם רכילות עניה, וכן שמו בלשון תארמים ולא נשתש לפרש לשון הכתוב, יכן דרכו תמיד כי להבין ענין הוא מתכרן, אבל בלשון הקדש היו קורין אותם הולכי רכיל, מן אבקה הכל (שה"ש ג ו), דבלתך ויחזקאל כו יב), כי תרוכל הולך כל היום קוה מכאן ומכאן, והולך ומוכר במקומות אחרים בכאן ובכאן כמו שמזכירין ומכמיל[4] הוכלין המוכרין בעיות. וזה טעם בעמך, כי הוא הולך בדברים, ולהבדיל בין שמותם היה שם זה הולכל פועה, ושם זה רכיל שם ואו בעצמו, כמו סריס נייר, ודאגו השם כי בנפשו הוא[5], ועליו תשרב.

(יז-יח) לא תשנא את אחיך בלבבך, בעבור שדרך השונאים לכבוח את שונאיהם בלבם כמו שאמר בשפחיי עבר שונא (משלי מ כד), הזכיר והכחיר הרחה[6]. ואמר הוכח תוכיח את עמיתך, מצוה אחרת, ללמדו הוכחה בגסר. ולא תשא עליו חטא, שיהיה

עליך אשם באמר חטא ולא הנכחת אותו. ולזה יטה לשון אונקלוס שאמר לא תקיל של הילה ותוכא, שלא תקבל אתה עונש בחטא שלו, ואחרי כן ציה שהאריכו אותו: הנה השונא את רעהו עובר בלבו ויאהבהו לו מקיים עשה, והנכון בעיני כי דומה הוכיח, כמו והוכיח אברהם את אבימלך (בראשית כא כה), ויאמר הכתוב אל תשנא את אחיך בלבבך בעשותו לך שלא כרצונך, אבל הוכיחהו מדוע ככה עשית עמדי ולא תשא עליו חטא לבסות שנאתו בלבך ולא תגיד לו, כי בהוכיחך א הנו יתנצל לך, אי ישרב דתודה על חטאו ותכפר לו, ואחרי כן יחיר שלא תנקום ממנו ולא הטור הלרוך מה שפעה לך, כי יחכן שלא ישנא אותך, אבל ידבר הוטא בלבו, ולפיכך יזהרהו שיסחה פשע אחרו ותטאתו מלבו, יאתיי כן

לא ציל. לאו אכלוי בעא לה. לא מעשיות בירוקא. לי בשלי ד כב. לא לשון אחר ובכל.

שמרצאיהם ממקום אחד[1] מתחלפות זו בזו, ביית בפיא ורבייא, מיטיל בכיס וקרקע, נויך הלמיד, ורייש ויייך בצייי, וכן: ויהגל בעבדך (שיב יט כח), דעל במרמת לאמר עלי רעה, וכן: לא רגל על לשונו (תהלים טו ג), וכן ייכל הטוהר ומרגל אחי בל שהרה, וכל המונו בשמים להתקבט כהם הנשים, על שם שמזכר תמיד בעיריות נקרא יוכל, לשון הוגל, ותרגומו: לא תיכול קרצין, כמו: ואכלו קרציהון די יהודיא (דניאל ג ח), אכל ביה קורצא בי מלכא[2], נראה בעיני שהיה משפטם לאכול בבית המקבל מבורים שום הלעשה, והיא גמר חיוק שרברוי מבוריים ומעמידים על האמת, ואותה הלעשה נקראת "אכילת קרצין", לשון: קורץ בעיניו (משלי ו יג)[3], עכן הדך כל הולכי רכיל לקרצין בעיניהם ולימוד דברי רכילותן שלא ביצו שאר השופטים. לא תעמד על דם רעך, לראות במיתת אחה יכול להצילו. כגון טובע בנהר וחיה או לסטים באים עליו[4]. אני ה', נאמן לשלם שכר ונאמני לעניש.

ט ב ד"ה מתאות שם. אחרי ע, נביאים, ויאמיה, ושלמיה, ומשיריה. ט ג ראה ראשית. ט ד ראה ראשית. ט ה ראה בראשית ד ה.

ראב"ע ויתכבר לזה, והרכיל יגלה לזה מה ששמע מזה. לא תעמד על דם רעך, שלא יתחבר עם אנשי דמים, ויודע כי כמה נרצחו ונהרגו בעבור המלשינות, ידוא דאדיבי לעדי[1], וטעם אני ה', ראוה מה שאתה עושה בסתר.

(יז) לא תשנא את אחיך, חיפך ואהבת לרעך (פסוק יח). והנה אלה המצות כולם נטועות בלב, ובהשמרם ישבו בארץ, כי

ט ו ראה שיר רב.

דבר אחר[1]: לא תלך רכיל, לא תעמוד, אינו נאמר "ולא תעמוד" בייי היתה אומר שתי מצוות הן, עכשיו שכתוב "לא" בלא ייי על כורחיך שתיהן מצוה אחת, וכן הפירוש, לא תלך רכיל כדי שלא תעמוד על דם רעך, שכשתאמר לרעך: פלוני הוציא דיבה עליך, אותו הנאמר עליו עומד על חברו והדינו, ויחזקאל פירש: אנשי רכיל היו בך למען שפך דם (יחזקאל כב ט)[2]. דבר אחר: לא תלך רכיל, אבל אם שמעת מצה על חברך להחו לא העמוד על דמו אלא הודע לו דעתו. לא תלך רכיל, והי" המחיר לשון הרע מוה לזה, והרגיל לא ורכיל קורצין, לא תכרי לשון הרע הנעשה בקריצות עינים, וכן בדניאל: מאכלו קורציהון די יהודיא (דניאל ג ח), פירושו הכריזו, יוסף מן שמים (שיר כב יד), תרגם יונתן: אכלי מן שמיא, לשון השמעה קול.

(יז) לא תשנא את אחיך בלבבך. אחי" שטעת שהעה לך לא תהיה לו מוטר שנאה בלבבך מסותרת, אלא הוכח תוכיח את עמיתך: מוטע עשית לי כך, נשמא מחוך כך יתבייר חרבר בי הבל עקר, ולא נתכוון למה שאתה סבור, אי יתקן את

ט ב ד"ה מתאות שם. אחרי ע, נביאים, ויאמיה, ושלמיה, ומשיריה. ט ג ראה ראשית. ט ד ראה ראשית. ט ה ראה בראשית ד ה.

רשיי שמרצאיהם ממקום אחד[1] מתחלפות זו בזו, ביית בפיא ורבייא, מיטיל בכיס וקרקע, נויך הלמיד, ורייש ויייך בצייי, וכן: ויהגל בעבדך (שיב יט כח), דעל במרמת לאמר עלי רעה, וכן: לא רגל על לשונו (תהלים טו ג), וכן ייכל הטוהר ומרגל אחי בל שהרה, וכל המונו בשמים להתקבט כהם הנשים, על שם שמזכר תמיד בעיריות נקרא יוכל, לשון הוגל, ותרגומו: לא תיכול קרצין, כמו: ואכלו קרציהון די יהודיא (דניאל ג ח), אכל ביה קורצא בי מלכא[2], נראה בעיני שהיה משפטם לאכול בבית המקבל מבורים שום הלעשה, והיא גמר חיוק שרברוי מבוריים ומעמידים על האמת, ואותה הלעשה נקראת "אכילת קרצין", לשון: קורץ בעיניו (משלי ו יג)[3], עכן הדך כל הולכי רכיל לקרצין בעיניהם ולימוד דברי רכילותן שלא ביצו שאר השופטים. לא תעמד על דם רעך, לראות במיתת אחה יכול להצילו. כגון טובע בנהר וחיה או לסטים באים עליו[4]. אני ה', נאמן לשלם שכר ונאמני לעניש.

ט ב ד"ה מתאות שם. אחרי ע, נביאים, ויאמיה, ושלמיה, ומשיריה. ט ג ראה ראשית. ט ד ראה ראשית. ט ה ראה בראשית ד ה.

התם שהיה בידם דמחזת לא מיחו לא אוה ערוך לשמוי אלא סתם דדין הקל לדמסיק בשמוך הסמ מדין מנגר אלא דמסמ לים עיקא זה מנגר כל לך: **כמה** כלים שנים את כסף שניב, ומ"ש

חתם שיש בידם למחות ולא מיחו מאי איבא בין רשעים דמשפחתי לרשעים דעלמא בין צדיקים דמשפחתו לצדיקים דעלמא הוא בשאר עבירות ברינה ורשעים דמשפחתו בדין חמור ורשעים דעלמא בדין הקל צדיקי דרבא והבא בפירי גבי שביעה הוא ורשעים דמשפחתו בדינה ורשעים דעלמא בדין חמור וצדיקי דרבא והבא בדין הקל: אם אבור אני נשבע פטורין אוהו ביד ואם אבור הריני נשבע העומדים שב אומדים זה לזה ⁸ סיהו נא כמעל אוהלי האנשים הרשעים האלה: בשלמא ההיא דקא משתבע קאי (⁹ כאיסורא אלא ההוא דקא משבע ליה אמאי (¹⁰ ההוא מיבעי ליה ל)בדתניא ¹¹ ריש בן מרשון אומר ¹² שבועת ה' ההיה בין שניהם מלמד שהלה שבועה על שניהם: וכשמשביעין אותו אומרים לו הוי יודע שלא על דעתך וכו': למה לי למימרא ליה הכי ¹³ משום קנא דרבא: הטענה שתי כסף: אמר רב ¹⁴ בפירה טענה שתי כסף ושמואל אבור טענה עצמה שתי כסף אפי' לא כפר אלא בפרוטה ולא הודה אלא בפרוטה חייב אבור רבא דיקא מתניתין כותיה דרב יקראי בותיה דשמואל דיקא מתני' כותיה דרב דקתני הטענה שתי כסף והתודאה שוה פרוטה ואילו בפירה טענה פרוטה: לא קהני ותנן נמי ¹⁵ התודאה ¹⁶ בפרוטה ואילו בפירה בפרוטה לא קתני וקרא בותיה דשמואל דכתיב ¹⁷ כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים לשמור ¹⁸ מה כלים שנים אף כסף שנים מה כסף דבר חשוב אף כל דבר חשוב וקאבר הבנא ¹⁹ כי הא זה ורב דהוא מיבעי ליה להודאה במקצת הטענה ושמואל כתיב הוא וכתיב זה דאי כפר במקצת ואודי במקצה חייב ורב חד להודאה במקצת הטענה ותרי להודאה מבין הטענה ושמואל לאו ממילא שמעה מינה דדסרה לה טענה אלא אבור לך רב כסף כי אתא מעיקרא לכפירה הוא דאתא דא"ל לבתיב דרבנא כי יתן איש אל רעהו כלים לשמור ואנא אמינא מה כלים שנים אף כל שנים כסף דכתב דרבנא למה לי אם אינו ענין לטענה תנהו

ענין לכפירה ושמואל אבור לך אי כתב דרבנא כלים ולא כתב כסף הוה אמינא מה כלים שנים אף כל שנים אבל דבר חשוב לא בעינן קמיל הנן שתי כסף יש לי ביבך אין לך בידי אלא פרוטה פטור מאי טעמא לאו משום דחסרה לה טענה והיובתא דשמואל אבור לך שמואל מי סברת שוה קתני דוקא קתני מה שטענו לא הודה לו ומה שתודה לו לא טענו אי הכי אימא סיפא שתי כסף ופרוטה יש לי ביבך אין לך בידי אלא פרוטה חייב אי אמרת בשלמא שוה משום הכי חייב אלא אי אמרת דוקא אמאי חייב מה שטענו לא הודה לו ומה שתודה לו לא טענו מידי הוא טעמא אלא לשמואל ¹¹ דאמר ר"נ אבור שמואל טענו חבון ושעורין והודה לו באדד מהן חייב הוא מסתברא מדקתני סיפא ליטרא דהב יש לי ביבך אין לך בידי אלא ליטרא כסף אי אמרת בשלמא דוקא קתני משום הכי פטור אלא אי אמרת שוה אמאי פטור ליטרא טובא הוי אלא מדסיפא דוקא ישא נמי הוקא ליטא היהוי חיובתא דרב אבור לר' רב בולה מחני' שוה ¹¹ליטרא דהב שאני

עין משפט
נר מצוה

לב א מתי מיע הלכות מתנה ומתנה ב שם.

לג ב מיעיל מם מיעיל

רבינו חננאל

[illegible]

מסורת השי"ס
עם הוספות

[illegible]

תוספות הרא"ש

[illegible]

תוספות הרי"ב

[illegible]

תוספות הרי"ם

[illegible]

תוספות הרי"ם

[illegible]

**תוספות הרי"ם

מאי טעמא דילמא בשיל ואתי לאתויי. תנ"ש דמקומא לטל דלמיכ טקרבים הכא מסרב לסוס מקמטות ריסקה דמחמי: ומכוסה שהלכה לטיל לא הן להלכין הכא ומכון כי הקטר מכמב דנ"ש דילמא בשיל ילמי לתחוי: **משום** יש"ר כטאן דאול לחתנא. אבל נגרר אינו אמטל לגבר מסכל ומכוסה ולמא בשיל עמי ליכא לכמכם כדמיים גבי אם מיים בתר מסה (לקמ דף מז) דהכא מיירי בשרצ ילמר המם כל קסיל אריג לא מרו:

דלא לטצוה אר"ל. מיקמ"ש אמקומ"ש הכיון כעקה דאין נראה דאין מוגלים אלא דם ושל ריסיה לה לטיכר עלוקא ולא לכמכם דקרי לה יאלי בטוס מקום ונעלה ביאלי ביאין אמי קוסר בתמרי כדלמר כרים כבא בתרא (דף ד) וגבי הורדוס מסדר ליה בלגא דיאלי ומקרטמו לטיוה והאלקה מתרגמינן אלי" (יחזקאל) והיל אקוטין הילטי"ן:

דוה מעצר ר' אלעזר בן עזריה אל שתא ראבא. הקשה ר"ת דלמנר כפ' בתרא דכתובות (דף ט. ע"ב) דאין מעכר בהמה ניסג אלא המוכרם מסמ התקלה ל"ל מתן הסמ הוה מעכר ומשמכנא ק"ל ר"ג שנה היה בעכיבר ול"ל נגלי קאמר דהוה מעכר כל קמא ומסמ דע"ל לא היה נכנס תוכן המת לכל היומר כי אם בן י"ד לו ר"ל שהרי הנו בן ומלי נגמן מחלוקת אחר המוכרם מנה לו מנמוס דלמה מקנת מקון אחר אחורכ כרתנן מאחרת בסנרק המקרק רבי יחמן בן זכאי ולאבריו ר"ג היה לגיל שנים לו ג' קיים ממנו רבי אלעזר בן עזריה כדלמר בסרק מסלת המחר (דף מו) אמחקל לעריה לגמי" לדיק וקונים לבן לעריה לרבי ישמעאל של מקנת הנעבדות יכסהעמיריהו כגיל היה בן י"ח שנה כדלמר התם" קיל בסמת אחורכ היה בן י"ד לו ר"ל לכל איתר ר"ל דקונים נגרם הוה מעכר לי נגמ אפוטרופוס אחר מעכר מקנתו ר"ל מלגמן נמכרים הוה מעכר אחר הרבה בהמת מרגעת נמלך: **רב** ר' חנינא ור' יוחנן ורב חביבא אמרו. פירוש מתנו הן ממשמע דלמר בסמוך והסכרא פסק בש"ס למינמים וקאמר מכולו (המ"ס") (ה) כל הסיג יגבל מימלפא רבי יוחנן ס' ולא קאי מתנו לחלוקה כן קבל רבי בשמעל בשם רבי לעיל אלמה אמנם מכל אלישר רבי:

ולא פרה בעור הקופר: דעבדי לה ר' חיבי דלא לטציחה יאלי: ולא ברצועה שבין קרניה: אי לרב (ראמר") בין לגי בין לשמר אסור אי לשמואל (ראמר") לגי אסור לשמר מותר: פרתו של רבי אלעזר בן עזריה: "וחרא פרת הייא לה והא אבר רב ואמרי לה אמר רב יהודה אמר רב תרסר" אלפי עגלי חוד מעשר רבי אלעזר בן עזריה מעורבים כל שתא ושתא תנא לא שלו חיתה אלא של שבעתי הוה ומתוך שלא מיחה בת נקראת על שמו "רב ורבי חגיגא ור' יוחנן ורב חביבא מתנו בכולה דסדר מועד כל כי האי וגא הלופי רבי יוחנן ומגיל רבי יוחנן יכל מי שאפשר למחות לאנשי ביתו ולא מיחה נתפס על אנשי ביתו באנשי עירו נתפס על אנשי עירו בכל העולם כולו נתפס על כל העולם כולו אמר רב פפא והני דבי ריש גלותא נתפסו על כולי עלמא כי הא דאמר" רבי חגיגא מאי דכתיב "ה' במשפט יבא עם זקני עמו ושריו אם שרים המאו הקנים

עין משפט
נר מצוה

רבינו הננאל

רב נחמן אמר

רשב"ם

תוספות

ליקוטי רש"י

וכן תעשה לכל אבדת אחיך לרבות אבדת קרקעות. כגון אם חרו מים שוטפים ובאים שם היב לגרור בפניהם. אף כי חונהרב להשתדל בהצלה הבדנו ילשיה עצות לעזרתם בעת צרתם. וכן כתוב (ויקרא יט, טו) לא תעמוד על דם רעך. ואמר שלמה (משלי כד, י) התרופית ביום צרה צר כחכה. פ״ אם יש לך בוי להציל בעצה או בהשתדלות זאתה בריאה את נפשך שאין בר יטלת. יקצר כתן. מרה כנגד מדה. ונאמר אחרין (שם פ, יב) כי תאמר הן לא ידענו זה הלא תוכן לבות הוא יבין ונוצר נפשך הוא ידע והשיב לאדם כפעלו. דזה הסנועה מן ההצלה לעזר נפשך הוא ידע והשיב לאדם כפעלו לו כפעלו.

ושות עצות על העזר הקב״ה ישוב לו כפעלו.

עא ומשל. ונכון מאד להזהר בכל עיר ועיר מתנדבים בעם. מן המשכילים. לתות בכולם ומוסנים לכל דבר חצלה. בהיות איש או אשה מישראל שרוים בצער. הנה נתהיכנו לעזרה בשור אחינו או שרי הנדתים. להיות עמנו עד ודוש אותנו אותו. עתה מת לעשות יקר הגדלה לבעלהם. וכן כתוב (ישעיה נח, ז) ועניים מרודים הביא בית.

עב הוכה תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא (ויקרא יט, יז). הוהרנו בזה שלא נשא חטא בחטא חברתו בחסגעתו מחוכיח אותם. ואם איש אחד יחטא. בהגלות כללות תטאו כל עדה יעצשו עליו אם לא יוכיחוהו בשבט מוסרם. וכן כתוב (יהושע כב, כ) הלוא עכן בן זרח מעל [בעל] בחרם ועל כל עדת ישראל היה קצף והוא איש אחד לא גוע בעונו. ונאמר (דברים כט, כח) ותגלות לנו ולבנינו עד עולם. ואפילו אומות העולם אמרו (יונה א, ז) ונרעה בשלמי הרעה הזאת. אף כי ישראל שהם ערבים זה בזה.

עג ולהנצל מן הענש הזה. נכון הדבר לבחור אנשי אמת ולחזות בכל העם אנשי חיל. לתרם ראשי השגחה על כל שוק ומגרש בשבנותם. לחשניח על שכניהם ולהוכיחם על כל דבר פשע ולבער דרע. עד כי תדור נדר לה׳ אלהיך לא תאחר לשלמו (דברים כג, כב). הנה יש עלינו באיחור הנדרים והצדקות אע״פ שמשלם

אור חדש

עא) והנה נתחייבנו לשרות כו׳. [ס׳ תצא כ״ב ב] ושיון ב״ם ב״ח ע״ב:

עב) הוהרנו בזה כו׳. עיין מ״ש לעיל שער א׳ אות ג׳: שם ערכין ב״ח. שביעית ל״ם ע״א:

עג) ואח״ל בעון נדרים כו׳. שבת ל״ב ע״ב: שם עוד יתפרש

אותם אחרי כן. ואם נדר אדם לתת לענים הייב לשלם אותו מיד. ואם בדרך השכחה יארע לו איחור הנדרים. אף גם זאת עבוש יענש. כי אחרי שהיא יודע שהשבחת מצוית כאדם חיה לו לזכור נדריו ולהעלותם על לבו תמיד לכלתי ישכחם. כעבין שנאמר (משלי ב, כה) מיקש אדם ולע קדש ואחר נדרים לבקר. על כן ענשו המיר על עשיותו. שנא׳ (קהלת ו, ה) אל תתן את פיך לחטיא את בשרך ואל תאמר לפני המלאך כי שגגה הוא למה יקצף האלהים על קולך וחבל את מעשה ידיך. פי׳ אל תתן את פיך להטיא וגו׳ למה חדור אם אינך דיר בדרין ותביא עליך אשם. זכרי הקדמנו לבאר הסקרא חזה בשערי גדרי הנחירות. וארז״ל בעון נדרים כנים מתים שנאמר וחבל את מעשה ידיך. עוד יתפרש הסקרא על ענין לשון הרע כי יענש על חטיעות בו אע״פ שלא נתכוון לבזות חברו. ותנה נצטוינו שלא לנדור נדרים שנאמר (דברים כג, כג) וכי תחדל לנדור לא יהיה בך חטא. ודבוהינו דרשו מה שאם תחר ידיה בך חטא. כי תנדר מכשול לפני הכרך פן יחל דברו או יאחר לשלם אבל צדיק חונן ונותן מבלתי שידור. ולתי כאשר יקרא מן המצר כי אז יהיר נדר. כעבין שכתוב (בראשית כח, ב) וידר יעקב נדר לאמר וגו׳. וכן בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל ידרו נדרים לחזק תיים רשות

המדרגה המסרים

עת לאו שיש בו מעשה, אמרו רבוהינו ז״ל לאו שיש בו מעשה לוקין עליו, והמלקות ארבעים חסר אחת. ואמרו רז״ל מלקות תחת מיתה עמדת, ואמרו מי שלקה ושנה כונסין אותו למיתה, ועבה על המוכיחים להפש דוכי תעם. ילחקיר ילדעת במה יכשלו, ולהזהירם כי יש אזהרות רבות אע״פ שהם שוברים בקצת האזהרה מבטלים

אור חדש

כו׳. סר״ר תצא פ״ו. אות ה׳ רבנו אמרו מאמרא הזה מדבר בבעלי לשה״ר כו׳ ע״ש ובסר״ת מחסר נ״ב: שם ורבוהינו דרשו מזה כו׳. מרים ע״ז ע״ב:

עת) המלקות ארבעים כו׳. מכות כ״ב ע״א: שם אמרו רבוהינו ז״ל לאו כו׳. מכות י״ב ע״ב: שם וארז״ל מלקות תחת כו׳. סנהדרין י״ז ע״א, ועי׳ רש״י שם ד״ה מלקות: שם ואמרו מי שלקה כו׳. סנהדרין פ״א ע״ב:

עליו מן השמים כי מאחר שמרעיבו קבל עליו עינוש מן השמים. יכתיב (ירמיי ל״ א) ונתת לא אבקך פעמים ונקה ופעמים לא ינקה כמו שכתבנו [א] ומעשה באחד שגזל ליטרא והרויח בה הרבה והיה ארם מביר הגזלן וידע שעשה כמל מה שכתבנו וכל מה שהרויח [א] נתן לגנזל.

תר ויש כזה על גזי שיבא לכמה רעות יותר משהיה גוזל לישראל [ג] לפי שאב יבא ישראל אחר לשם יגזלהו, וזהו חיבא אחר יאבד לשאר יהודים הרבה טובה שהיה ליהודים באותה עיר. בכל פרשת עניין חנאת ואשם מוקרא יש כפרה אבל בפרשה עניין בהן משיחה אין כתיב לא בפרה [ב] ולא שליחה [ג] שמגגת תלמיד עולה ודין [ד] כי הוא המכפר עצמו [ה]. אבל בכולם הוצרך וכפר עליו הכהן. ועוד לאכמת העם כתיב (ויקרא ד׳ כ) כי היה לו לרקדק שהוא גדול בחכמה ובגדולה ובפרישות בחבירו ואמרו חכמים [ה] אחד שוגג ואחד מזיד בחילול השם אבל בכולם סליחה וכפרה.

תרא כתיב (דניאל ט׳ ט״ו) חטאנו רשענו כלל עצמו בכלל לפי שכל ישראל ערבים זה לזה [א] שנאמר בעכן (יהושע ז״ב כ) והוא איש אחד לא גדע בעונו לכך צריך בלשון רבים לבקש סלח לנו אבינו כי חטאנו ופשענו מתודים אנו אומרים על חטאים שאנו חייבים עליהם סכילה שריפת הרג חנק ואע״פ שיודע הארם שלא חטא בכך שיהא חייב אע״פ צריך שיחודה כי [ב] לפי שכל ישראל ערבים זה לזה ועיד כדי שיודה החייב שלא יחבירש להודות.

ברית עולם

תרא. יאעע״ד שיהא ארם שלא חטא בכך יכול שכל ישראל ערבים זכי הם לא ידע מה פעל ואשה בעלילים שעברה. ובא דעתנו הארץ ויל מיתפלל בלשון רבים וכבר בתבני בכמה מקומות אבר שהשיב ויתעב״ם לחטיר שלא היה הדבון לחתיהת של ידול שיבא בעבור שלא הזא והשיב לו ובריים ראשונים עלה.

פירוש

תקצט (א) ריל אף שלמי האומר לא חיה הנגוע מריח ריח באותן המצוה עוד יתר עשה שכל מה שהריח נתן לגזול.

תר (א) נראה שציל לא בפרה כי הוא המכפר עצמו אבל בכולם הוצרך וכפר עליו הכהן ולא סגיהה ששגגת תלמיד עולה ודין יעוד לאמה וכו׳.

מקור חסד

תקצט. (א) ע׳ ויקא פיו א עח״ב יגלה לא ינקה.

תר. (א) ע׳ הוספתא ביב פיו חמיד גזל הגוי מגזל ישראל כו׳ (ירמיא) ע׳ הוהן יאיר מי׳ רייב (עכחיג). (ב) המהבינן ימצא שבכל הקרבנות כתיב לדיה נחוח טלבד בחטאת כהן המשיח סנהדרין הגיא שבהם די שיפקרו עצמם כמיש לבנה. (ג) אבות פיד מייג וע׳ תנחומא ויקרא סוף אות א. (ד) נראה דמיל כשיטה רשיי קדושין ליב והובא בתוס׳ ליטא ביי דפר כהן משיח לא היה רשאי להקריב רק המשיח עצמו ולא כהן אחר ולא כתוס׳ הגילה מי׳ וע׳ במיתי אבן שם. מיהו ריל דגם לשיטת ריביא שם עכיים לכתחילה מצוה בכהן המשיח שיקריב בעצמו קרבנו כמבואר בתוס׳ ריביא ברמבים פיד מהל׳ מעהיק וע׳ בסליים שם (רמיא) (ה) קדושין מי סעיא.

תרא. (א) סנהדרין כיו ב. (ב) ע׳ טריב אויש פי׳ מריד סקיא. ויעוין בהגהותי לס׳ הבהיר קציה אות ה מיש עהיים והחדי את עונם ואת עון אבותם.

מז: נגמר הדין פרק ששי סנהדרין

אל הוצא לעז. אף על גב דמתלוקת אלמלא כיון דאורים ותומים: בואת יבואה. אל דלא מרגיז תרגים הכתב כדרגים (לעיל קי: מא.) נמי כסבה וכסבה לפי אלא הוי כ"ל מלכתיה ממלכי שטבל לרבות שמעל בתרגומים: בזלכור אלא עגש על הנסתרות עד שעבר: את הירדן. כך כתיב ברוב ספרים וקמה דאלא לי לאו מוקדמה הוא דלא נעגש אפילו אחר כעברו אחרי מעמיד אפילו דקמל הנסתרות עד' אלהינו ולא לע מוקם לאבד ואל"ל מחחר נקולם לדרוש ממעבדו כגם ולכן גריס מקומבים מלמד שעגש הקב"ה על הנסתרות מעשבדו ונקומה דעיין שגעד פ"ה דלחלק מחחר דלא הומה מכולם המה לנו וכמיני אלא מעגתה מחמלת מלים זו ומהגב עד עולם ויקמה דאלהו נקהה דעיין" הוא ישל נומר כן דא"ל לא נכמוד אלא הנסתרות והגלות לנו ולבנינו עד עולם ועיל מדכתיב לה אלהינו וכתיב כמי נקולם יש לי לדרוש אחיהם ואיל לפי סיכמו דעיין אבנר נקה מי לגלד ויל אחיות נגעד ויל חומות מחמם להמשמיע שהוקומה דמוים לרוים על הסם לנעגו מעוש דמעבדו גם הנסתרות לנו ולבנינו לדרוש אחרים

אבור ליה ר' נחמיה וכי עגש על הנסתרות את דאחרים לעולם והלא כבר נאמר עד עולם, אפשרות דנסתרות קלי דעד עולם מכרגיל מנה ו דלמיתא דעגלת גם מלמדין דעוגש הנוהג עתה ספיקת שיעגש עד עולם אלא הנקולים נמדמן דמוגש דעגלות לא עבגר אלא מכלן ואילו ולכך מקנה ויל חומות ממנן חומות של אבנים לימר לך אלא הגלות לנמה דהיינו קידב בעבורו הה הרגלים עד אלא מקומים ודיל" מקומים נוקמות הספרים והסתכרות. לה' מעגתו לאו מאני פסמיה דקרל דאין לך עוגש מדבר אלא מלאמר הנסתרות אמרן ממיר בכן אלא הנסם והגלות מעגם לנו ולבנינו לעגש עליהם ויקיל על לנו ולבנינו נמימר שמין גוגלת מדה זו נוהגת לעולם אלא מגיעגרו לה הירדן ולא קולם ולם כיה עקוד על כל עד אי לו לא כיה עקוד על עד כלל ל"ל דכן נסתרות יכן נעגת לך דגם לכן מקל שיין שבעד הוי המיה נימר לך אמרן לעולם יאמרן מגעבדו יבמחרות לנקחרות

ארב"ל כל הובה את יצרו ומתודה עליו מעלה עליו הכתוב באילו בימי להקב"ה בשני עולמים העולם הזה והעולם הבא הכתב "רבת הודה יכבדני" ואר"ל" בומן שבית המקדש קיים אדם מקריב עולה שכר עולה בידו מנחה שכר מנחה בידו אבל מי שדעתו שפלה מעלה עליו הכתוב כאילו הקריב כל הקרבנות כולן שנאמר "זבחי אלהים רוח נשברה ולא עוד אלא שאין תפלתו נמאסת שנאמר "לב נשבר ונדכה אלהים לא תבזה: **מתני'** "היה דרוק מבית הסקילה כעשר אמות אומרים לו התודה שכי הדך כל המזומנין מתורין שכל המתודה יש לו חלק לעוה"ב שכן מצינו בעכן שאמר לו יהושע "בני שים נא כבוד [לה'] אלהי ישראל יתן לו תודה "ושן עכן את יהושע ויאמר אמנה אנכי חטאתי ואת אשר ואו' ומנין שכופר לו יודיון שנאמר "ויאמר יהושע מה עכרתנו יעכרך ה' ביום הזה ביום" הזה אתה עכור ואי אתה עכור לעולם הבא ואם אינו יודע להתודות אומרים לו אמור תהא מיתתי כפרת על כל עונותי ר' יהודה אומר אם היה יודע שהוא מזומן אומר תהא מיתתי כפרת על כל עונותי חוץ מעין זה "אמרו לו אינו יודע כל אדם אומרים כן כדי לנקות עצמן: **גמ'** "תו' "נא" אין נא אלא לשון בקשה כשעה שאמר הקב"ה ליהושע "ושמע ישראל" אבוי לפניו רבשע"ו מי חטא אמר ליה וכי דילטור אני לך הפל גדולות הלך והפיל גדולות ונפל הגדול על עכן אמר לו יהושע בגדול אתה בא עלי אתה ואלעזר הכהן שני גדולי הדור אתם אב אני מפיל עליכם גורל על אחד מכם היא נופל אמר לו בבקשה ממך אל הוציא לעז על הגדולה שעתידה ארץ ישראל שתתחלק בגורל שנאמר "אך בגורל יחלקו את הארץ" הן הודה אמר רבינא שחודי שתודיה בטולי בלום נבקש ממך אלא הודאה תן לו הודה והיפטר מיד ויען עכן את יהושע ויאמר אמנה אנכי חטאתי לה' אלהי ישראל וכזאת ובזאת עשיתי אמר רב אסי אמר רבי חנינא תלמיד שמעל עכן בשלשה חרמים שנים בימי משה ואחד בימי יהושע שנאמר וכזאת ובזאת עשיתי רבי יוחנן אמר משום ר' אלעזר ברי שמעון חמשה ארבעה בימי משה ואחד בימי יהושע שנאמר אנכי חטאתי וכזאת ובזאת עשיתי ועוד השתא מאי מעמא לא אינגש אחר יוחנן משום ר' אלעזר ברי שמעון לפי שלא נגש על הנסתרות עד שעברו ישראל את הירדן כתנאי "הנסתרות לה' אלהינו הגלות לנו ולבנינו עד עולם לנה נקור על לנו ולבנינו ועל עין שבעד מלמד שלא נגש על הנסתרות עד שעברו ישראל את הירדן דברי ר' יהודה א"ל "נחבזה וכי נגש על הנסתרות לעולם והלא כבר נאמר עד עולם אלא כשם שלא נגש על הנסתרות כך לא נגש על עונשין שבגלוי עד שעברו ישראל את הירדן אלא לכן

כעבדים מלמד לא הוי הנסתרות אלא לכי אלהינו לנו אמלן ואילך הם לף לנו ולבנינו ונקומה דעיין שבעד נאלן בתמה דלא הימל מעולם ועד עולם אלא מנחה מנחלת מדה "ומנחה עד עולם: יכי נגש על הנסתרות" הנסתרות לעולם: ודרי בכר אמר עד שלם. ואי לאו אמרינן הנסתרות קלי לאמרינן דבר עולם חכמה מדה ו דלא מימא מכיעבדו לה הירדן ויקבלו עליהם מרגיש ומנגו זה על זה לנה לי לחכמים לי נשום מיומא דגלות דעיגש דאוהג עכשיו יסבין עולם דלנה ומסוק: אלא, הנקומה לאילאיך דהלי לכסת הגלות לנו ולבנינו ולא מד סה הגבה מנם זו אלא אמלן ואילך דכל נקדה לנמנין: כך לא נגש. לה אמרים של עונשין מגלי עד כשעבדו את הירדן: אלא, גרמי נהמיה כיון דלף מבעבדו לא נגש על הנסתרות

עכן

עין משפט
נר מצוה

רבינו חננאל

הגהות וציונים

נגמר הדין פרק שישי סנהדרין מד.

מסורת השש עם הוספות

הגהות אור ישראל

הגהות וציונים

ליקוטי רש"י

עכן מאי טעמא איעבוש משום דהוי ידעי ביה אשתו ובניו * חטא ישראל אמר רבי אבא בר זבדא אע"פ שחבא ישראל הוא אמר ר' אבא הי"נו דאמרי אינשי אבא דקאי בתי חלפי אבא שמוה ואבא קרו ליה * גם עברו את בריתי אשר צויתי אותם גם לקחו מן החרם גם גנבו גם כחשו גם שמו בכליהם אמר ר' אילעא משום ר' יהודה בר מספרתא מלבוד שעבר עכן על תמשה חומשי תורה שנאמר דמשה גם יאמר רבי אילעא משום רבי יהודה בר מספרתא עכן מושר בגרלתו היה כתיב הכא גם עברו את בריתי וכתיב התם * את בריתי הפר פשיטא מהו דתימא בכוצה * נופיה לא פקר קמיל * וכי עשה נבלה בישראל א"ר אבא בר זבדא מלמד שבעל עכן נערת המאורסה כתיב הכא וכי עשה נבלה * וכתיב התם * כי עשיתה נבלה בישראל פשיטא מהו דתימא בולי האי לא פקר נפשיה קמ"ל רבינא אמר דינה בנערה המאורסה דסקילה אמר לה רש"י גלותא לרב הונא כתוב * ויקח יהושע את עכן בן זרח ואת הכסף ואת האדרת ואת לשון הזהב ואת בניו ואת בנותיו ואת שורו ואת החמרו ואת צאנו ואת אהלו ואת כל אשר לו אם הא דמא בנו ובנותיו מה תמאו אמר ליה ולימעמוך אם הוא דמא כל ישראל בה הכאי דכתיב * וכל ישראל עמו אלא להודותן ה"נ כדי להדיתן * ושרפו אותם באש ויסקלו אותם באבנים בתריתי אמר רבינא הראוי לשריפה לשריפה הראוי לסקילה לסקילה * ואיתא בשלל אדרת שנער אחת מובה ומאתים שקליכ בסף רב אמר איצטלא דטולרא ושמואל אמר סדבלא דצדיפא * ויצקום לפני ה' אמר רב נחמן בא וחכמנו לפני המקום אמר לפניו הבשיע על אלו תדהרג רובה של סנהדרין דכתיב * ויבי מהם אנשי העי כשלשים וששה איש * והניא שלשים וששה כמש דכתי ר' יהודה אמר לו ר' נחמיה וכי שלשים וששה הין * והלא לא נאמר אלא כשלשים וששה איש אלא זה יאיר בן מנשה ששקל בגנר הובה של סנהדרין אמר רב נחמן אמר רב מאי דכתיב * תחנונים ידבר רש ועשיר יענה עזות תחנונים דבר רש את משה ועשיר יענה עזות זה הרשע מאי טעמא אילמא משום דכתיב ויצקום לפני ה' יאמר רב נחמן בא וחכמנו לפני המקום אמר פנחס לא עכיר הכי (דכתיב) * ויעמוד פנחס ויפלל ותעצר המגפה * ואמר ר' אלעזר ויתפלל לא נאמר אלא ויפלל מלמד שעשה פלילות עם קינו בא וחכמנו לפני המקום אמר לפניו רבונו של עולם על אלו יפלו עשרים וארבעה אלף מישראל דכתיב * ויהיו הנותים במגפה ארבעה ועשרים אלף אלא מהכא * לכה העבירה העביר את העם הזה את הירדן משה גמי מיטר אמר * למה הרעותה לעם הזה אלא מהכא * לי האלנו ומשב כעבר הירדן * ואמר ה' אל יהושע קום לך דרש ר' שילא א"ל הקב"ה שלך קשה משלהם אני אמרתי * ורוח בעברכם את הירדן הקימו ואתם ויחקתם ס' מיל בתי דנפק אוקים רב אמורא עליה ודרש * כאשר צוה ה' את משה עבדו כן צוה משה את יהושע וכן עשה יהושע לא הסיר דבר מכל אשר צוה ה' את משה אב מה ת"ל קום לך א"ל אהה גרמת להם דהיינו דקאמר ליה בעי * ועשית לעי לכמלכה כאשר עשית לירחו ולמלכיה ונו' * יהי בהיות יהושע בירחו וישא עיניו וירא ונו' * ויאמר לא כי אני שר צבא ה' עתה באתי [ויפל יהושע אל פניו ארצה וישתחו] היכי עביד הכי דאמר רבי יוחנן * אסור לו לאדם שיתן שלום להבירו בלילה תרשיגון שמא שד הוא שאני הכא דקאמר ליה * אני שר צבא ה' עתה באתי ונו' דילמא משקר ומייר דלא מבטלה אל

(דף נג ע"ב - נד ע"א)

דבלשת נפוק מיה אקא ומשמע מעיה דאי לא קמלו ישראל אתערה שיה מעמ לגי לבבייהי כו' דלמלוה קבה דלא ה"ל לקרימו מעיר אלא עומה שמא לעשים אתיים אבל לפי מה שאמרו אבל מבטחה אם יגרו ומעגלי הוא ווכם יגרו ממנו מעיה מעה דילמי אסור אקא אמרא הכמן הוא לגר הרב הים רוח מ"ש שנא לעשות אם יבראל אינו לא קבלי אחוה אבל כיון שקבלו סעורה יכבו אם יגרם יהי אחרונה ואחו ישראל לת הגר הרב וכפיר מקרי משמ: וקאמר **כאלו כבדו דהקב"ה כו'**. לכי המוריע של יכבדוני הקלי על הקב"ה כי שמשים הריש נמה שמוכם אה יהו להמא מכבדי מעשי"ו ומשה אמתיים של נעשה מכבדו נשלם הנא נלקמן אבל אמרוהה יש לי אבל נשלם הנא ומיתי לה כדמאמ אים נא כבוד ולאלהי ישראל יתן לי מודה וכי אמרי דיקרא דנה אן ווכם מודה יכבדמי זה עשי מזבח מת ילמו מי ומ"ק: שכר עולה בידי כו', ר"ל דאין לי אלא שכר עולה ואם עבה עבירה מחיב עליה הכלת ואם אין מעכבר לי אבל רוח נבבהים לחיבון שכב אבל לנו ולוחי מקרי ומה הנשים דמולה לו גם מעבל אמלת ואם אלמר ולא עוד אלא בשלם הפלגי מי עיש המלדים בן כ"ו מילם נמלים נמוחים ומדם הקב"ה אמי כן שמוה אמי מולם בנלים שנדים שנאמר לא נשבר ונו' לא המה יקל: אי"ל התורה שכן דרך המוחרין מתדין כו', לשון מיומן מכמע לשיני מחיבי מחיבי מיחם וקבה דמ"ב מלי קמנר מכיפא יאם מה מנו ידע נשמוחים כי ילכה לאמר לשיני נמי בשיני מיחום אלא שמנו ידע לשמוחות דהיב מהוא יודע שהיא תומים דמ"ב אמיר דר' יהודה יזומן אומר דבאל מלוני דמ"ק ק"ל מבחיים אמר מקום מהם מיכמי מפרה על כל עומחי ולא אמר מי מנשן זה ורי"ש ק"ל מיכול לומר בוך מעון זה ויכ ליתר דסמי המוחר אמיר אמיר ידע לשמחות הייב אלהיכם כדרך המחיים נשמש בטלם מ"ש ק"ל לאמר ידוי בקלה מהא מיתמי בשרה כי והשמאל ל"ש דומלם הלאמ בדיבי מיחום מיסי בפרק כ"מ בן מילם דבל המוטה נמרה מיב להבוחות עין בם וי"ק: **ואי אתה שבור לעולם הבא**, הם לדקדק מנין מכפר לו וידוי דומה מיחמי בל מבן היה נכפרנו ולא מוידוי ולמ"ד לקמן מארבע ד"ד נין דנדין ונקטלי ליה לא אזה מיכמן כשרה מיבא דמידוי קאמר הכא דים לו כשרה ומקנמא ליה הכי מהאי קרא דיעבדכן מיה הה ולא מעלם הנא אחרי קלי ולא המיחה לכמיין לא הוטרה ומיין מה נאמה מרלה ק"ל: **בי חבא א"ל כו'**, יפא לחם זה מחמ בחיל מקב"ה לחיבא מנא ישראל וגו' גם לקחו מן מרחם ומי' ליה לו בל הנילות קוס קדם ונו' ונקרבמם מנקר לכנמיהם ומה הכבני אמר ולבדנו ומי' ולא נילה לי לחמיא מי הוא עלקה מן המנם ומחר המיים נמיים מי דילמור לפי יכו' ומ"ב אמה ילמור מכבן נו' חם לפי מבל עליכם טרל כר אין ים בימה לכלוה כמרי לא נכל מכם הנמנק לנר מ"מ"ש בלן מהפיל גולל על מספק כיון דהיים בל כל ישראל הנלא שלמר מכן אכמו מם הנורל נלהה ולאלבנד ע"ב אינו אחת כן יה מיגל נ"ב אמכר מלפי לחמ רק מקרה נעלמא ילמי מלוים בה כמי המקום עד מהמנו לי ישוב רמה מנמלם מכם הנולל מה מהנה על מנק כולו כמן אלוקה מ"ש לכל המנמים הוא לאמר יאין לטוליה נמי מנוי: ומ"ש **אי"ל בבקשה כו' תן תודה כו'**, הכל מנמנב דאמר ליה אן מוהם מקום לנו מנורלות ומתמי מנמנב דה"ל אן מיהם מנמים לכרה בכל המנהם יש לו אלן לעמ"ש יש ליהם דאלן לנמ"ש אלוף ליה מנמים דמנמ מים נא כניר לאלהי ישראל ותן לו מהם לכניר לאלהי ישראל היינו לנמ"ש נמ"ש נעל דן ומנמנים לא לנמן מקמה ילוף נמי דמקום נעו הנולל נקב מאנו שיהם אן מנמנו בדר"ק כי מעמים נאן מהם ק"ל: **אלא תן הודאה לו והפצר בו**, עיין מיהמ"ש ומאר ל"ל נמרק מנים ישיבנ ינא אלא יהם מנמם אמור מנמן הנמנה הקדש לכי לא אמר ליה המהולה קמם אלא מן מהם דר"ל לא נמנק מנמן לאן רק מיהלה אבל ממנמן המרם המטר יאל מנן ר"ל: **מלמד שמעל עכן בני חרמים ב' ביחי משה ואחר ביחי יהושע שנאמר כזאת ובזאת דיי אותי מישום ראב"ש הי' ר' ביחי משה כו'**. ירלה למ"ד כ' מיחי מנה כמלת מיחי כולה בל יהושע דשיחי לכבי ומלא מיחו עוד לחד בכל יהושע הרי מנים מיחי מנה ומה"ש דרשו מה כ"ג הן נמי מסנה ומנמ ומנמ לכנה מים נמיה לי ר' נמים כנר ומנמה מוד מים הים לנו ר"ש. אבל מ"ל אבל ר' מיחי מנה ולא מיחי יהושע מלי מנמנב ויאבר כנון גדנים הנל"ק בנה וכן הוא מיומלנו דגרים ר"ש ר' ג' מיחי מנה ולחד מיחי יהושע דמנמנב מנמה דמנמנב מ' נולה בל יהושע דמנמנב הין כ' ומנמה מנמנב שנר כ' מנמנו לנמנן ב' מנמנו נמר מלא מיחי מנה ילי מיחי יהושע ומה"ש מלא נמ"ל דנרם מם כנמנ ר"ש ומנמנ מנר מלא מיחי ומנמנ מנ מלא דנמ"ל מנמנים המנלים והיא נם ומנמנ ומנמנ מנמנ מנמנ מ

4. שם קכ״ח א׳. || 5. בבא מציעא ל״ד א׳. || 6. שם ל״ר ב׳. || 7. כלו׳ בצד השני של האיבעיא דקאמר דיחוייא הוא דקא מרחי ליה. || 8. יאיני נשבע׳ ב׳ שיש למוחקו. || 9. כלו׳ כיון שבצד הראשון של האיבעיא אין לומר כ״ש. || 10. מכאן עד סוף הדיבור לקוי; ותוכן הדברים הוא מ״ש התוס׳ בשם רבינו בבבא מציעא בבא בתרא ושבועות על דברי הגמ׳ שבועות ל״ט א׳. || 11. רוח מנוי בכ״י לתיבה אחת.

סימן תרסא. סנהדרין פ״ו א׳ [1] (סי׳ (תס״ה) [תקס״ה]), (כ״ס) [נ״ב] ב׳)

הנחנקין. הגונב את בנו ר׳ יוסי [2] מחייב וחכמי׳ פוטרין. מ״ט דרבנן אמ׳ קרא כי ימצא פרט למצוי אלא מעתה בו׳ אנא מונמצא [ב]ידו קאמינא. וקשה הא דתנן בסוטה [3] פ׳ עגלה ערופה נמצא חלל (פרט) [סמוך] לספר או לעיר [וכו׳] ואמרי׳ [4] כי ימצא פרט למצוי. הרי מצינו שמימצא דריש פרט למצוי. חיי . . [5]

1. עיי׳ תוס׳ ד״ה מונמצא. || 2. לפנינו במשנה מ״ה ב׳: ״רבי ישמעאל בנו של ר׳ יוחנן בן ברוקה״. || 3. סוטה מ״ד ב׳. || 4. שם מ״ה א׳. || 5. עוד אות אחת שלא יכולתי למענחה.

סימן תרסב. סנהדרין מ״ג ב׳ [1] (סי׳ (תס״ו) [תקס״ו]), (כ״ס) [נ״ב] ב׳)

גגמר. כתנאי הנסתרות לה׳ אלהינו והנגלות לנו ולבנינו עד עולם. למה נקוד על לנו ולבנינו ועל עי״ן שבעד עולם מלמד שלא ענש על הנסתרות [עד שעברו ישראל את הירדן דברי ר׳ יהודה א״ל ר׳ נחמיה וכי ענש על הנסתרות] לעולם. ה״ג לה׳ וה״פ. הנסתרות לה׳ אלהינו נסתרות שאין מכיר בהן אלא ה׳ אלהינו כדאמרי׳ בשבועו׳ [2] פ״ק לחטאת לה׳ חטא שאין מכיר בו אלא ה׳ והנגלות לנו ולבנינו דעל נסתרות ונגלות (מענשין) [מענישין]. וה״פ דקרא לר׳ יהוד׳ ולמה נקוד לנו דמשמע מיעוט מלמד שלא ענש על הנסתרות קודם שעברו ישר׳ את הירדן דנקודה אתיא למיעוט ממשמעותיה דקרא. וה״פ דקרא הנסתרות והנגלות לנו ולבנינו ומנסתרות [3] דנקודה אנסתרות קאי דאדדמי טפי מוקמינן מיעוטא ואקודם שעברו אבל דעד עולם אתרוייהו קאי. א״ל ר׳ נחמיה וכי ענש על הנסתרות לעולם. מדקא ממעטת בנסתרות קודם שעברו מכלל דפשיט׳ לך דאי לאו מיעוטא כי הדדי נינהו. והלא כבר נאמ׳ עד עולם. דמשמע דאי אאיסורא דנסתרות נמי קאי זמנן שוה שמשהתחיל זה התחיל זה דאין מיעוט [4] למחצה. ואי איכא עונש בנסתרות זמנו שוה לעונש נגלות דעד עולם זמן שוה משמע אפי׳ קודם שעברו אלא ודאי לא ענש על הנסתרות לעולם אלא על הנגלות. אלא כשם שלא ענש על הנסתרות כו׳. ולהכי כת׳ נסתרות ונקודה להקיש דקודם שעברו לנסתרות לעולם. וכן משמעותו דקרא הנסתרות לה׳ אלהינו חטא שאין מכיר בו אלא ה׳ והנגלות לנו ולבנינו עד עולם ואנגלות קאי ולא אנסתרות כדפרישי׳ לעיל אליבא דידיה. ונקודה אתי למעוטא נגלות מקודם שעברו ולאקשינהו אנסתרות דאין מכיר בהן אלא ה׳. וסבר (רב נחמן) [ר׳ נחמיה] דלא נענשו עליהן. והשתא אתי עד עולם שפיר דמשהתחיל זמן עונש נגלות שוב לא פסק. אבל (הנסתרות) [אנסתרות] לא מיענשי כלל. ומה שהגיה הקונטרס [5] אינו. ומה שפי׳ דהיא היא ליתה. דאי איתה דאתי ר׳ יהוד׳ למידרש נסתרות דלאחר שעברו לא הוה ליה למימ׳ מלמד שלא ענש דתנא מהדר אחיובא ונסיב

(לישני) [לישנא] לפטורא. אלא הוה ליה למימ׳ מלמד שעגש משעברו. אלא ודאי אשעברו [1] קאי דהאי תנא מהדר אפטורא ונסיב קרא לפטורא. ועוד דברי נביאות הן שפי׳ דנקודת שם [2] על לנו ולבנינו עשאום. [3] ודאמרי׳ (זה) [בזה] כורר [4] וכשלו איש באחיו בעון אחיו ומוקמינן ליה בשהיה בידו למחות. והא בין לר׳ יהודה בין לר׳ נחמי׳ בעינן היה בידו למחות. יש לומ׳ שהי׳ בידן למחות שלא להתרים כדאמרי׳ בשילהי שמעתא. וכן בשאר נסתרות [5].

1. עיי׳ תוס׳ ד״ה אמר. || 2. שבועות מ׳ א׳. || 3. ׳ומנסתרות׳ אינו יודע להולמו, ואולי הנוס׳ לקוי. || 4. אולי צ״ל: ׳היקש׳. || 5. רש״י ד״ה מלמד. || 6. אולי צ״ל: ׳אקודם שעברו׳. || 7. היינו שם, כלו׳ במקום לנקוד לה׳ נקדו לנו ולבנינו, עיי׳ ברש״י. || 8. ׳ודאמרי׳ . . . בשאר נסתרות׳ ו׳ שדברי רבינו והים עם מה שמקשה בחידושי אגדות המהרש״א ותירוץ המהרש״א זהה עם תירוץ רבינו. || 9. לעיל כ״ז ב׳.

סימן תרסג. סנהדרין נ״ט ב׳ (סי׳ (תט״ז) [תקס״ז], (כ״ט) [נ״ב] ב׳)

אוצר החכמה

אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו. מי [ש]דמו חלוק מבשרו כגון בהמה ועופות אם טהורין הן והבשר נאכל והאוכל את הדם נידון בכרת. שאין דמן חלוק מבשרן ומשם שעל הבשר אינו עובר כי אם בלאו על הדם גמי אינו עובר כי אם בלאו. וקש׳ הא דאמרי׳ בבכורות [1] כל דם לא תאכלו שומע אני אף [דם] מהלכי שתים כו׳ אוציא [2] דם שרצים מלאו דאפי׳ לאו ליכא. תריץ (באכילה) [באכילת] הדם גרידה בשביל דם הוא [ד]אינו לוקה אבל בשביל שרץ לוקה כדאמרי׳ התם [3] התרו בו משום שרץ לוקה משום דם אינו לוקה אבל בשביל (בשר) [שרץ] איכא לאו.

1. צ״ל: ׳בכריתות׳ והוא כריתות ב׳ ב׳. || 2. שם כ״א א׳. || 3. שם כ״א ב׳.

סימן תרסד. סנהדרין ע״ו ב׳ (סי׳ (תס״ח) [תקס״ח], (כ״ט) [נ״ב] ב׳)

הנשרפין. [אמר] אביי ת״ק כו׳. הכי תריץ לה אביי להאי ברייתא׳ מגין לעשות למעלה כלמטה כי היכי דתרצינן לעיל מגיין לעשות ג׳ דורות למעלה כגון אם חמיו ואם חמותו וחמותו כג׳ דורות למטה נאמ׳ כאן זימה בחמותו ונאמ׳ להלן זימה בבת בתה ובבת בנה מה למטה ג׳ וכו׳. יל״ג אביי בברייתא׳ מה להלן למטה כמו למעלה אף כאן כו׳. ומה בעונש עשה למעלה כלמטה. למעלה אם חמיו ואם חמותו וחמותו. כלמטה בבת בנה וכו׳ אף באזהרה נמי עשה למעלה כלמטה. למעלה אם חמיו ואם חמותו וכו׳. וק״ל דברי רב אשי דאמ׳ מאי למטה למטה באיסור דהיינו אם חמיו ואם חמותו. פי׳ כלומ׳ הנתרחק זהו למטה נתרחקה ממנו הקורבה. וכן הציעה דמתני׳ מגיין לעשות למטה באיסור כלמעלה באיסור נאמ׳ כאן זימה בלמטה באיסור. והא לאו כת׳ בהו זימה ולאו עלייהו קאי. וזו אינה גירס׳ של שאר גזירות שוות.

ונאמר שבנסתרות הוא עומד בענין א' ובנגלות בענין א'. אלא כשם שלא ענש על הנסתרות כך לא ענש [°על] עונשים שבגלוי, וה"פ דקרא הנסתרות לה' כלומר להפרע ממי שעובר עבירה בסתר ואין העונש עלינו[32], והנגלות לנו ולבנינו עד עולם, כלומר הנגלות אנו מקבלים עלינו. ונקוד על לנו ולבנינו עד עולם ללמד שלא קבלו עליהם אף עונשים של נגלות מעכשיו אלא משעברו את הירדן. דכיון שעד עולם אינו עומד אלא אנגלות בלחוד אפשר לנו לומר שבא לנו ולבנינו ומיעטו, כלומר שבא להשמיענו שלא קבלו עונשים אלא משעברו. ועכשיו לר' נחמיה אין בפי' עד עולם ב' דברים, אבל לר"י כ' פי' הוו שבין (ה)[א]נסתרות ובין (ה)[א]נגלית היה עומד עד עולם, והנסתרות [מ]שעברו ובנגלות אף מקודם. וזה[33] הוקשה לו לר' נחמיה וס"ל[34] שלא נענשו על הנסתרות אפי' [°מ]אחר שעברו. ואעפ"י שנעשו ערבים זה לזה לא נעשו ערבים אלא אנגלות מפני שהיה להם למחות ולבער הרע מקרבם ולא עשו. אבל אנסתרות לא נענשו אף לאחר שעברו כי במה שלא ידעו אין לחייבם. אבל ר' יהודה סבר שאף על הנסתרות נעשו ערבים לפי שא"א שלא יכירו בו שום פגם כשהוא עובר בסתר[35]. וא"ת לר' נחמיה למאי אצטריך נסתרות כלל, בשלמא לר"י דקאמר דלנו ולבנינו אף אנסתרות קאי אלא לרבי נחמיה ק'. ואיכא מ"ד דאי לאו כתיב הנסתרות הו"א דבנסתרות עונש' רבא הוא דליכא אבל עונש זוטא איכא, קמ"ל לה' אלהינו שאין עונש כלל[36]. וע' שבעד קמ"ל לחלק נגלות דקודם שעברו מנגלות דלאחר שעברו ולאקושינהו לנסתרות מה נסתרות אף עונש זוטא לא מחייבי, אף נגלות נמי עונש זוטא לא מחייבי, כך נ"ל פר"ת.

ורש"י ז"ל פי' וכו' - עיין בפי' - ואינו נכון שלפי דבריו לדברי ר"י הנקודה לרבות נסתרות לחייב לאחר שעברו, שבלאו נקודה קאמר דה"א דאף לאחר שעברו לא נתחייבו אנסתרות. ואם כדבריו לא הול"ל מלמד שלא ענש על הנסתרות אלא לאחר שעברו שהנקודה מורה על החיוב ולא על הפיטור. ועוד ק"ל בדבריו שכתב דאי כתב רחמנא בהדיא הנסתרות לה' אלהינו ולנו ולבנינו הוה משמע דאף קודם שעברו וכו', והדר כתב דבנקודה דע' שבעד באתה לחלק דלא

32 והיינו דלר' נחמיה פי' הנסתרות לה' כרש"י, וכ"כ בחי' הר"ן וע' בתוס' ר"פ. ובדברי ר"ת עצמו בספר הישר סי' תרס"ב מבואר דאף לר"נ פי' לה' אלקינו הוא כר"י. 33 דברי רבינו אלו בפי' פלוגתייהו דר"י ור"נ אם שייך לענוש על נסתרות, הביא החיד"א בפתח עינים כאן, ע"ש. 34 כ: לי', וכן בפתח עינים שם. 35 ע' בזה בפתח עינים שם, ובחדרי בטן בד' לשבת חשובה ד"ה א"נ במ"ש. ובחמו"ח בשם כללי המאירי כ' דמיירי דוקא בבעל עבירות בגלוי שאם היו מוכיחין אותו לא הי' שולח ידו בחמורות. וע"ע במאירי שיש על ריינו ישראל לפשפש תמיד אחר מעשה עיום וכל שנתרשלו בכך הרי הכל נענשים בנסתריהם של חוטאים. וע"ע בעיון יעקב ובחקרי לב תאו"ח סי' מ"ח. וע' במהרש"א שהק' מדאמרי' שהי' להם למחות ולא מיחו, והלא אף בלא"ה נעשו ערבים על נסתרות, ע"ש מה שתי'. וכדבריו כ' להדיא בס' הישר שם. 36 ובתוס' כתבו דהא דבעי' לנקודה דלה' אלקינו ולהיקש, לאשמועי' דבנגלוה קודם שעברו אין גם עונש זוטא אף שהי' להם למחות, יאילו רבינו כ' דקמ"ל דאין עונש זוטא אנסתרות. אכן רבינו לא הביא כלל לפיר"ת דבא להקיש נגלות לנסתרות קודם שעברו ורק מנקודת שמעי' לה, ורק אחר דשמעי' דבנסתרות אף עונש זוטא ליכא, חזר והקישם לנגלות, וזה שמעי' מע' שבעד. ומשמע שבזה תי' לקו' התוס' למאי בעי' לנקודה בע' שבעד.

דתנן כהנים ולוים מקדישים לבדם יראלים לעולם. פירש מקומות אי הא בי ר"י חלוי ומאלר דבולמי גרסינן מוכרין עולם וגאלין לעולם ומאיזה הן במסכת ערכין (דף כ: דף כא:) וכן מקדישין ומן מעריכין מוכרין ומאיזה הן מעריכין מוכרין ומאיזה הן מקדישין ומן מעריכין מוכרין ומאיזה הן מקדישין ומן מעריכין מוכרין ומאיזה הן מקדישין ומ

דתקיעה ופסוק של חצוצרות אין לחשבו במקום שופר כלל, ומ"ה טועה[592] האומר בפסיק אחרון של שופרות קרא[593] דובים שמהתם, אלא אומר במקומו ובתרש השביעי יכו'[594].

וי"ג[595] דתני כהנים[596] מוכרים לעולם וגואלין לעולם. דאילו בישראל אין פדיון לכרי ערי חומה אלא עד שנה תמימה, ואין פדיון לשדה אחוזה אלא לאחר שתי שנים, והלוי פודה לעולם, ומוכרין דקתני לאו דוקא, דאפילו ישראל נמי[597] אלא ה"ק מוכרין על דעת לגאול לעולם.

וי"ג[598] מקדישין לעולם וגואלין לעולם, פי' דישראל שהקדיש שדה אחוזה ומכרו הגיבר לאחר, שוב אין לו פדיון לחזרת לכהנים ביובל, אבל לוי שהקדיש עדיה גואל איהו לעולם. ורא דקתני מקדישין אינו לא אצטריך, אלא איידי דקתני התם[599] גבי ישראל אין מקדישין לפני היובל פחות משני שנים ולא גואלין, נקט בהא מקדישין וגואלין, ואיבא דהא(מר) דמקדישין ואידך דמוכרין הדוייהו מתניתין נינהו במס' ערכין[600], ומעיקרא תני התם מתניתין דמקדישין וגואלין, ולפיכך י"א[601] דגרי הכא מקדישין לעולם, דמסתמא טפי נסבינן הכא מתניתין קמייתא דהתם ממתניתין בנתאייתא, ואין זה הכרח כלום.

ג"ה[602] נרי דליתנהו בשמיטת קרקעות בשמיטת כספים ושלוה עבדים מיהא איתנהו, ורש"י ז"ל כתב דל"ג בהשמטת קרקעות, דהא ודאי לוי שלקח קרקע של ישראל חייב הוא להשמיטו ביובל לבעליו, דהא מחייב הוא במצות, ולא מצינו שפטרו הכתוב מזה ואצ"ל שאם מכר הוא שמשמיטין לו ביובל, ואפילו בתי ערי חומה מחזירין לו ביובל[603], משא"כ לישראל דאיתא

592 וכ"כ בחי' הרמב"ן לקמן לב. ב וכ"כ רבנו שם דיה ואמרינן זכריה שי"ש. 593 במדבר י, ט 594 שם כט, א. ואנו אומרים פסיק לאחר ומפני חשאינו. 595 כ"ה לפנינו. 596 לפנינו נוסף: ולויים. וליתא גם בכת"י א"ם בדק"כ אות יב, וכתב דק"ם דנשמט בטעות. 597 מוכרין לעולם 598 רש"י כתב דזו גירסת רבינו יצחק הלוי. וכן גי' כ"כ בדק"ם שם. 599 ערכין כד, א. 600 כה, ב; לג, ב. 601 כ"כ הרשב"א וכ"כ תוס' ד"ה דתני ביושדי". 602 בגרי כ"כ וכ"ל בדק"ם אות ת. וכ"ה בערכין לג, ב 603 כדאיתא בגמי בערכין לב, ב. 604 ויקרא כה, ל. 605 ד"ה קא 606 ע"ל בספרי דברים פיסקא קיב. 607 מסר כאן: ביובל. 608 כ"כ תוס', וצ"ב דהא אף לרבי בזמן שיובל נוהג אין היובל משמט אלא

בקרא[609]. ובהרש[610] דקשו עוד דהיכי גרסינן בהשמטת כספים. דהא ביובל עסקינן. ואין שמיטת כספים נוהגת ביובל אלא בשביעית, וכדתניא בספרא[611] בהדיא וזו דבר השמטה שמוט וכו', שמטה משמטת כספים ואין יובל משמט. ותרצו דאפשר דהשמטת קרקעות דהכא דליתנהו בלוים היינו לענין הקדש, בשמכרו גובר לאחרים, שאם בא היובל חוזרת ללויים, ואינה נשמטת לכהנים כדין הקדש דישראל, והא דתלינן שמיטת כספים[612] דילמא י"ל דהא דסבר שאין שביעית משמטת אלא בזמן שהיובל נוהג[613], כדאיתא בגיטין[614] ובערכין[615]. יפה פלפלו כמנהגם להלום הג"ה[616], אבל הנכון כמו שנורסין בקצת ספרים דייקני[617] בשילוח עבדים מיהא איתנהו[618].

טומטום אינו מוציא, פי' שמא בשיכרע[619] זה יוצא זכר והאחר יוצא נקבה, או להפך.

מי שחציו זכר, כגון עבד רשני שותפין ששתרר א' מהן חציו, ולא אהי צד עבדות ומסיק צד חירות, ואף לעצמו אינו מוציא מהאי טעמא, דלא דמי לאנדרוגינוס שמוציא את מינו, דסתם[620] צד זכרות ונקבות ראית בו לא פשיט בכוליה, וזכרות מוציא מידי זכרות ונקבות מידי נקבות[621], אבל עבדות פשיט בכוליה, ולא אפשר לעולם למעבר מידי בלא צד עבדות.

תני אהבה בריה דר' דודא יכ"ל, פי' כל ברכות המצות אע"פ שיצא מוציא, שאע"פ שהמצות מושלות על כל א', הרי כל ישראל ערבין זה לזה, ובולם כגוף א'. וכצרב הפירע חוב חבירו. וכללו זה גם בברכה דק"ש, ששו"ע מוציא י"ח מהם אפילו את הבקי[622] ומלבד בצבור כדמוכח בפי' מי שמתו[623]. אבל בק"ש ותפלה אינו מוציא את

שביעית משמטת. וא"כ מאי קאמרה הגמ' בשמיטת כספים מיהא איתנהו ובערן זה הקשו חוס' ר"ה דתנן דעי' הוסי' גרשין לו, א ד"ה בזמן, ובהגהות סה"ד"ב ינשכורנ שם. 609 לו א. 610 נראה שע"ל וקדושין לח, ב. 611 ע"ל הגירסא. 612 כגי' כ"מ בדק"ם ועי' רשר"א. 613 אולם אכתי קשה דאוה ליה למימר בהשמטת קרקע דמכילה מיהא איתנהו. וכסר שהקשו תוס'. 614 ע"ל בשיקרעו. 615 ע"ל דהתם. 616 עי' משי"ב רבני לציל ר"ה אנדרוגינוס. 617 וכ"כ הרמ"א אוח"ח סי' נט סי"ד, ועי' מג"א סק"ה ומחצית השקל וביאור הגר"א שם. ועי' פרי מגדים סוף סימן ג. 618 אולי ע"ל בפרק דקודא עושר מגילה כג, ב. וכ"כ רבנו בחי' רשי שם ע"ש. וכ"כ הר"ן שם יג, ב מדפי הרי"ף בשם הגאונים. ועי"ש מה שהקשה ע"ז. ולכ"כ חר"ר בחכמה

לאחויי קטן פורה. ולית הלכתא בכל הני שמעתתא אלא כי הא דאמר רב נחמן קטן הוחרע למי מברכין מזמנין עליו אביי ורבא הוו יתבי קמיה דרבה אמר להו רבה לטי מברכין אמרי ליה לרבנא ורחמנא חיבא יתיב רבא אחוי לשמי טלא אביי נפק לברא אחוי כלפי שכויא אמר לדי רבה תרוויהו רבנן הוו היו דאמרי אינשי בוצין בוצין מקטפה ידיע איר יהודה ברה דרב שבואל בר שילת משמיה דרב תשעה אכלו דגן ואחד אכל ירק מצטרפין איר זירא בעאי מיניה מרב יהודה שמנה מהו שבעה מהו איל לא שנא שישה ודאיי לא מיבעיא לי איל רבי דמה שפיר עבדת דלא איבעיא לך דתם טעמא כאי מישום דאיכא רוכא הבא נמי אכא רוכא ואיתו מבר מריבא דמנבר בעינן. יצאי מלבא ומלבתא מריכו ריפרא בארי הדדי ומרקטל להי לרבנן לא הוה ליה אתיש לבריבי להו אמר לה לרבותתו מאן יהיב לן גברא דמבדך לן אמרה ליה אשתבע לי דאי מייתינא לך גברא דלא מצעדת ליה אשתבע לה איתיתיה לשמעון בן שטח אחוה אותביה בין ריריה לדידה אמר לה רזית כמה יקיא עבדינא לך אבד ליה לאו את קא מוקדת לי אלא אדייתא היא דמוקרא לי דכתיב סלסלה ותרוממך חבבך בי חבבקנה אמר לה קא חזית דלא בקבלי מרות יהבו ליה בבא לבריבי אמר דבי אבריך ברוך שאכל יצאי חבריה בשלי שתייה לדהוא בבא יהבו ליה בבא אחרינא ובריך איר אבא בריה דרב חייא בר אבא (איר יוחנן) שמעון בי שטח דעבר לגרמיה הוא דעבד ר' חייא בר אבא ארי לעולם אבי בוציא את הרבים ידי חובתן עד שיאכל כזית דגן כו' כזיתיבי רשב"ג אומר עולה ויתכב עמהם אפילו לא טבל עמהם אלא בצנר ולא אכל עמהם אלא גרונית אחת מצטרף אצטרופי כצבבך אבל לדוציא את הרבים ידי חובתן עד שיאכל כזית דגן איתמר נמי אמר רב רבא בר יהודה משמיה דרבא אפי' לא טבל

ולית הלכתא בכל הני שמעתתא אלא כי הא דאמר רב נחמן קטן הוחרע למי מברכין מזמנין עליו אביי ורבא הוו יתבי קמיה דרבה אמר להו רבה לטי מברכין אמרי ליה לרבנא ורחמנא חיבא יתיב רבא אחוי לשמי טלא אביי נפק לבראי אחוי כלפי שכויא אמר לדי רבה תרוויהו רבנן הוו היו דאמרי אינשי בוצין בוצין מקטפה ידיע איר יהודה ברה דרב שבואל בר שילת משמיה דרב תשעה אכלו דגן ואחד אכל ירק מצטרפין איר זירא בעאי מיניה מרב יהודה שמנה מהו שבעה מהו איל לא שנא שישה ודאיי לא מיבעיא לי איל רבי דמה שפיר עבדת דלא איבעיא לך דתם טעמא כאי מישום דאיכא רוכא הבא נמי אכא רוכא ואיתו מבר מריבא דמנבר בעינן. יצאי מלבא ומלבתא מריכו ריפרא בארי הדדי ומרקטל להי לרבנן לא הוה ליה אתיש לבריבי להו אמר לה לרבותתו מאן יהיב לן גברא דמבדך לן אמרה ליה אשתבע לי דאי מייתינא לך גברא דלא מצעדת ליה אשתבע לה איתיתיה לשמעון בן שטח אחוה אותביה בין ריריה לדידה אמר לה רזית כמה יקיא עבדינא לך אבד ליה לאו את קא מוקדת לי אלא אדייתא היא דמוקרא לי דכתיב סלסלה ותרוממך חבבך בי חבבקנה אמר לה קא חזית דלא בקבלי מרות יהבו ליה בבא לבריבי אמר דבי אבריך ברוך שאכל יצאי חבריה בשלי שתייה לדהוא בבא יהבו ליה בבא אחרינא ובריך איר אבא בריה דרב חייא בר אבא (איר יוחנן) שמעון בי שטח דעבר לגרמיה הוא דעבד ר' חייא בר אבא ארי לעולם אבי בוציא את הרבים ידי חובתן עד שיאכל כזית דגן כו' כזיתיבי רשב"ג אומר עולה ויתכב עמהם אפילו לא טבל עמהם אלא בצנר ולא אכל עמהם אלא גרונית אחת מצטרף אצטרופי כצבבך אבל לדוציא את הרבים ידי חובתן עד שיאכל כזית דגן איתמר נמי אמר רב רבא בר יהודה משמיה דרבא אפי' לא טבל

דמנסא שמוש הוא דמי היכי דאמר אמר אחרן שרגל הוא ס"א אמר סומא גברא הוא ועיל אם דקאמר קמן מלמדיך היו אפי' אנא דלא חזיון בשום דיכמא דמהני אנא מעיקרא דעיר אכנה כשמעלן בשלה בפרקי דרבי אליעזר (פ"א) דקאמר בשלמה מצאתיון אם הקנה כי אלעזר אימר מעמרה ואם נהמעמו מעלין ספר תורה ועשין מעולם יכי אלין אחוב אם שאמר הקטן אומר הם"ת ואמר אמר אמר אמר מכסי הגיבו ולא מאמנן עלמי עד שמאמתי אמי בשרות ומכם מאמנן להמצרף לומנו לא עבדין עוטפת עד שיעמ אמר מעריב הא לאמלה עבדי[1] ומחוך ירושלמי זה פי' דאין עומדן קמן מצף לעשרה לא לאמלה ונל לאמלה המזון[2] וגם היה אומר ר"ש בנים רבינו אם עמנו לא היה נוהג לעשות כן לעבדים קטן קטן לעשרה ולא עשה מעשה שלבך אפר הימנ בדפיריבי מון ולא לאמהנו קטן לבנו גם מומם מרי לא לאמהנו ומיהו קטן מומם[3] ויודע נמי מפרטן מעמנו כמבנרטן עלו גם בשלמה[4] בבריתא ולכא אמלן דמלגא יוה לאמן רבינו שמוקק מבקשת דמלגא לא עומדן קטן קטן לעשרה לומנו ולאמלה ונלאמה עד שיעמ אחר מלאמה מירושלמי ומא דאמרינן מירושלמי קטן יפרש עומדן אומו אמנם אמר ר"ש דיגרם אמר ר"ש לומר לא לאמר לא לאמרי אם אמר לא לאמר אמנם לקריאת המורה אלמנה ולקנה כמם נהלמתא בחיבלה (פ"א דף פ"ג) דקטן עולה לומנ שמנה דקאמר הכל עולין לומנן שבנה לפרי קטן לפרי אמה לי לא הוה מעמנ נגד דמרי[5] אבל בשר דמרים לא יאפר לם לאמהנו בנים דומנא דקטן דקטן ואמנמנ מלמדיך לאפי לאמלה סיגו הוקא הנשי מלון אמל המומנן שלנו לא ולפי ריש מומנ אחר מעמנ מעשל הלל כיד קטן קטן לגבל קטן לגבל זו אמנם אמר מרי לא דקאמר גמי עומדת דרי אלעזר ובית מרי הבאמ מלאי דמלגא דלבו יומו מרי מלאמנת דוקא בחלמה בחיבלה[6] **אביי** ורבא הוו יתבי הוו. ואם מאמנר אמר דגר לו הוו קטנים בירמים מלאי דמלגא דלבו יומו מרי מלאמנת דוקא בחלמה בחיבלה[6] **תשעה** שאכלו דגן אחד ירק מצטרפין. יכול אכלנו מאחד מאכל ירק לא כמה כים לין מלמדיך אמרו אמר אמר אמר

מח: שלשה שאכלו פרק שביעי ברכות

מבל עמהם אלא בציר ולא אכל עמהם אלא גרוגרת אחת מצמיק ולהוציא את הרבים ידי חובתם אני מוציא עד שיאכל כזית דגן אמר רב חנא בר יהודה משמיה דרבא הלכתא אכל עלה יוק ושתה סם של יין מצטרף להוציא אינו מוציא עד שיאכל כזית דגן אמר רב נחמן אמשה הקן לישראל ברכת הזן בשעה שירד להם מן יהישע תקן להם ברכת הארץ (ה) כיון שנכנסו לארץ חזר ושלמה תקנו בונה ירושלים רחם תקן על ישראל עמך ועל ירושלים עירך ושלמה תקן על הבית הגדול והקדוש המוב והמטיב ביבנה תקנה כנגד הרוגי ביתר דאמר רב מתנא אותו היום שניתנו הרגו לקבורה תקנו ביבנה הטוב והמטיב הטוב שלא הסריחו והמטיב שניתנו לקבורה: תנו רבנן סדר ברכת המזון כך הוא ברכה ראשונה ברכת הזן שנית ברכת הארץ שלישית בונה ירושלים רביעית הטוב והמטיב יובשבח בתחילה בנחמות ומסיים בנחמות ואומר קדושת היום באמצע רבי אליעזר אומר רצה לאומרה בנחמה אומרה בברכת הארץ אומרה שיתקנו חכמים ביבנה אומרה חכמים אומרים אינו אומרה אלא בנחמה בלבד חכמים היינו תנא קמא איבא ביניהו דיעבד: הני רבני מגין לברכת המזון מן התורה שנאמר ואכלת ושבעת ואי ומברכת ז' ברכת הזן את הי אלהיך זו ברכת המזון על הארץ זו ברכת הארץ הטובה זו בונה ירושלים וכן הוא אומר הדר הטוב הזה והלבנון אשר נתן לך זו המטיב והמטיב אין לי אלא לאחריו לפנין מנין אמרה קל וחומר בשהיא שבע מברך כשהוא רעב לא כל שכן ומ רבי אומר [אינו צריך] ואכלת ושבעת וברכת ומ זו ברכת הזן אבל ברכת הזמון מגדלי לה אתי נפקא על הארץ זו ברכת הארץ הטובה זו בונה ירושלים וכן הוא אומר הדר הטוב הזה והלבנון הטוב והמטיב ביבנה תקנוה אין לי אלא לאחריו לפנין מנין תלמוד לומר אשר נתן לך משמתן לך רבי יצחק אומר אינו צריך הרי הוא אומר ויכתב את לרעך ואת מיטיך אל תקרי ובירך אלא יכתב ואומתי קריי לחם קודם שאכלנו ד' נתן אומר אינו צריך הרי הוא אומר ד' בבאכם העיר כן תמצאון אותו בטרם יעלה הבמחה לאכול כי לא יאכל העם עד באו כי הוא יברך הובח אחרי כן יאכלו הקרואים יכל בך למה לפי שהנשים הבריות הן ושמואל אמר כדי להמתכל ביפיו של שאול דכתיב משכמו ומעלה גבוה מכל העם ורבי יוחנן אמר לפי שאין מלכות נוגעת בהברחת אפי' כמלא נימא ואין לי אלא ברכת המזון ברכת התורה מנין אמר ר' ישמעאל קיו על חיי שעה מברך על חיי עולם לא כיש רבי חייא בר נחמני תלמידי של רבי ישמעאל אומר משום רבי ישמעאל אינו צריך הרי הוא אומר על הארץ הטובה אשר נתן לך ילהלן הוא אומר ואתנה לך את לחות האבן והתורה והמצוה ועי ר"מ אומר מגין שכשם שמברך על המבה כך מברך על הרעה תל אשר נתן לך ה' אלהיך (ט) הרינך בכל דין שדנך בין מדה מבה ובין מדת פורענות רבי יהודה בן בתירה אומר אינו צריך הרי הוא אומר ובירכת זו תודה וכן הוא אומר מכי לקח טוב נתתי לכם התורה זו בנין ירושלים וכן הוא אומר הדר הטוב הזה והלבנון: תנא רבי אליעזר אומר כל שלא אמר ארץ חמדה טובה ורחבה בברכת הארץ ומלכות בית דוד בבונה ירושלים לא יצא ידי חובתו נרום הזקן אומר צריך שיזכור בה כריות רבי יוסי אומר צריך שיזכור בה תורה פלמו אומר צריך שיקרים ברית לתורה שזו נתנה בשלש בריתות

כמה מתחיל בחמה. כשמר לוי לרך לא לעיים אלא לחמחיל בכל בנת אלא מתחיל ומביים בגמרה. מכן ירחלים קרי בגמרה כל הלי דמתחיל מן הסם מן המוצר: בברכה שהקנו חכמים. בהמיש והמוציא: אוכא ביניהו דיעבד. נרמן מחולי מסלמין לוה: בחמה קבל ברמיון לאמר נתן לך זו הטוב והמטיב. ולא נרמיון מכנה בקנה אלא בדרש (ב): בשהיא שבע. מלוה לברך ולסומה על מבנון: כשהיא רעב. הוא לא להמיה לת לעשה ע"ו בריאתו מל הקרים לא מל מבן מה לרון לברך להקניה יומר: אינו צריך. לק"ו זה (ג): ולא נרסה בגרסי אמר נתן לך זה הגיע המקיבה: אלא ובירך את לחמך. מרך על להנגר: כי חיא יבורר הובח ואחרי כן יאכלו הקרואים. לנוכך בטעני לעכן לעני מלכה על הומה כיון מחמר ברך אמר קדשנו במלוחיו וצוה לאכול מה הזמן: והאכן לוי והמבר מחלל (בגרס יט): אבל בך לבה. הין מלריכות בגרסיהן: שאין מלכות נוגעת בחברתה. לפי בשמואל הוה מנסה מה שמואל ומאול היה נוטל מת הכרה מקרבר שמואל אלו ומחוך דברים שבא לפי בעבה: בין טרה טובה. והמוחה מדם מוחה הולם: ומלכות בית דוד בבונה ירושלים. שעל ידי מקדשה ירושלים: ברוך שיוכיר בה בריה. מברכה המלכן שנייר בריה נתנה לאמרים בפלמה מלה (מגילה ו) יתהו לך יוכרנן אחרך לה לרן מנרוך: צריך שיוכיר בה תורה. אפף מלות המולה המלות יהנו לה אחרן מלאתי לנמען מחיון ולמעם ובלהם הרגשים לת הלבן (תרגם ה): צריך שיקרים ברית לתורה. כמן על בריתך מחמבת בנמכר ועל מורחן מלמדמו יעל מיים מחוכמה: יהרה עתנת בשלש בריתות. בפלמה מקיבות נתנה המורה ובכמלל (ה) בביו ומלחל מעבל ומסר גרים ומבריתם מולחל ובכל אחד נכתבה בריה בדעבות מחנה (לף ה.) מדיר מכלל ולבור בפלנו וכו' וכן בהחל נמעבד בגמר (דברים כה) אלה דברי הברית לבר לוה ס' לה בשה לברוה לת בני ישראל בלבן מחלב הברים לבר בת לבם בחיבת מלבד הברים (שם כט) ומתרחים לה דברי הברים וגו'ל:

מילה

ובשבת (לא. ביש קמה). בן מאוכל: מי מלל בנרמאת מיי מרק בשל מלל). ב) ספר ל. מרק ב. יומל לה: המלה מרק ה) (לקל יה. ו) (מעל ה. תוכיה. ו) יחסוקה מה בחרים (מרי הרשיה בחרים מיד הרשיה ה) שמעתה לה. ב) ציר חוכי לבל בר בריה הרי.

ו) מיש

הגהות הב"ח

(ה) נפ' מתמה מלחן בשבת אמלה: (ג) שם מי מלחן אשר דיקן: (ד) דשיי דיש כרמלה קבל כי לה מהכר ולא כרמבם בריבי ומרי נתן לך בר דשיב יחמטבל הבריה: (ה) ריש אין לרון לק"ו מה מקיק הכיל מיה: (ו) ריש מלמה מנגב עד מעיר ביה בגלל מנגל עליו מלמה לה לבל מנגל מי נרדם חבר ביל ביבל יחמבם לבל מיבר ולאיון מנגל לבל מיבר בלל מיבר בלל בלל בלל

[ל"ו מד ע"א - לו ע"ב]

עפי מבבלאה ונוכל לדחוק ילומר ו] דהתם בשנין הקיצה נריך שיקבו עבדה כלתר ינעונין לאחר לא ברגיל בעינה [ה] אבל הכא לענין סלאה בהן מועטין נריך שיאכלו כולב מיהו קוגלא דקמעמין לא מכמע הכי [ה] דמקמע דלא בעינן שיאכל כיום דגן אלא להוליא הרבים ידי מוכחן דת"ר חייב אדם לחנן לברכה לא הרבים ידי חובתן עד שיאכל כזיה דגן: ו] בחב כעל ה"ג דמי שאכל כזיה דגן אינו מוליא אלא לחיבה שיעורא דרבנן ו] ולישנא דהכא ינאי והכוריו אכלו כדי שבעה ולכ"ע אם אכל שמעון בן שטח כזה היה מוליאן ואע"פ שהם אכלו שיעורא דאורייתא והוא לא אכל אלא שיעורא דרבנן [הרב] מוליאן משום דאפי' לא אכל כלל יכול להוליאן כדאמר בר"ה פרק ראיתו מה דין (דף כט:) אבל הברכות כולן אע"פ שיצא מוליא מון מברכת אלחם וברכת היין ומעומא מסום דכל יכול יכולל כולן עדכון זה בזה ומיהו ברכה הלחם והיין מרוגים להנות מן העוה"ז ואסור ליהנות מן העוה"ז בלא ברכה אינו מוליא אלא"כ נריך לה המברך אבל קידוש וברכת מלה אלא מלוה מוליא

אע"פ שלא [ו] והוא אדין ברכת המזון ואע"ג כזית דגן אלא [ו] כדי שיכל לומר מאכלנו לבל להוליא אותם שנתאיחר מן הבוהים יוכל להוליאם אפי' בלא אכילה מיהו בירושלמי אמר מי שאמרו ברכי הנה ו] כל מלוה שאדם עשוי מהם מוליא את הרבים ידי חובתן חוץ מברכת המזון והמינין כל שאינו חייב בדבר אינו מוליא את הרבים ידי חובתן הא קיב אפי' יבא אפי' מוליא ת"ר שלעולמי שתי ברכה המזון דכתיב בה ואכלת ושבעת וברכת [ב] מי שאכל הוא מברך ומשבר המברכן הוא וקרא אסמכתא בעלמא הוא ימלוה מן שמוכחר אם כולן יודעים לברך [ור] מברך אותו שאכל כדי שמיעה ותם אינם יודעים יברך מי שאכל כזית להוליא אף אותם שאכלו כדי שמיעה [ל] עד שיאכל כזית דגן. אבל בחיה ועלה אל יוקן לא מהמי לבעיון אכילה דבר שראוי ליאמר עליו אלם ברכות [גם] [ג] אי אמרת ברכה אחת מעין שלש אפילו אמר עליו אלם ברכות

כזית פת ו] ובעומת כיון דאיכא אכילה [ו] ואיכא ברכה דאורייתא בפיר דמי:

גב [דף רח ע"ב] **אמר** רב ממון מקה [ה] מיקון לכם ברכה הון בשעה שירד להם

חגיגות הב"ח

א אבל רבא לענין אכילה עלמה ברי: ב כזית דגן אלא רבי שיאכל לומרו: ג כדי שביעה הדוקא עד שיאכל:

הפארת שמואל

(ל) אלא ברי שיאכל ליבר שאכלנו. בציל. ונ"ב כתב חרב ז"ל ובזיב תוס' אבל אבל הסמ"ה להו"א אף שרטור פלג הוא דאמרי ולהוציא חבירו עד שיאכל כזית דגן ובתב עליו הטור שלא דק ראבה אני והא הלמודא לא אמר כי האי לישנא ולהוציא את חבירו ובי' אלא ולהוציא את הרבים לאחר שעברא דאבי כלל ראיתי כדי שיאכל לדבר שאכלנו וכדי כמו שכתוב בפנינו ראיתי מירושלמי אינו ראה ר"ש גושה מיוחי האי ירושלמי ואפ"ה פלג אלמא ת"ר סמך אהלמודא דידן יקל. ונ"מ בראה בעיני ובכ"ר הסדר עיקר מאחר שמעבחנן להריא בירושלמי דבעי כזית דגן אפי' בלא ומון מנין לנו דהלמיד שלנו חולל עליה רשומא אף הירושלמי מירה בלא בעינן אכילה מ"אוריתא לפי שכל ישראל ערבים זה בזה כמו שכתב ר"ש ומשיה יכול לסמוך מי שאכל כזית דגן אפי' לפי שאכל כזית דגן אם נמרבנן לעולם עיין אכילה כזית וחלמוראא נמי לא טליה והא דקאמר לרוציא את רבים פי' לאו דוקא אלא דאורייתא ביסון וח"ק אצ"ש שסגרף בשתי ופלה של ליל לומן עליו אבל הא אינו מוציא דבר עוד רבותא קמ"ל דבעות רבי יכיל אפי' להתיא אחרים בזימון וכ"ש שמוציאים בלא ומון כזית דגן הא הראיש כיצת ירושלמי ולכנו שחיכותי לקבן פ' עובי פסחים וקי"ל:

מערבי יום טוב

לדבריו: [ו] ה"ג ר"ה בשנין הסיבה צריך כו'. וכן הלי בתה"ל [ה] אבל הבא לענין ג' בר. ו"ל בהרי"ף לבל מכלן שלינו מלי מענין הסיבה שבר שמלים אם עשרה מי אדם ושביעה עורה עמהם יש נו לבמיר יוסר בני המשבה ובכלבה עבה מעבים נריך שיאכלו כולם דגן יכו'. [ה] דמשמע דלא בעינן כו'. ו"ל בהרי"ף שהיכן אפשר להעמיד תוליק בן י' לג' מענין הלמוד שהרי מעמלה לא המעמידו אותי בלא העמידו ריולון אמר אלא מענין לימוד שמלמדיה בלא דבן אבל להוליא אם אחרים אינו מוגלא עד שיאכל דבן אבל לענין לימוד נראה דבין אחד לאם ומי הינו דמעמדה אם אכלו ביצה דמיבר דבן מלעדים האחרים כמהם הר"ג בני כו' ע"ל ומ"מ כ"ל ליבב הרי"ף ביבר מולבב יהודה בר קילא מיירי בעשרה הר"ג כל הבונים ונעיבר מה אלא העמידי מילוק אלא בכנין להוליא אחרים הינו לבי מהסיבה כולם ביר"ל מיירי אלא מיירי בכל בני ובשבר בני כיון בחיל אלן ריב המיבר ממילא מקמע דא"ל להעמיד אלא עד שיאכלו כל הבי דבן ומ"ל עובדא דיאלי מבנם מי הוי בעשרה והא שמעון בן אבא אחר הינו לבריך נרוך מאכל ונלי כי יבא אמר נרוך אלהינו לא קשיא דלא הינה דולה להוציא הבם מאבם ומ"ש

דברי חכמים

ל"ל שעמא מידי דהיה מדברים הבאים לאחר הסעידה נאחר שבבני ישראל מן הסת דעבודים בלבה בן בשנים מי לאחריהם ואין בהמ"ז פוגדין כדלעיל אבל כולם מברכין בי ב"ה ובתרבה בתב טעמא דהא דוחיא דיולא לשון אקילאים לו ומוכים עליו ואולן לו ותוכר ונגרך לעלמו אבל דשמעון בן שטח קבה לי יאמרא שמעון בן שטח אף הו לגדמיה הינ לעבד דמ"ל הבלם שתוך מבין ג' ול"ל אלמי יין דמיין זיל ובענין אחרני גמי מבני בבה"ק דאמרי אמר הון ולא דהבנלי ומי מוגן ומיו ע"כ: (מ) **ר"ש בר"ש דלא בעינן שיאכל כזית דגן אלא להוציא** כו'. ודעת הרמב"ם בפ"ה בלכות ברכות ובתב אבלם ומפסר לומר אם אכל תבשיל של ריבקא לו אבר מעשה קדירה יהיה אחר כזית דגן הן הרבים בכמה בפירוש בני נריך שיאכל בל אחד ואחד מהם כזית פת והבאחם מתו מהר"ם הינ נאבל בלבהיה אינל ואחר עמי אלא הינ נוחן נאחים הבא אליהם נשחות אם לא אחים יכול להוציאן לעולם ידיו ולאחר מתחם כזית דגן לאחרון נפרבה מפלגתם ואם אחת בתן לאחים לבמיה יבא בלה נאחר עמי כזית דגן אלא אחר

קיצור מפרי הרא"ש

גב אחר בלבה המזון בן היא ברבה ראשונה היא ברבה הון מרע"ה מקבה ובי' בלבה האבן ירוחם מקבה בשנכנסו נאבן אם לא אמר בה אחר מחדש מזבה ירחמנה לא יבא ידי חובתו וכן אם לא אמר בה ובולם ונריך להקדים נרוח לתורה ונריך שיאמר בה הודאה אחלה וסוף. ר' ביבה ירובנים דוד ושלמה מוקנות ונריך שיזכור בה מלכות בית דוד ולא יאמר בה אחיו מלכנו ביבה אלא אחיו רועינו ולא יאמר בה בשבח ומלכות (עם) הקם אלא ומלכות בית דוד

שדה בופים

הקם דבר ביב הטוב שלא הסירו וחמטים שניתנו לקבורה. אבלים בסיבה סיב סימן ט"ו. ובשבת זו ברכת חזון. בהלכה בהלכות סוכה ו' סוכה י"ב:

קובץ מפרשים

(מ) בתב בעל ה"ג דמי שאכל בית דגן אינו מוציא בר' ולישנא בר' ולכ"ע אם אבל שמעון בן שטח בזית הוה מוציאן בר'. ביב לחרושי בגר' דף מיא. בפרשיל וישבחו דמי הכ"ל בן אריה: (מ) תוס' ולמין: (ג) בל בעות שאדם אבחר בחם כו'. ביב בחידושי הרשב"א הגי שאין בדם פרבי טחן ובי' בפ"ה שבייבב הגיסא שבחר שבבר פבר אינ ולא הרוחם): (ד) ושבנבא כיון דאוצא אכילה ואיכא ברבה דאורייתא ש"ה. ביב ריל אבל יבי אצ"ב שבבריך ברבה בעין בי אינו יכול לחוציא כיון שאינו

מי שמתו פרק שלישי ברכות

בתפלה פשיטא כיון דכתיב ערב ובקר ובהדיא אשריה
דאתמה במצות עשה שהזמן גרמא הוי קמיל דרחמי
בינהו. ומ"ש לא גרים ליה מהני תפלה לזמן הוא
שיכי מה. ומ"ש יש ליקח הלא סלל דרמן ישלם פטורות מהלי
קיעמה דמלות נכה שהזמן גרמא הוא
כמלמדינן מקיבה (לקמן לא.) מי שהיה
עמד ותקפה לו קטן נקרע לידו ביום
לחריבון כה שהם פוטרים לזמן
הכומע פטיר מהליתן כיון שהם
פטורים: **איתי** דנוקי מצלה
המזון פטיעה. ומאי כיון דכתיב
בתת ה' לכם בערב בשר לאכל
ולחם בבקר לשבע בהמצות עשה שהזמן גרמא הוא
קמיל: **נשים** בברכת
המזון דאורייתא או דרבנן. פי
הקיעמה דלקמן דעמד דלא מפיהו
מדאורייתא תשים דמיגר על הלבן
הנשים ונשים לא נגעי בלבן בלבן
ומה שמעלו עוה לעמוד בלבן אמרם
שמו. ומיהה הנשים ונשים כמי מצוה
שהרי לא נגלי הלבן בלבן" ומ"ש לא
ולאלו אלכיים יהי מתמנו מברכת המזון
אלא ל"ל דמעמנו משום דכתיב"
על מכיכר שמחמת מקרע ועל
מרוקר מלמדמנו ונשים ליתנו לא
מצות ולא מחוכם ומתרגם לקמן
(לה מנ) מי שלא חמר מרת ותורה
מברכת המזון לא יצא ידי חובתו
ומסחת קא מכיכל ליה כיון דלא מצ
לגיער מרת ותורה לא הוי אלא
מדרבנן לו לגנגל כיון דלא מיך בה
הי כפיר דאורייתא יהא דלקמן
מיהי בנשים דמיהי מרת יהודה:
בעל קרי מדרבנן בלבו ואינו מברך
לא לפניה ולא לאחריה.
פי' אמלו הרהור מלמבמכ בעמ"
ומיהו מעמת דמעמת טפי בקיים
מצוה מכוס דקיים דאורייתא
ומרמת דלמן יהמי (ל"ל ל"ל) קיים
דלמן הייט הינה דהוכיר ילמלמ
מלרים מגל ממגמין מגל הוכיר
ילמלה מלרים מגל המלו לי לומר
אמר ילמ הוי קיים דאורייתא ילמת
ילמ דלמן מלרו הוכיר ילמלה
מלרים מקיים ומין לקמות" מקום
דלמת אמנה ילמ ולא לימת קיים
הנה מלרים דלמת קיים דאמר מים אמר
מלכה שמים: **יוציא** בשפתיו.
כיון דמרמה ליה הרהור מעיים מסיה
כדמיר לעמן לאמת ידי קיים כמו כן
מקרי דמר לעמן דמקרי מוסקן
כמלרה ומדקריה ליה להרהר מעיים
מסיה מגל קרי מחיר לו גם דמר:
כדאשכחן בפנינו. פירוש
לקמן עיי דלמנ
דמר לעמן מגלם מ"מ נלמ כדמר דמי
לעמן מיהמ נעל קרי אמר להרהר
כדלמנהן מגלו דמים שם דנגר ומ
עריכין נגמל ומעיים שהיו בומקן
מיהמ כשיה (מגה מנ):

ורב ריש אמר לא כדכור ריש.
ל"ל פירש הרלמב כדמ הקמלה
מלרמלי רב מלים ורמי מלעגר
נמלמים מגמ מינים מומיר קיימי
ילמ ולא מקרילמה מגמ בהרהור:
ומרי

ורב יהודא אמר" הרהור לא כדבור ריש.
בדבור דמי ויצא בשפתיו אלא מאי הרהור לא סדבור דמי לגמה מרהר
אמר רבי אליעזר בדי שלא יהו כל העולם עומקין בו ורוא יישב ובטל
ונגרום בפרקא אחרינא (ט) אמר רב אדא בר אהבה כדבר שהצבור עומקין בו
יהרי

[illegible]

[illegible]

[illegible]

לינם עמרים בעירום דשיי דרי"ז היה מלעער על מלה מחל חלה
חס עמרים דרי"ז לאמר מלמע מפיטום דנעיקן דונס דמיכבר ומבקש
ברי"ז זמיה כלפיד דרי"ז ומי יכמים מליני בבלוגמא דקבינ ומבקן
ביומשלמי שמבילו מחומי ברי"ם המנה אלכו דנן ומי אם נס בזימון
מל מלמה סדין כו דסמים מכלו דנן ומחד מחכל ירק מלמרק ואם
ביומל דנס בעלמה הדין כן ליב מיל נופת קמיה לעה אומר דב ישרים
מסמי"ר דרב דין זה בחמנעה אלכלי דנן ולא אומר סמים אלכו דנן ואחד
אכל ירק מהיל דבוהמ יוחר דאמ"ר בזימון מל מלמה מלמרק ואם
מסתג דביכו יוכה דים כבכמ לחמיר יוחר בזימון בעברם מזימון מל
מלמה כרוגיל דם מיה מיב גבי ילא אחר מסה לפום דאחר ולא אמרן
אלא בעלמה אבל בכמנת עד דכיימי ואיב מיסא לזימר דבקב עברם
ומיי מלמה וכן הוא בירושלמי לבנין קמן מסמין אומן מרוב קריב לבעברם
דקאמר מתן שמבירין הכם מומין אומן מרוב קריב מלמה אחין מבירין
מסם לא כיס ביום קמה דהוה ליה לזימר סמס דיבם אלכו דנן ומיבומן
אלכו ירק מלמרק ומתילא קאי גם על עברם דלבנין מלמה ליס
מיומין אלכו לבנין דבים שמיומר מלכה מיבו אלא מר דהוה קאי על
עברם וגם היה כמלג גם מלכה כיון דבקב סמס ומדדיק ומאמר המנה
ואחר מכלל דדיקא לבעברם מלמרק ולא לבעלמה ומתמס מכל לומר
לעולם דגם בזימון מלמה חדין כן ודב דבקב זימון עברם מיכו
מכום דבני לאומיי דבמיגן מנה חבעם אלכו דנן ומתילא מקב מבה לבנומא
מיה דבמה ליס אבל בבנעת ומנומם מן חסמס הם מיים לחבנה דדגם
דמיכבר היכו מיום בדוב על מר חדין בהמיגום כמוים דביכו יוכה ומכם
גם בבנעה חיכא יוחר מבל מר חדין ולא הוה בקב מלמיי בזימון מל מלמה
והוה בקב מיים אבלי דנן ומי לא הוה דיקיבן דבמיגן דנגם דמיכבר
דבמלמה לא מבכחת לה דוגא במבקן אחר אבל חיבי המסכחם דבגא אם
דלא מיבבר כגון בעברם אפילו מסם מהבי לבך בקב דיב דימו בעברם
לבוגים דמסה לא ומבמה איכא למיחר דרי"ז קבר דגם בזימון מל
מלמה גם בן מלרמיגן אחר מחכל ירק ולבך מיבר דבמיגן היבא
דמיכבר גבי ירמיה מבר דבמלמה בבינן כולם אכלו פת ולבך מובר
דלא בבינן דבגם דמיכבר אמו מבמלה על דעמי בבלובתא דרי"ז גבי
ואמנם חיכא מגם המוסקים מבקבו דלמלמה לא מלמרק האוכל ירק
ואמיים מבקבו דבמיגן דבגם דמבבר מבבי מרייב ומרמבים והרמבי"ם
מבקבו דלמלמה לא מלמרק ואמיים מבקבו דבמיגן דבגא דמיכבר · ודע
דדברי חבריו גם בגיים מחלי ברכות הלכה מי מיחדים לדברי מבבי
בגם בביים הביא חיים דשיי דרי"ז בחיים קובל מתחרט על מלה
בחל על מסמה מבר דלגה דבגם דמיכבר מבבי בבינן וכבי וכיון דבריי
מבמקבו ליה חבי מקבינן עביל עבים ובבי בחב דלמיגום דבבי
דרי"ז מבמקבו ליה אחי לבסוק כבי יבוים דיבם לן לחבנן מבבינים
דרי"ז מבים מבינן דרי"ז ובדאה דגם בבים יוסף מבר מיבוכר מל
מבור ומבחיר מבי מבחנגא בבגה הבאים דבבל בבחבן בבבה
כדבגם המבבי דגם מחמבי מבמבבן ברכה מחיגה לבבה מבבר מבים
לא תבה הוא דק מבבגחא ולין כמן דק מיסבר דבבגן עין מבגיא
מי הבייר מיב ויין ואיב כיון מבין עבה מיבור הוכה מבבר מבחר
מבבי כיון דבריי מבמבבן ליה ובבי יבוים מבימא ליה אחי לבו לבסוק
כבי יבוים ובבבן לבבה בבבה דמיכבר ומבבר בבבים בבבים
ובבבבה בבבה מבבים מבבים בבבים בבבים בבבים בבבים בבבים
בבבים בבבים בבבים בבבים ב

כצורו ולבבר לימרחל זמו בבלר הכהנים לבל יכלי מלבל בסיה עליו לעז חלל לא היה יכול לעמיל בבוד סמוכמו מלא לחתן הלבו ולמלם לם יש נסטרים מיה לחי מביע לי כוס מל בסמיז עיש סרין כי מיש סוה קרם לבהן וכמבולר נעגילה דף כיה מיה הלבו מדקבל לחו יכלי לרבגן ולא היי היה מיקב מל מלחמו לא מי לחו ליכן לברוכי לחו: שם יסבו לי בבא לברוכי וכו'. מקבה נרסביל ביה דיבבו לי לברוכי

חדי סוה כמו מלמרו סב לן ובברך ולסבר לחב לעיכל ולליב עם בבך מבמה סך בבמה חדי סוה לא מלמרף כמלם כמרים סמרים בדק מיז עיל בדים מלו מרבי לי ומרחק סרבביל הבס בזה שמעון בן מבמה לברמי מבבר- ולבבדיב לדבות כרמיבו דבלמם לא כמרף ולא מיו לריבין לברוכו מחרי רבים לבכו מל מלבן המלך והם נתחיבו בזיבן ולחיב מבי לם לא עושם בלם מיי יכול להליבם מלי מרבים כמרים מחים בדים מר מיכל ובי וחבוק מבמה סוה רק מיכל לומר מלבלר חבל לא

בבביל מילמרף עמסם:

שם לעולם ליבו מילים לם מרבים וכו'. הא ובקב לם הרבים ולא

בבב בבם ליבו מילים מבבמים מבבמה מילים גם לם בבם ליבו בים לא ובריבה דלבבמים מבבמה מילים גם לם בבבר ליבו בבן מים בלבלו ולבבר לבמר בבר לבבל רק מים בבב לבבל ולבבר לבבר בבבר לבבל בבבר בבבר לבבל בבבר בבבר לבבל ב

הצורך דקיי בקנון לחיסב קנס מחיקו מפילו מרלבקן לימו מעייב מיסוק ליה דעתני קנון דלית ביה חיוכא דאוריתא בלב ואחונם עיא מה מביאתי מס בחידוסיי דקך דאמרינן מסמוריב מדרבנן בקרא לימו מעריב ברבר מליצה דרבא מה דאמרינן כן אבל רבינא מס הסיב הכוונה לרבא לכתוב קנדל ו הלכיבא אף המעריב מדרבנן לקרא מעריב ברבר מיחא ורבינא בהרא סוא ושלבת כמומו :

באיר וצריב ובו׳. ולמניר כרלה דרבא פסיב דעמעים דעמעון ביב

ביה מעטם עריבות ומעריב אחוקי יסם בסמה מיבו מיסיב יבול לומל מאכלו וגם מחיב בכבל אכילה ויכול לומר מאכלו וכמו מקקבת המעריבא בלמה על דברי המומי דמה מילוק יש בין כיום דגן לכיום לבין מוילים מאכלו וצל מה מסמך מעמין בן מקמה מל הבדבות אמר לבברים עביר דאבי אמר דמציא מרבי לבמוס מיבו מוכיל ובו׳ ומקבק כי יוסבן לומר לבמוס דמיבו אמ׳ לא אכלי המבוצין רק בכיה כל אחד מסם מיבו יכול לסוליאם עד מילבל כזים דגן ומיבי בכמה הם אכלי רק בזים אבל אם אכלו לסמבע בם סוא מיבו מוכיאם כי אם כמאכל ביב לבמבע :

תוס׳ דיה ולית מלבמא ומי מליבים ומי׳ ומכל דבעיבן מורה יורבע ובו׳ - כלמיר דהוא היא ויי המלקה ולבמ דבעיבן מורה לו ידע וכמבקנת דיה בקוף דבריו המעבריא היה בבר מרבדי ריה מוכרים זה אם ולבמיר מרחם בנו שבמבמי אבל דברי המומי צרלם המבוב ורלי מלילים דברי ליה רק דעת אחרת ומרים עמרקיא :

באיר מקרי המקיק בכתים בלומו מעמם ובו׳. ולבלומים יבלא לבמ

יומבב מומו מבמקק מלא מיבו מעמם מובא כלן לבקבומה על ריבאל דאמר דעבר עלבדק ולריך לבאר דכומכן של מה מבקבם מל אחר מעבמה ומיבי מביר הבי ובו׳ מה אין לו עבין לבלן ולמנם כמי מיב לבאיל דנם מך קומיה דומיבי עביל מבי דביב מחזר לבקבמה של ריבאל דאי לאו דברי ריבאל הוה מוקמינן מך מעבמה בעבד מחליו ביה אים נבחבו דברי המומי כלן ולמנם מעביב מוכה דמלבם בריבאל דמה נם בביבין מבקם על רב יהודה מבך מעבמה ולריך ביאר בבמבך מלמו מם על דברי ריבאל כלן וכמו מבמבמי לבאיל ולבב מבבל דמלבם בריבאל ומוכה ומבך ולבמ המלבמה לא קאי על דברי ריבאל :

ע"ב אומו יום מביבמו המומי ביבמר לבקבומה מיבבי ביבבם ובו׳.

כלמה מבמיקבו מבוב ומבמיב מלא המבר ביבן מלא מבריבו אין כלן לבלך לבקבומים מבבי בם בלי קבומים לא יבבבו אבל באמבם המבקבומים לבינבם לבלך הבוף לבבר רק ביב לבלך מבבם כי כל זמן מלא יבוב העבר אל מבלבן לא מבבוב הבוים אל המלבקים כבבמיב בבקבלה ובבוב מבבר ובו׳ ומבבים המבוב ובו׳ לכן מיבבו המבריב מבבמבו לבקבוב ולבבבמה לבבבמת המזון מבבמי יבן אל לבו כי קומה לבבבים מבבי מלו מבבבין לבם מלא מבבבמו ולבן לא יבלא בבמו כבבן לבבבים כי עבי זה מבבבה הבבר ועבבר הבבבמן הוא מבבבבר ובבבבן לבבבבם לבבבמו לבבבים מבבבם הבבבבי ומבבבבם בבבבבים ובבבבים בבבבן לבבבבים לבבבבים מבבבבים מבבבבים בבבבבים בבבבבים ב

אלו נאמרין פרק שביעי סוטה

רבי שמעון מוציא הר גריזים, הרי נמצים לה בירושלמי[1] וכן אמר רב אחא בקע"ז ברמיה עמים עמדה בגרוך לא יקעמה אמרה ר"ש ושמת בריה: בגד כל שמנו ומכנו ר"ש בכלל ר"ש בפרט הרי מ"ש ברמיה אלמוד ולמד לעמיד ולעשות הרי קל"ש ברמיה וכן מהל קיון וכן בברכת מזמר הרי מקש"ו

מרמוה:

ינשתלשון בערבות מואב, ואמ"ת מאלי מאמרים

למימר אלוקי דעבדית מולא והם לא חייבי ר' יסמעאל נמרכוס שמלא כלל יש לומר מנים סיפא מקנו לה דנעשו לנמרר אין לך כל דבר מלוה ומלאה:

רבי שמעון בן יהודה אומר. ירושלמי[2] מד כדון דנרים אנכלנו ישמרנו דברים שנלנו ולא [אמר לה] בן אמר ר' יוסנן לשום ר' ישמעאל לאמר מאיס בכלל ולא אין מן הכלל ללמד לא ללמד על כלנו יכל אלא ללמד על הכלל כולו יכל אמר לו לא דבר אחד ולמות בשני דברים בהמים והכל בשני דברים אלן קיימין אמר ר' חמונאל מפיון דמנוב בשיף אמנן כמו אכולי דנר אחר בחיב אמר לה יקים את דברי התיכם וכו יש הוה טופלה ביי אמנון בן אלקים אומר זה אחון שהול עימר רבי שמעון בן מנסיה אמר אמר הבינה[3] שנמשה דאמר לא הוכל כי יהודה בשם שמואל דבר אחר הוה קרע לשמיו ואמר כלי לקיים ר' אחא בשם ר' חנניה מר' חייא לאד ולמד אמר ועשה יהיה מיקבי טיבו לסמוך ולא המחיק הרי זה הכלל אמר ר' ירמיה בשם רבי חייא מר' אמא לא לאד ולא לאמר אמר ולא עשה ולא יהיה כיפקן כיבו להמחיק המחיק הרי זה כלל נכון דאמר רבי אמא לא מאיר ירמיה שהיה הקב"ה נעבוה לל לבעלי מלים אלילם על בעלי מילה אנלי (קאמר ב) מי בלל המסמה בלל הסמף ואמר ענן מיים הים למחזיקים הם (מאה ב):

אבוך רב משרשיא ערבא ישרבא דערבא. כמהומה דהמ כבי למימר דלר"ש בן יהודה קבל מלון כל אחד מישראל לאר"ש מלות קליה ביצות ביצות ומ' אלפים ביצות ומ"ש ביצות ומכמה[4] אלפים ומאתים בביצות לשם מאות אלף ישלשה אלפים וחמשים וחמש מאות[5] בכנגל שבאתון אם יענבו עליהן ארבי אלשה דרבי שבעין מנים ביצות פשמים ישלשה אלפים והקב"ה[6] מעמיס חשבון זה בביצות קיבלו עליהן:

ברכה ארת ביצות לקללה. ירושלמי[7] ומל מכסיו אומרים ברכות הרי אומרים קללות מלמות אומר הברכה והקללה קללה אחתה ברכה אחתה ועמר

ארבע ארבע ארבעה הרי שמונה שבמינה ושמונה הרי שש עשרה וכן בסיני וכן בערבות מואב שנא' [8] אלה דברי הברית אשר צוה ה' את משה ונו' וביצ[9] ושמרתם את דברי הברית הזאת ונו' נמצא ט"ה ברכות על כל מצות ומצוה ר"ש מוציא הר גריזים והר עיבל ומכנים אהל מועד שבמדבר ובפליגהא דרבי הנאי דתנא רבי ישמעאל אומר [9] בללות נאמרו בסיני ופרטה באהל מועד ר' עקיבא אומר בללות ופרטות נאמרו בסיני ונשנו באהל מועד ונשתלשו בערבות מואב [10] ואין לך כל דבר מצוה ומצות שכתובה בתורה שלא נכרתי עליה ארבעים ושמונה ברכות ר' שמעון בן יהודה איש כפר עכו אומר משום רבי שמעון אין לך מצוה ומצות שבתורה בתורה שלא נכרתו עליה ארבעים ושמונה ברכות של שש מאות אלף ושלשה אלפים וחמש מאות וחמשים אמר רבי לרבי רבי שמעון בן יהודה איש כפר עכו שאמר משום רבי שמעון אין לך כל מצוה ומצות שבתורה שלא נכרתו עליה ארבעים ושמונה ברכות של שש מאות אלף ושלשת אלפים וחמש מאות וחמשים נמצא לכל אחד ואחד מישראל שש מאות אלף ושלשת אלפים וחמש מאות וחמשים מאי ביניידו אמר רב משרשיא ערבא ערבא דערבא איכא ביניהו דרש רבי יהודה בן נחמני מתורגמניה דרבי שמעון בן לקיש כל הפרשה כולה לא נאמרה אלא בנואף הנאפת [11] ארור האיש אשר יעשה פסל ומסכה ונו' באריר מני ליה אלא זה הבא על יערות והוליד כן והלך לבין עובדי כוכבים ועבר עבודת כוכבים ארורין אבין אמר של זה שכך גרמו לו חיר [12] נתת את הברכה על הר גריזים ואת הקללה וגו' מה תלמוד לומר אם ללמד שתהא ברכה על הר גריזים וקללה על הר עיבל הרי כבר נאמר [13] אלה יעמדו לברך את העם על הר גרזים ואלה יעמדו על הקללה בהר עיבל אלא להקרים ברכה לקללה יכול יהיו כל הבריות קורבות לקללות תלמוד לומר [14] ברכה וקללה ברכה אחת קורבות לקללה ואין כל הבריות קרבות לקללות ולהקיש ברכה לקללה לומר לך מה קללה בלוים אף ברכה בלוים ומה קללה בקול רם אף ברכה בקול רם ומה קללה בלשון הקודש אף ברכה בלה"ק ומה קללה בבלל יפרט אף ברכה בכלל יפרט ומה קללה אלו ואלו עונין ואומרים אמן אף ברכה אלו ואלו עונין ואומרים אמן: **מתני'** ברכת כהנים ביצר [15] במדינה

ארבעים ושמונה ברכות. לכל אחד מישראל שש עשרה מלאה ומעני מ"ש הוי: מוציא הר גריזים. לפי מלא לאמר יהיה עליהן כל המצות אלה מלים מנפרשה: ומכנים אהל מועד. שלאחר שהקים המשכן מכר הקב"ה עם משה מתנה ולמדו כל התורה כולה ומדבר ה' אליו מאהל מועד לאמר (ויקרא א): בללות נאמרו בסיני. בשנים עלמנים מהרה הסיני אלה נפרשה לי כגון בסיני נאמר (שמות ג) ונפשת עליו אם עלומיך אלה מלים מתן דמים כולל הקטרת[1] מאיריס יפפטו ועמות[2] וכליל של עולה ונסכי ויקרא נאמר מיעד פירשה: השתלשו בערבות מואב. נמי מנה ליקמאל מ"ק אמרת ליה כי כרי ישמעאל הלכך הר סיני אהל מועד מחנה הים ור' שמעון בר"ל כ"ש. הלכך חבי ניתנו ר"ש ביבי יהודה אומר ארבעים ושמונה ברכות. לכל אחד מהר על שם מאות אלף ושמונה אלפים וחמש מאות וחמשים כמנין שהיו (בסיני) [נמנדר][3] שבכל אחד נעשה ערב כל מל מחנה. ר"ש מתוקפת (פיר איש) מ"ש לאמר ר"ש בן יהודה אין לנו כל מצוה ומצוה אלא: נכתבו עליה מ"ש ברכות של שש מאות אלף ושלשת אלפים וחמש מאות וחמשים יש בכל אחד שש מאות אלף ושלשת אלפים וחמש מאות וחמשים נמצא לכל אחד ואחד ערב כל מ"ש ברכות אלא: נכתבו עליה מ"ש כ

בתורה דאסור מלבנן והניחו דלא מקיים ע"ש וכתבו ולאו גמי מדלשון דאסור למכור לישראל ההכר למכור לנכרי אע"ג דגיכא לגלגל אסורא דרבנן עכ"ל יכן הן דברי הרמב"ם להבלא בהגדולים הראשון דמשום נשא דעתיה מכשול לישראל הסור שהיון פלה אע"פ שאין המכשול פלה באיסור דרבנן וסיימו התוס' שכן פירש רביגו אלחנן ז"ל ועוד הוסיפו התוס' ועוד דהר לפני הוא [ולא משום דמכשיל את הישראל כזה באיסור דרבנן בהגה גסר לנכרי שאינו איסור דרבנן אלא משום] שלא יבטל ישראל בשאלה ומכירות ונסיונו עכ"ל פי' ומה הוא איסור דאיכותא של שבות בהמתו ואיסור ממנו יפה זה במכשול של איסור דרבנן נלבד הפסר דליכא משום נפע"ע, ולקמן דכ"ב אחי התוס' בשבות רביגו אלחנן ז"ל שהוכיח מהגיין דגם באיסור דרבנן איסור לפע"ע. שבדברי התוס' דכ"ב מבואר בהוס' רביגו אלחנן ז"ל שם ע"ב.

ב) כתב הרמ"ם ז"ל בפי' ז"ל בהא דאמרי' אלפני דנפני גא מפקדינן

ודוקא גבו נכרי [פי' שהמכשל האחרון הוא נכרי] אבל גבו ישראל דאיכא בין להכשיל חייבינן אלפני דלפני כדאמר בפסחים גפ' כל שעה ד"מ גבו אבנא דמבשה בחשתא דאסור חבריו לנכרי דלמא כבר ומזמה לישראל עכ"ל והא דאמת לא שריגן התם מעשה דהוי לפני דלפני אסברא לה הרמ"ם ז"ל דישראל אמרי [פי' שהמכשל האחרון הוא ישראל בחלי] דמיישינן להכשיל וכשראה לכוונתו ז"ל כל דרך שפורש בחידושי אע"פ [על דברי הרי"ן ז"ל שהם כדברי הרמ"ם ז"ל] דהו דלפע"ע ליכא משום דהוי לפני דלפני ע"מ אסור מפיס דכל ישראל שרגין זה לזה כ"ם ונראה דאפי' לפע"ם הרמ"ם ז"ל בברכות ע"ב סוי' ז"ל דבשם אין בכלל שרגות יגלי הבנת הדגרת דאין גבי נפיס דין שרגות כלל כי' תשו' רעק"א ז"ל סוס"י ז' מ"מ ודאי גם הנפיס אסורין למכור

לאי אינה דמגן לנכרי מעשה דשוגג יחזור ומכרו לישראל. דנהו דאכה ליתה בדין שרגות [להתחיב פוכם שבור מעשיה של אחרים] הא מיהא עכ"פ מתרי"ת לאמרות מלאיסורא מדין מלות הוכחה [דפשוטו הוא מ"ע שלא בזמן שרמא] וכע"ב מאסורה לעשות מעשה המביאה לה אחרים שיחטאו בגון כאי אינה דחוטין שם אמר הוכא שבידה לעלות מן החטא ע"ו שלא תמכור אותן וק"ו הוא אם הייב בהוצאה כדי לעליר בעד החוטאים. כע"ב וק"ו שהיב מדין הוכחה שהוא עלמו לא יחטיב שרגות [ובמיקר דברי הדגר"ע בחפש בדעת הרמ"ם ז"ל שבנים אינן בכלל שרגות כלל והגרמ"ם ז"ל בבאב דלא תלינו לנבים אינם בכלל שרגות ע"ש לכאו' הוא מפורש בסוגיא דסוטה דכ"ז ע"ב דקאמר רבי"ר בשם ר"ש אין לך כל מלוה ומלוה שבתיבה בתורה שלא שברהה עלו מ"ה ברייתות על שם מלות אנף זכו' וכוינו מעשה שרגות ע"ש ולו כ"ל דגם נפיס בכלל השרגות ע"ל הוי המספר כפוג יע"ש וכמולומה לי בשמעתי דאי' ז' מהכ"ה ורשמתי לזכרון. ושוב הערני בני שלומ"ה לדברי רש"י ז"ל נדה דיש"ב ע"ב ד"ה כשפחת ולדברי התוס' שם ד"ה קטן. ולדברי הרמ"ם אין מכאן ראי' לענין נפיס וקלרתי].

ג) לעיל בדף ו' [קאי אחת דהגן בתחניתון ג' ומיס נפנו אחיהון

אסור לשאת ונתת עמהן יכו'] אבעיא להו מעשה הרוחה [דע"י זה אזיל ומודי] לו דלמא מפיס ולפני עור כו' [דבמה שנקה יעשה תקרוכה לע"ז] למאי נפק"מ דאיתי נ' בהתם לדידי כו' וכתבו התוס' בד"ה אי דלמא יש מקשין מכאן לפי' הקונטרס דמהני לפורש דלתת ונשאה הוינו מקה וממכר [פי' דגם לקנות בהם אסור דלא כפי' ר"ה ז"ל שתוס' ריש מכילתין] הינה מכר אבל מקח מלי לפע"ע אוכא [הא לא אתן להם שום דבר הראוי להם להקרבה

החבלים ויפלו המלאכן שוב לא יהי' נער בעלי חיי' ולמה יצטור על איסור ביטול כלי מהיכנו אלא ודאי משום דמלטרי זיקי כמ"ש בגמרא וא"כ משום הפסד דזיקי הותר ביטל כלי מהיכנו אבל מדברי הגמ' נולא פי' רש"י אין ראי' דאפשר דבאמת הכי פריך והא איכא נער ב"ח ויי' לו להתיר החבלים ויפלו ואף דמלטרי זיקי דודאי משום הפסד זיקי לא הותר איסור דאורייתא לפי הס"ד דנער ב"ח הוא דאורייתא:

סי' רס"ז ס"ק א' (מג"א) הוי מיל ב' חומשי שעה (נעה"נ) היינו אי חשבינן מע"ה עד הנץ החמה וכן שקיעת החמה עד ל"ה כל אחד חמש מיל וסוף דבריו שכתב דהוה ב' שעות ונ"ר וחלק עשירי היינו לפי חשבון משקיעה עד ל"ה ד' מיל ודבריו סתרי אהדדי אבל חשבון האמתי לפי האמת דמשקיעה עד ל"ה ד' מיל נמצא מפלג המנחה עד ל"ה ב' שעות ונ' רביעי שעה בדקדוק נמור:

שם שם (מג"א) ומ"מ טוב להחמיר (נעה"נ) ועיין בטורי זהב סוף סימן רנ"א:

סי' רע"א ס"ק ב' (מג"א) דבמילי דאורייתא לא סמכינן אחזקה וכו' (נעה"נ) והיינו אם לא התפללה האשה ערבית אבל אם כבר התפללה ערבית כבר יצאה י"ח דאורייתא בשם שהזכירה בתפלה וכמבואר בס"ק הקדוש ולכן קטן בן י"ג מוציאה ובמכי אחזקה שמשתמש הבית שהי' שערו שיג מלאתי כן באלי' רבה. ולפי זה אפילו קטן בחו"מ י"ג מוציא האשה אם התפללה ערבית דאתו דרבנן ומפיק דרבנן ואם גם הקטן התפלל ערבית והיה הקטן תרתי דרבנן והאשה חדא דרבנן עיין ציל בסימן קפ"ו בשמ"א ס"ק ג' ואין חילוק בזה בין אשה לאיש דגם איש אם התפלל ערבית יכול הקטן להוציאו אם הקטן עדיין לא התפלל ואם גם הקטן התפלל תליא באשלי דברכי כמ"ש בשמ"א בסימן קפ"ו כנ"ל ועכ"כ צריך לומר להקטן שיתכוין להוציא ולמנם מה שלכי מסתפק אפילו באיש המקדש ומוציא אשתו ובני ביתו אם הנשים לא התפללן ערבית והאיש כבר התפלל ערבית וא"כ האיש איכו מחויב מן התורה והנשים שלא התפללן חייבים מן התורה א"כ יוצאים בשמיעתן מן האיש

ואף שכל הברכות אף שיצא מוציא כמ"ש רמ"ש בסכת ר"ה דף ל"ט ע"א היינו מטעם ערבות שכל ישראל ערבים זה בזה כמ"ש רש"י שם. והרי בת' הרא"ש בשם' ברכות בפ"ב דף ל' ע"ב שאשה איכה בכלל ערבות לכך איכה מוציאה אלא מי שחייבו מדרבנן עיי"ש ואכי מסתפק אם האשה איכה בכלל ערבות דהיינו שהיא איכה ערובה בעד אחרי' אבל האנשי' שקיבלו ערבות בהר גריזים והר עיבל כתיבנו גם בעד הנשים וא"כ שפיר מוציא האיש את האשה אף שכבר יצא אז דלמא כשם שהנשים לא נכנסו בכלל ערבות כך לא קיבלו האנשים ערבות בשביל נשים ועיין ביבמות דף מ"ב ע"ב בתוס' ד"ה קשים גרים ול"ע:

שם ס"ק י"ט (בטורי זהב) ידי המלוה מן התור' לא הוצרכו (נעה"נ) דברי הט"ז תמוהים דחובת דאורייתא כבר יצא בתפלה ועיין מ"א ריש סימן רע"א:

סי' רע"ג ס"ק ב' (במג"א) חשוב כמו מסכה לפנה כו' (נעה"נ) הא ודאי דלדעת המרדכי אפי' מפיכה לפיכה בחדר אחד ממש נ"כ בעיכן שיהי' דעתו מתחילה לכך ק"ו מבית לסוכה אלא שסובר הרמ"א וכמג"א שאף שהתו' והמרדכי כחלקו לדיכא אם מפיכה לפיכה צריך שיהי' דעתו לכך מ"מ בהא שסובר המרדכי שמחילות הסוכה שאינם עשוים לשוס תמיד רק למלוה לא מהשב מחילה וסוה כתו מפיכה לפיכה בזה לא נחלקו התוס' רק התוס' מוקי הירושלמי שמחילות הסוכ' הי' מחולה בפני עצמן ולא הי' הסוכה בתוך הבית ממש והמרדכי סובר שסוכה דירושלמי מיירי שהי' בתוך החדר ממש וא"כ דברי רמ"א והמג"א עולים כהוגן וכשטת התוס' והמרדכי לא הביא רק דמחילת הסוכה לא מחשב מקום לאר ונחכם השיג על זה האשל אברהם שם בפרק ע"פ:

שם (בלבן הטהור) ומשכחת קידוש בלא כעוד' אם שמע הקידוש וכן לא שתו כו' (נעה"נ) משמע מדברי הרב הזה דיוק למלן דס"ל ברוב רביעות סני נ"כ יצא ידי ק דוס נמקום כעודס ברוב רביעות שכעה מכוס קידוש אבל הא ליתא כלל דא"כ דעת בגאונים דס"ל דהמקדש עצמו

לריך

[illegible]

ומהרי"ל [illegible]

ונראה [illegible]

ונל [illegible]

וראיתי [illegible]

אלא [illegible]

ולכאורה [illegible]

ולכאורה [illegible]

ונל [illegible]

אבל [illegible]

ונל [illegible]

אם [illegible]

יאף [illegible]

ועיין [illegible]

אבל [illegible]

ונל [illegible]

אם [illegible]

עיין [illegible]

ולכאורה [illegible]

ונל [illegible]

אם [illegible]

אלא [illegible]

ונל [illegible]

אם [illegible]

ונל [illegible]

אם [illegible]

ונל [illegible]

**אם

אלא משבה אז יבנה ירושע כו. אקשה הר"ר אלעזר למחלק (מהרש"ל קף ל"ט) מסקינן מדלמתיא לו יבנה יהושע ולא כתב לו בנה מכלל למתיים הכנעים מן הסורים אם כן אחת לדרשה ל"ל לדרשה דאמר ומאמר ר"ל דמ"מ פרוך מדלא כתיב שפקע לגמרי אלא אמר ר"ל שמילה לומר שבנה בהאמת ויתוקנו דחלאי מסה:

בזרך אדרינים לא עשו יתדה בתן בו. לא שיך לומר הכא מקום סיומו לי אמתיא לכתבנר ט לדאמר מס"ק דחולין (נה ב מסי) נמ נתם נתשת סמיכר מיקים דהתם לא מעמדמי לסמיון אסיו יכלים לכנרנו לפי מעקמי מבה על פי הדבור מכל הכא לבה הי מנמיים מלבנרים: **רצוציראא.** אומנר כ"ש לאמר ממדרש שסיים ע' זולק "על דלמי:

הדרן עלך במה בהמה

עברך [א] ירגל בעבדך אל ארוני המלך ואדוני המלך כמלאך האלהים. עשה הטוב בעיניך [ב] יאמר לו המלך למה תדבר עוד דבריך אמרתי אתה וציבא תחלקו את השדה ויאמר מפיבשת אל המלך גם את הכל יקח אחרי אשר בא אדוני המלך בשלום אל ביתו אמר לו אני אמרתי מתי תבא בשלום ואתה עושה לי כך לא עולך יש לי תרעומות אלא על מי שהביאך בשלום היני רבתיב [ג] ובן יהונתן מריב בעל יכי מריב בעל שמו והלא מפיבשת שמו אלא מתוך שעשה מריבה עם בעליו יצתה בת קול ואמרה לו נצא כי נצא נצא הא דאמרן בר נצא דבתיב [ד] ויבא שאול עד עיר עמלק וירב בנחל אמר רבי נני על עסקי נחל [ה] אמר רב יהודה אמר רב בשעה שאמר דוד למפיבשת [ו] אתה וציבא תחלקו את השדה יצתה בת קול ואמרה לו רדבעם וירבעם יחלקו את המלוכה אמר רב יהודה אמר רב [ז] אילמלי לא קיבל דוד לשון הרע לא נחלקה מלכות בית דוד ולא עבדו ישראל ע"ז ולא גלינו מארצנו: אמר [ח] ר' שמואל בר נחמני א"ר יונתן כל האומר שלמה הטא אינו אלא טועה שנאמר [ט] ולא היה לבבו שלם עם ה' אלהיו כלבב דוד אביו בלבב דוד אביו הוא דלא הוה מירטא ומי לא חטא אלא מה אני מקיים [י] ויהי לעת זקנת שלמה נשיו הטו את לבבו אחרי אלהים אחרים ר' יוחנן רבו כתיב ויהי לעת זקנת שלמה נשיו הטו את לבבו והכתיב בלבב דוד אביו בלבב דוד אביו הוא דלא הוה מירטא ומי לא חטא הכי קאמר ויהי לעת זקנת שלמה נשיו הטו את לבבו ללכת אחרי אלהים אחרים ולא הלך והכתיב [יא] אז יבנה שלמה במה לכמוש שקוץ מואב שבקש לבנות ולא בנה אלא מועה [יב] אז יבנה יהושע מזבח לה' שבקש לבנות ולא בנה אלא דבנה הכא ומי דבנה אלא כדתניא רבי יוסי אומר [יג] ואת הבמות אשר על פני ירושלים אשר מזמין להר המשחת [יד] אשר בנה שלמה מלך ישראל לעשתרת שקוץ צידונים וגו' [טו] אפשר בא אסא ולא ביערם יהושפט ולא ביערם עד שבא יאשיה וביערם והלא כל עיז שבארץ ישראל אסא ויהושפט ביערים אלא מקיש ראשונים לאחרונים מה אחרונים לא עשו ותלה בהן לשבח אף ראשונים לא עשו ותלה בהן לגנאי והכתיב [טז] ויעש שלמה הרע בעיני ה' אלא מפני שהיה לו למחות בנשיו ולא מיחה מעלה עליו הכתיב כאילו חטא אמר רב יהודה אמר שמואל נוח לו לאדם צדיק שיהא שמש לדבר אחר ואל יבחב בו ויעש הרע בעיני ה' אמר [יז] רב יהודה אמר שמואל בשעה שנשא שלמה את בת פרעה הכניסה לו אלף מיני זמר ואמרה לו כך עשין לעבודה זרה פלונית וכך עושים לעיז פלונית ולא מיחה בה [יח] אמר רב יהודה אמר שמואל בשעה שנשא שלמה את בת פרעה ירד גבריאל ונעץ קנה בים ועלה בו שיטטון ועליו נבנה כרך גדול של רומי במתניתא תנא אותו היום שהכניס דבעם שני עגלי זהב אחד בבית אל ואחד בדן נבנה צריף אחד והוו איטליאה של יון: א"ר [יט] שמואל בר נחמני א"ר יונתן כל האומר יאשיהו הטא אינו אלא טועה שנאמר [כ] ויעש הישר בעיני ה' ילך בכל דרך דוד אביו אלא מה אני מקיים [כא] וכמיהו לא היה לפניו מלך אשר שב וגו' [כב] אשכל דין שדן מכן שמנה עד שמנה עשרה החודש להן שכא יאמר נטל מות ונתן לזר תלמוד לומר [כג] בכל מאודו שנתן להם משלו ופליגא דרב דאמר רב אין לך גדול בבעלי תשובה יותר מאשיה ברוחי ואחר בחורנו ומנו אבא אביה דרבי יהודה [כד] בר אבא [כה] ואמרי לה אחא אחיה דאבא אבות דרב יהודה בר אבא [כו] דאמר מר רבי אבא ואחא אחי הוו אמר רב יוסף ועוד אחר ברוחנו ומנו עיקבן בר נחמיה ריש גלותא דהיינו נתן דצוציראא [כז] אמר רב יוסף הוה יתיבנא בפירקא והוה קא מנמנא ואזאי ברילמא דקא פשט דיה וקבלה:

הדרן עלך במה בהמה

[א] יחזקאל ל"ט. [ב] שמואל ב' ט"ו. [ג] שם כ' ל"ב. [ד] שם ל' ל"ב. [ה] שם ל' ל"ב. [ו] שם ל' ל"ב. [ז] מלכים ב' ט"ו. [ח] שם ל' ל"ב. [ט] מלכים ב' ט"ו. [י] שם ל' ל"ב. [יא] מלכים ב' ט"ו. [יב] שם ל' ל"ב. [יג] מלכים ב' ט"ו. [יד] שם ל' ל"ב. [טו] מלכים ב' ט"ו. [יז] שם ל' ל"ב. [יח] מלכים ב' ט"ו. [יט] שם ל' ל"ב. [כ] מלכים ב' ט"ו. [כא] שם ל' ל"ב. [כב] מלכים ב' ט"ו. [כג] שם ל' ל"ב. [כד] מלכים ב' ט"ו. [כה] שם ל' ל"ב. [כו] מלכים ב' ט"ו. [כז] שם ל' ל"ב.

מסורת הש"ס

[1] ירמיה ל"ט. [2] שם ל' ל"ב. [3] מלכים ב' ט"ו. [4] שם ל' ל"ב. [5] מלכים ב' ט"ו. [6] שם ל' ל"ב. [7] מלכים ב' ט"ו. [8] שם ל' ל"ב. [9] מלכים ב' ט"ו. [10] שם ל' ל"ב. [11] מלכים ב' ט"ו.

סתירה לדברי המחבר דלכתב נמי מי שקנהו דף כי ניב מנים בגרמתא שאינן דאוריתא לו דרבנן מיקרי דלא מחייבי מדאוריתא על מארן המנהג וכנים לא נעלו חלק בארץ ואם מנהגו מנים לעשר חלק אביהם כמלו ומישאל כסנים ולוים נמי מנמי אמר לא מעלו חלק בארץ ואיב לא ילמו אחיים ידי מנכתן מכיל ואין לפי דעת נמים המיעים מל רבי זנים דאמ לישלנו כי מלוד ורי יוקי בטוף בי מנהגו מני לי בסנים ולוים יטולים לסחורים וקאמר דיים לף לא מנים ולוים מלא מעלו חלק בארץ ריי אומר יש לנם מני מנכם מעיר מלים לאר אחה מסלמנם מכמת לנו ומלכם כרי איב היים בנרכת המחון מנ יכולים לומר מל מארן וכן מוכח מנים ביבוריים דמנים אלו מכילין לא קרן אמם יהמעשם מנים מלא המחלקה מארן לנקיבתו ומדלא מנים מי מנים ולוים ביב מנים מהכיתין כרי יהקי דים לנם עני מנדם ומני ומלקנו ומלכ מנם וכן מכח נהרינ מחוקמת דביבוריים ויל לי עקי אמר מים ריש אומר כסנים מנילים ולא קרלים מפני מלא מעלו חלק בארץ ואי אומר כמם מעלו לרים בן מעלו בסנים בין מרבר מרוצים בין מרבר מרבר אלא לי מקנית לי מלא מקנית לי אמרינן בפיגל דביבוריים אמם רי מבר מנים ולימו קולא מנילו יכול לומר אמר מבנב לאבוסיכו לנם לר דנרים לא מעלו חלק בארץ איב לפני לפני נדים נמי מנני מחמי לא מעלו חלק בארץ ומא מעכם עליהם מלבם מאכלו לאחת מיבים לומן ומבני לין מחבנים ומר כמם מחבנים עד כים ומרבלי מר כמם יאכל מבר לחמריא מעמים בוימן ויבא לבולילים ידי מנבתן אם יחכו לו הכנם עמי לא מ"ל ולא מכל דאיב דאמ לבולים לינו בר מר מיחול ויבדל מקמנע לא מל ומנל מחמרן מלו ולא מני מחיין הנים מלומר דבר לף דמחמרי מלא מחקה לבלמרמני בבריסו לבל מות לינו יכול לחולין לאחרים ומור המקמנל מל דקמני ומר כמם מחמרים קלי לבל מני דמחמרים כליסם מעמנ מני דקלי מרמקה דבכרי לין מחמרים ומיליי בגר מעל ולא מבל מל בר מבל ומבל מחמרים מבא קלי מני מר כמם מחמרים רבקלה מיני לא יכם לו כנם לבולילים ידי מרבמן ולפי ליסמל מיני לומר דלין כלמר מם דלא מעמי לי על בר דבר מולילו לבים ידי מובמן לף מלים מחיב מדאוריתא דיקקמו המוקי בדף מיים דלין כלומר דבלים בלמם לא מעמי לאוריתא מים מסל דאמרים לקוק בפיב מבלבו לחולילו יבים ידי מעמנ מר שילבל כנים רבן ובמיומר כדם לינו מיב מלא מחמנ מלילו מני מלים לבמרים מחיבים מדאוריתא לרעמ דעבמי מל דמרינן קים בים בישראל כמפמה מקום בכל ישראל מרבים זה בים מבמנ בנים מלבמנ בנרמנות לף לפי זם מני קבילו לבו לבעלי המים מנ מרבי בנים ולים מי הבמי דילמא בסנים ולים לף דלין מיבים מלא מחמנ מלילו לבמנים מיב כין מנבכנו לבנבנים מולילי לת מחבים מחיבים מדאוריתא מם מי מבלכל בנים דבן ומיב לריכן מלו לומר כיון מבלינו מחייב מבלים מ לא בנים מרא מנים מיב בנים מלא קומים לבחבמה בים לף ליב ולא ליחמ לבנים ומקין בריבים מבולם מחבמרי זה בים מלמה לא מחבמרי על מבים מכל ומיב לבמרי בר מינו מילים מחבים ועוד ים כפקה מיבי לף מם מי מיב מדאוריתא מיב ביון מלא מבמרים מבור בים מיב לבל ישראל בים מינו מולילו לת חבר מבלכל כדי מבעים וכן מבר לא ישראל ומבמי כחבו מם ריל הא דלא הביב מרבות דבים מבנים דלא ינב מבלן ומרב רב ומחלמם לפי מבבת ר כיון מבכנם לבריה ומא ישראל מבר נבנם מני לבבבות לבליל לא חבינו מבון דף דמינסי לא מי מבלימו ומי ולין מלי כלל ומם דמבי קובים דלא הביב מרבים דבר לב ומא לא מבבת מני מרבות דכבים דמא ישראל מינ מבים מם מחות לף ומלמם מלבים ומקין מון מבמנב לי מיב בנו ביומ מלא מביב מבים דבבים בים מלא מבבנו לבבבות ומ דומן בדיל דמא ילביקו מבבמים ומבלו מים בחמין מבון מחיו מבבר מבל ישראל מרבי זה בים מלו בבים מלו מבלל ישראל ולבני מבלו מבלים מבבבים מחבבים לבבבים לבבים ומבלו מבבים ומבלו ישראל מבבר מבלין מחמו מלא מבב מבבבבי מבבנים יומים מבים לבבים ומבלו מבבים מבבים מבבים

מטבילין אותו טו״ט. מנמנע שמטילה קיום נמצא וכדאמר לן גר עד שיטול ויטבול ותיתה דלמא טבעל (הגהות ר״ת שם) מעוברים שמגיירים מגיר לין לרבי עמלה ולר״י דבמלי אסמ״ל לחכמי לא חזי למעלה: **במקום** שדרה שובלת. מילה עם לא רוב הטובה. לפי שלקר הרע ממוך מחריהן מלמעלה מגר׳ קומה (דף יב.) ומסמל מגוה דמקן עליהו ומטעלי: ואין מדבין עליו. דברים לאוכל עליו מיסורה: ציצין. מתיכות עבר מגלה מקרעה המילה כהלכתה: ומוריעין אותו מקצת מצות. דהשתא ע״ו מילה היה נכנס לגלל גירות הלכך בחנת מילה מלה ליה לקבל עליו עול מלות: אחר גר אחר עבד נשיריה. לקמן מסרס למלי הלכתא מקשינהו: **ובמקום** שדרה מצות. מלרגיש מלה: שם גר. עבד משוחרר מובלין. ולעיל מלין מילה״ מקום מומלה ומסרס מלל מילה: חוצין בגר ועבד משוחרר ובגרה. לעולה יתעיל מלין מילה לעניין מגע עסרום מלמר מילה: דאי פרש. מלה לעבייר: שפרש. ולא מלסה לן: ראבר מר לשיב גרים לישראל בספרת דכתיב עליה חוב עליהם יגפשון על בית יעקב. לגון קפמת מלמון מבאיהם מלמעלה ומלמיה ומרגל מהם לי מקרבין עליהם מליקור ומומר: ומוריעין אחר עון מלמ שבחה ופאה. מלמ אמרו״ עליה מלגו מליקטין מלת מלה מגולה הם ומומר מלמה ומרגם מרגיהם שמי גם מחמלו כל הגוף מלמהלכין (דף א.) ומהכמן ר״ מל מיתתן מלמ עבי מסרלה לעיקר לן גם מרגם על מגוה מגיה פרוטה מעיבר מרבים קפיר על דבר מיעגם ולגבי ישראל מוה מגולה: ולא מתן דרשבון. לגבי מחזרה מלמ מרגם דגבי ישראל כמיב יהביה מת המגלה מגר גזל (ויקרא ה) מבל גבי מת מגרגיל מבהמלרגין (דף ח.) מחמלכן ר״ מל מיתתן ומין מעבר מל מגמ מגי מגות מסרגי: לישנא אחרינא מוריעים אותו עון לקבל שבחה ופאה. הוגל יקי מקפיקים על המגמן ר״ל מלמר דגהרג על מגות מגוה מגמגה דגהרג מל מגות שון לקבל מגמ״ל: יהיה אור ישלב. מגי ר״ל מחמ

[ד"ה מאי עבדת] שפנר לו שפחה וקבלה, וכתבו התוספות [שם ד"ה אידכר] כי כדין עשה לפי שעדיין לא נשתחרר. וקשה בעיני נהי דהותר לו שפחה שגם הוא עבד, אבל עכו"ם היאך מותרת לו מאחר שהוא ישראל ומייב בכל המצות ובכל האיסורין, מי התירו לו עכו"ם דהיא בלא המחתן[14]. ומו דהפילו ממזר לא הותר אלא בשפחה כיעניות דאיתא בכלל מצות, ואף היא לא התירוה לקבל אלא לטהר את בעיו[15], כ"ש עבד ישראל שיהיה אסור בעכו"ם[16].

וי"ל דמדאוריתא לא אסורה אלא בפרהסיא וכמעשה שהיה, אבל בצינעא בית דין של השמונאי גזרו כדאמרינן (בפ"ק) [בפ"ב] דע"ז [לו, ב], ודוקא ביהדה לו מחוייב משום נשג"ז כרבנן, אבל באקראי בעלמא ליכא אלא איסורא דרבנן משום עכו"ם בלבד, ופשיטא דבפרהסיא באיסורא מדאוריתא לא היתרה אבל עבד ישראל, אבל בצנעא או באקראי בעלמא לא אסרוה רבנן, דלא הקפידו אלא על זרע כשר שלא יתערב עם זרע פסול, אבל עבד דפסול וקאי לא גזרו עליו.

כל חגושא אשה שאינה הוגנת לו כשהקב"ה משרה שכינתו מעיד על כל השבטים ואינו מעיד עליו. וקשה דמאי יעיד מאחר שפסול ועומד. ולי נראה אע"ג דקיימא לן משפחה שנטמעה ואין אליהו מרמקן, מ"מ כשהקב"ה משרה שכינתו מעיד על כל השבטים בזה שמשרה שכינתו עליהם, כדאמרינן בסמוך שאין משרה אלא על משפחות מיוחסות שבישראל, וזו אין הקב"ה משרה שכינתו עליה אע"פ שבחזקת כשרות עומדות ומשיאין לכהונה לענין השראת שכינה לא, ולפי זה היו מקפידים החכמים ומפרסמין אותם ביוחסם לתלמידיהם לגפרשו מאחר שאין הקב"ה משרה שכינתו עליהם, והיינו דאמרינן לקמן המושא אשה שאינה הוגנת לו אליהו כופתו והקב"ה רוגעו, מה ענין אליהו והקב"ה לרגועה זו, אלא אליהו כופתו שפוסל זרעו ואין אליהו יכול לאפרושיה אם מטמא אמ"כ, והקב"ה רוגעו שמנע שכינה מלהשרות על זרעו.

קשים גרים לישראל כספחת. מפרש ח"ר אברהם הגר לפי שבקיאין בדקדוקי מצות ונזהרין בהם. [לשון התוס'] ולעלמו דורש, מיהו לא מקיימא מילתיה, דבפרק כל היד [נדה יג, ב] אמרינן הגרים והמשתקין בחנוקות מטבלין את המטות ומייתי כדר' אלעזר דקשים גרים לישראל כספחת, אלמא ריעותיהו מנפשיהו. וכוד דבפרק אין ממאנין [יבמות קט, ב] אמרינן רע ירוע כי ערב זר [משלי יח, טו] רעה אחר רעה תבא למקבלי גרים ולערבי (בן) [אל] ליון ולתוקע עלמו לדבר הלכה, ומפרש מקבל גרים כדר' אלעזר. ובפרק המולק [שם מו, ב] נמי אמרינן גר שבא להתגייר וכו' ומודיעין אותו מקצת מצות ומקצת מצות חמורות, מאי טעמא דאי פרים סרים דא"ר אלעזר וכו', ומשמע דלהכי מודיעין חומרן של מצות דאי ידע דלא מצי קאים בהו נפרוש ולא יהיה נענש על ידינו, והאידנא מלהשיא עצה למי שבא להתקרב תחת כנפי השכינה שלא יהיו מתוקנים מעשיו יותר ממנו.

ועוד התם בהחולק [שם מח, ב] אמרינן נמי מפני מה גרים בזמן הזה מעונין ויסורין באים עליהם, תד אמר מפני שלא קיימו מצות, ר' יוסי אמר גר שנתגייר לקטן שגולד דמי אלא לפי שאין בקיאים בדקדוקי מצות, אבא חנן אומר לפי שאין עושין מאהבה אלא מיראה, ומשמע דהני תנאי פליגי אמ"ק אבל מ"ק לא פליג עליהו. ובש"פ האשה דפסחים [נא, ב] אמרינן אין עושין מצורה של גרים שמא ידקדקו בו ויביאוהו לידי פיסול, ופרש"י [ד"ה ידקדקו] לפי שאינם בני תורה יממילו עליו לדקדק בו יותר מדאי, וכתבו שם התוס' [ד"ה שמא] דבכל דוכתא מוכח דגרים אין מדקדקין במצות.

ודהתם ביבמות [מז, ב] כתבו התוס' [ד"ה קשים] בשם ר"י מירון אמר לפי שמתערבין בישראל ואין השכינה שרויה אלא על משפחות מיוחסות שבישראל כדאמרינן הכא. וקשה דמשמע דלא אמרינן הכי אלא לאפוקי משפחה שיש בה שמץ פיסול, אבל גרים מאי פיסולא איכא, דהא גר שנשא בת ישראל וישראל שנשא גיורת לכולי עלמא בתו כשרה לכהונה [לקמן עז, א], ואף גר שנשא גיורת קי"ל כר' יוסי דמכשר, והא אמרינן זו מעלה יתירה בין גרים לישראל, ומדקאמר זו מכלל דליכא אחרימי, דכי היכי דכתיב בישראל אהיה להם לאלקים [ירמיה כד, ז], הכי נמי כתיב בגרים. ועוד הרי עובדיה דגר נדק היה והשרה הקב"ה שכינתו עליו, ואע"ג דאמר בכו"פ אחד דומי ממונות [מהדרין לט, ב] מפני מה זכה עובדיה לנבואה ופרש"י שם [ד"ה מפני מה] לפי שגר היה וכו' אלא לפי שהחזיק את הנביאים, מ"מ עובדיה ניחא שהוא עלמו גר היה ובא מעטפה פסולה ובעינן שתהא יליתו בישראל מדכתיב [ירמיה ל, כה] לכל משפחות בית ישראל, וכגון שהורתו ולידתו בקדושה דאז ודאי קיימין ביה משפחות בית ישראל, כדדרשינן בפרק נערה [כתובות

14. עיין חוסן יוסף ארת רמח שמתרץ קושיא זו.

15. עיין חוסן יוסף אות רמט שתמה ע"ז בדברי התוס' גיטין מא, א ד"ה לישא, ע"ש.

16. עיין בחיקונים לבעלי מפרשי הים להגהות הלבוש, שתמהו למה לא הביא ראיה דברי התוס' בנדה מז, א ד"ה מטר ע"ש.

מה, ג) בתולת ישראל שנטרעו בפוליה בישראל, וכן בפרק יש בכור [נטרוס מו, ה] שטר רחם בישראל עד שיפטרו רחם מישראל, ובהא אמרינן לפי שעובדיה גר אדומי היה ועד דור שלישי פסול לבא בקהל ולא קרינן ולזרעך אמרין זרעו מיוחס, אבל שאר גרים שכשרים לבא בקהל אף הם רחיים שמשרה עליהם שכינה, והרי דוד דמרות קאתי וכתיב [שמואל ב כג, ג] רוח ה' דבר בי, וישעיה דאתי מרחבעם בנה של נעמה העמונית דאמר מר [מגילה י, ב] אמון ומואב אחי הוו, ופנחס שפטם אבי אמו עגלים לעבודה זרה דלאמרינן (בסנהדרין) [ביב ליחלין] [ב"ב קנ, ב] שהיו הסנטיס מכחיש אותו, וכתיב [שופטים ג, א] ויעל מלאך ה' מן הגלגל אל הבוכים [ו]אמרו [ויקרא רבה ג, א] זה פנחס, וכתיב נמי [דברי הימים א ב, ב] לפנחס ה' עמו.

ומה שפירשו [התוס'] מנעם דכל ישראל ערבים זה בזה, כך פרש"י בפרק כל היד [נדה יג, ב ד"ה בספקא], ולחאו מאותה שאמרו בחלו אמרין [שבועה לו, ב] נמצא כל א' מישראל וכו', וכתבו שם התוס' [ד"ה קשיא] הי"ל דלהכי לא חשיב להו משום דלא ידע חשבונם. ואין להקשות מדאמרינן (בגד') [מכילתא בא מס' דפסחא פי"ב] דערב רב הוו כפליים ביוצאי מצרים, דמ"מ אין חשבונם מפורש ומילתא דפסיקא קאמר.

ומיהו ק"ל דבר"פ (כל הנשבעין) [שבועות הדיינין] [שבועות לט, א] אמרינן אין לי אלא אותם העומדים שם דהוו בכלל שבועה, דורות הבאים וגרים העתידין להתגייר מנין, תלמוד לומר ודברים כט, יד) ואשר אינו פה, וכיון דגרים בכלל שבועה הוו נמי בכלל ערבות, והכי נמי מוכח בקראי בפרשת אתם נצבים דכתיב [שם כט, יז] וגרך אשר בקרב מחניך וכו' וכתיב [שם כט, יח] לעברך בברית, אלמא משמע שכולם נכנסו בברית, והתם דרשו במדרש [תנחומא נצבים ג] שכולם ערבים זה לזה מדכתיב [דברים כט, ג] כל איש ישראל, וכי תימא גרים נמי הכי כתיבי ולא קאי אכל ישראל עליהו, אלו טף ונשים לאו בכלל ערבות הוא. ועוד מהתם דפרק אין ממאנין מוכח דטעמא משום ערבות הוא, דמפיק לה מכי ערב זר ודומיא דערב (בן) [של] ליון וחוקע עצמו לדבר הלכה[17]. ועוד י"ל דגרים אין ערבין עליהן, אלא הוו דומיא דטף ונשים שאנו חייבים עליהם הם אינם חייבות עליו לאין בידם ספק למחות[18], ואמי שפיר דלא הכנים טף ונשים וגרים בכלל כל איש ישראל, ואתא נמי שפיר דלהכי לא חשיב אלא אותם שמולים ערבים זה לזה.

[דף עא ע"א] **כבש** מטהר ממזריים דכתיב [מלאכי ג, ג] וישב מצרף ומטהר כסף. ואם תאמר הינא מטהר, אבל מצרף משמע שבולל ומרחק. וי"ל אותם שלא נטמאו מגדילן, ואיתם שנטמאו עם כסף מטהרן. אי נמי אותם שנתרחקו בזרוע הים מטהר, ואותם פסולים שנתערבו בהם ממתת שהמזיקום בפיסולן מגדילן מהם ומעמידן על טהרתם ע"כ.

בראשונה שם בן י"ב איתיות הוי מוסרין אותו לכל אדם משרבו הפריצים יכו' והצנועין מבליטין בצניעות אחיהם הכהנים. פרש"י שם בן י"ב ושם בן מ"ב לא פירשו לנו. וכתב רבינו ישעיה [מוס' הי"ל ד"ה יהלטעיס] קשיא לי האיך רשאין לשנות שם בן י"ב כי אם בן ד' אותיות. עוד כתב וכירושלמי [יומא פ"ג ה"ז] דאמר ליה לרבי פנחס אמסור לך השם אמר ליה לית אנא יכיל דאנא אכיל מעשר, ואמר רב מאן דרגיל בשם לא יכיל לאכול מעשר כלום. ועכשיו קשה היאך מוסרים אותו לצנועים שבכהונה, ואותם כהנים מי לא אכלי מעשר ותרומה.

ונראה לי דלא אמר אלא על מעשר עני שאוכלים אותו עניי ישראל, שזה כמי שאוכל משל אחרים, שהרי אם יש לי נחתים זוז אינו רשאי לאכול וזה נקרא בהונה, אבל תרומות ומעשרות וכ"ד מתנות כהונה חלקן של כהנים הוא ולא של אחרים מיקרי, דכתיב [ויקרא י, יג] כי חקך ומשפט בנים וכו', וכתיב [במדבר יח, כ] אני חלקך ונחלתך בתוך בני ישראל[19].

[דף עא ע"ב] **אשתמיטתיה** הא דאמר רבי אלעזר לא עלה עזרא מבבל יכו'.

תימה לי דקאמר לר' יוחנן דאשתמיטתיה הא דר' אלעזר תלמידיה, והא לעיל [מט, ב] בעי למימר דאחיי ליה הא דר' אלעזר ופירש ליה דעלו מאליהן[20].

ויש לומר לפי שהיה מקשה כל זעירי מאי דעתיך וכו' דילמא כר' אלעזר ומזרא העלם בע"כ. אי נמי לזעירי קאמר, שלא זכר הא דר' אלעזר להשיב לרבי יוחנן. אי נמי מסתמא כל מה שהיה רבי אלעזר אומר, מניה דר' יוחנן

17. עיין צפנת פענח עה"ת נשא דרוש ב ד"ה והוא מ"ש (קמה ע"ד) שכתב כפין דבריו כאן, וע"ש פ' ויגש דרוש א (נג ע"א).
18. עיין בדברי יוסף או"ח סי' קכד סק"ב מד"ה אור חזיתיה ואילך, ודוקא יוסף אות דנה, שהקשו דהלא גם באנשים הדין כך דבאין בידו למחות פטור, ע"ש מה שהקשו עוד ומש"כ לתרץ.
19. עיין חוסן יוסף אות רנ שמבאר דברי רבינו.
20. עיין יד דוד שתירץ הקושיא.

(לד) אבל אם אינו דלהדו ואני ערב הלוהו. עיין בנקודי רמ"ל סי' קל"ח ועיין בחסדי מרדכי ס"ק ס"ב וס"ג סי' קי"ט: (לה) וי"א דתן ואני קבלה בו. עיין בחסדי מרדכי ס"ק ס"ד: (לו) וכן נ"ל. מורדכי ס"ק ג"ם בשם דה"ר בלי לפ"ז מ"ל מוכיח לא לשון הלוה ולא לשון פרעון הוי קבלן והבלי ג"ר בהגה"מ ובן ג"ל עיקר בב"ח וכן דעת הקמ"ג והגהי מיימוני:

(לז) דאשר שכתוב בי בו. ודמ"ש סי' ל"ט בסקן מדעת בכ"ח ומיטול לגלה הוי אלא ערב ע"ש: (לח) אא"כ מחוי המבלן לחוה בו. הא לאמר יכו"ל ס"ל כמיומא קמה דמי ס"ב לבחיות גם מ"ב נ"ב בכם ר"ל בכם הרמב"ם ס"ל סם מחל הערב הוא לגוף כי בריר בעום דרמב"ל לשמעיה לוכל כמ"ש הכ"ו לעל סי' ס"ו כמו אים לגון אם מעיל המחלה בנקום כמו לחמים אלא אמן לעם לנומי אום עמי בדבר זה כי ולמן קיל בבינוי בחלה ובדעתל סי' ס"ו ס"ל אין הקבלן יכול לחמיל ומכו שיאמרתי לעיל סי' ס"ו ס"ל ר"ל ו"ל בחרבום ע"ב ודלה בהקמ"ע ס"ל מ"ב בכי כמ"ש לעיל סי' ס"ו ס"ל ומי ל' זה לא נקבלה בם ומינו נכון יכמ"ש שם:

יז איזהו ערב ואיזהו קבלן א"ל לה תן לו ואני לה תן לו ואני

(לז) נתן לך זה הוא קבלן קונאם הוא לאחר מיון מעות יאמר מה שנתת לזה אני נותן לך ויהוא דקנו מגיה כמו שבחבאר:

יח (לד) ולי אבל אם א"ל הלוהו ואני ערב הלוהו

יאני פרע חלוהו ואני הייב הלוהו ואני נותן הלוהו ואני קבלו תן לו יאני (יערב הן לו יאני פורע) הן לו ואני הייב ליתן לך ומני חיאפילו אמר תן לו ואני קבלן כולם לשון ערבות הם: מגה (לה) (ן) ויל"ל הן לו ולמי קבלן הוי קבלן (הרמ"ם והמ"ל כוף כ"ג ומוכ) לט (לו) וכן נלמה (לח) לחוות בו (לז) יעלן ומשר מכמוב בו מלוי קבלן הוי ערב קבלן דוהלו ולמון (שון המיעל קמר (מיל בכם הרמ"ם והמגיד

הכ"ם המלוה ל"ומיפוים):

יט באם יגן לקח הקבלן המעות מיד המלוה ונתנם ליד הלוה אין לטלוה על הלוה כלום מא ראין יכול לתבוע אלא את הקבלן גיבה מהלוה מדרבי נתן מב (לח) יד: ר) אא"כ (שן מחל הלבלן ללוה (שן מוג ר"ל מי שאומר הה"ר (מא) לערב:

כ (נתן מנד ר"ל מי שאומר דערבות וקבלנות דיינו כשחבע הלוה מהמלוה שולרונו (שב) ונכנס

באר הגולה

ג פלוגתא לאמוראי אם מתנן מוליך בדבה ובכ מחלים אם הלכתיב מלוה ה"ר אי אשר מרבה אם ליכ ר"ל ר"ל הלים אם. יב שמי אם הלכתיב אם נרמה מלוה מקן לי ערבות לן ר"ל אמרינא לן אם יכו' הכ' מכמה לי לאמרא לי לבבלין אם לא ערב מלוה לי הכתיב אם ומה ר"ל מיהל מחה בלבה מכמקן בחלה דאל דאל מיהל הן דאם המלוה ולל יש מקום ובלה אמר אין לי מקום. א כמה הכתיבה ברים אם לבבלין אמר לן ל' ולמי נתן ומכמן ה כמה מני לבבה אם לבלאי מערב לי מלוה אלא לבן מיהל לבבלין ל' מכמלים אם אלין הל ר' מחלוקה אמרי אם לן לה מלוה אמרי ל' מלוה אם הלוה אמרי

בריא לי שהיה לגוי הזה שטר גוביאנא מספיק (לון) [מן] הבית הזה ויש לו עדי חזקה כראוי והוא מקום שתעלה לו חזקה על ראובן נאמן. כדאמרן התם[7] ואי אמ' ישראל קמאי דידי זבנה גוי מינך מהימן מגו דאי בעי אמ' מינך זבינתה, וקמאי דידי לאו דזקא אלא כל שטוען שהוא בריא לו[8] וכמו שפי' ר"ח ז"ל, והוא טוען כן מתחלתו:

קכח

שאלת[1] ראובן שנתחייב לאברהם אבי(נ)ו בחוב מנה והוא בכתב ידו, ויעקב נעשה לו ערב קבלן גמור שיפרע ממי שירצה בכתב ידו ובנאמנות עליו ועל יורשיו, ועכשו בא אברהם לתבוע מיורשי יעקב קבלנות זו לפי שנשתעבד לו שיגבה ממי שירצה תחלה, ובא לתבוע לשמעון (הנו') [בנו] שהוא יורש. שאלת אם יכול אברהם זה לעשות מורשה לראובן בנו שהוא הלוה בחוב הנו' לתובעו משמעון:

תשובה הא קי"ל[2] דמורשה שליחא וכל מאי דגבי למרשה הוא דגבי, וא"כ למה אינו נעשה לו שליח לזה כאיניש דעלמא, אלו נתנו לו לעצמו לא היה לו לתובעו כי הוא חייב ליעקב וליורשיו מה שפורעין מפני הקבלנות והפוכי מטראתא הוא. אבל השתא דשליחא בעלמא הוא יכול לתבוע [מ]שמעון כל מה שאברהם אביו יכול לתובעו. ואם שמעון בלבד הוא ויורש תובעו הכל. ואם ראובן[3] יורש עמו אין לו לתבוע אלא החלק הנופל לשמעון כדין שטר חוב היוצא על היורשים[4]. ואם זכות ראובן בנכסים אלו הם מחמת מתנת בריא אין אברהם גובה כלום בכח שטר זה שהוציא עליו כתב ידו שהוא חייב לו, [ו]גובה מנכסים בני חורין, ואם היא מתנת ש"מ כראוי[5] לדעת רבי' אלפסי[6] ז"ל והר"מ במז"ל[7] ורוב הפוסקים ז"ל דינה בירושה וגובה, וכן דעת מורי הרשב"א[8] ז"ל ודעתי[9], אבל דעת מורנו המובהק זצ"ל שהיא כמתנת בריא ולא גבי מינ(י)ה:

קכט

שאלת כי ראובן קנה כלים של גוים ולא קלפם בקרדום ולא עשה להם מילוי ועירוי, אבל גרר אותם ע"י נגרים יהודים יפה במלקט וברהיטני שהסירו

7 שם לו, א. 8 וכן כתב הרשב"ם שם ד"ה קמאי דידי: כלומר, שאני יורע בבירור.

קכח 1 תשובה זו כבר הובאה לעיל סי' מל בשינויים, וקיצורה הביא הב"י בחו"מ סי' קכג.
2 בבא קמא ע, א. יכן פסק הרי"ף בשם רב יהודאי גאון, ולפנינו בבבא קמא, שם, איתא בהדיא דהכי הלכתא, יעיין בהרא"ש שם.
3 אין זה ראובן בן אברהם אלא ראובן אחר שיש לו זכות בנכסי יעקב.
4 עיין טור חו"מ סי' קז: והאידנא וכו' שקיל בעל חוב מכל ירש ויורש כפי מנתיה דיליה.
5 עיין ב"י חו"מ סי' רנב. 6 בבא בתרא פ' יש נוחלין, קלג.
7 הלכות זכייה ומתנה פ"ח, הל' ט.
8 חידושי הרשב"א לגטין ג ב, ד"ה איבא למידק, וכן כתב משמו הרב המגיד שם.
9 עיין חידושי רבינו לגטין, שם, ד"ה אבל, שכתב להיפך. ואולי חידושיו שלפנינו הם מהדורא קמא, לפי שרבינו כתב כמה מהדורות, כמ"ש החיד"א, כמו שנאמר לקמן סי' קלט, ועיין שם בהערה 19 ובחידושי רבינו לבבא בתרא קלג, א.

סמקום יותר מזה ויהי' ניכר כי אינו המכיל לקיומת המצוה ואיל המיל כלום בהתקבלות שמצה ולכן בכמ"ג איכא הוכחה מדלא שרי סגת מתגלא שלא יתעסק הטמ מס קוים שלו בשום מסחר בכל הזמה ובפרט שהרי זה עושין שלמלאכה זה הי' הוה מוכר לו על זמן הגיל ולכן מי כתובר על התנאי. ודין זה כלתר מהמ"ם ריל ה' בהרי מי' ריש מ"ב בדין מי שהשאלו מלוו מפני שמכר יין לישמעאלי' ומכבר שלא יעשה יין לעבוד הי' לי יין העשוי מקודם דלאסר לעכרו ודלמ"ג דלמר שלא יעשה לחלי' בתר בהעו והמ"ז שם חולק דכיון שמוכר לגמרי הלכון לחלי בתר הלכון דבמי' מי ולכו שוים יעוים בלוך ובמבר הקודם מבוחר ברמ"ה ובבר חבירו לחלי בתר שלכון ולא לחבר שכוסה אם לא בחומרת דמוכח ומ' בחומרת מי' מ"א מבר"ן דבתנאי מחרים מחנם עם חבירו לחלי' בתר הכוסה וכבר המה בזה הב"מ בלתפ"ן מי' קי"מ מ"ם דהא בגד חבירו הכל שלי בלשון ומ' בתמו' שמ"ל מ"ב מי' קי"ז שלא ידע מזה ומ' בשו"ת מבר"ל מ"ד מ' מ"ל מ"ם בעמן זה ומ' בשאר מהבעו"ים המ"מ מי' בל"ת ובמר"ל בולמו חיתניהו כי' דבכלל לבון שלא יחכור הוי בוף המכירה בזמן איסור לחבי שבה"ר כל המקח בגמר עשבטיו וזה מיקרי תכיים בכל מקום בודע רק זמן סמנרת האחרה הי' לחר חורם לחיר, ונם לי ניזל בתר הכוסה כלא הקני לוענק מ לא לא הי' זה מיכר לו הי' קנה לגלא ב"ב כל זמן הוה ולכן הדבר פשוט דעבר על הגלא ומיב לבלם הקנס. אבל בכ"ז ביל לגדר בזכוכי לפמ"ש בחיבורי לחו"מ בוס"ל ר"י סי"ו דבוכת הרמבה שלם ישבור על מגלו רבנם בו"ל ובבר בשוב מחמת לחו מבנה לוכנו בגדר טובר ובבלתו לחלי' מחוסר שבת (דף ל"מ) שהכיחו הבבר מזיר משמע הבלתי מבנו' מהבי"ם ח"ל בי' ל"ם מל' דבמן מסיו סבורים שלא יעבב בדבר לא הוי עובדי' ולא בולי נגד יחוסיה בזה ומ"ב ס"ב בנ"ד כיון מזה לא מבר לתן בחוך סמן רק בחוסן ליסן לחר בוסן ובמ"ב דבנב בזה ובבר דזה לוכו בכלל הלישבר מל חבלו ולאמר מוחר הוי כבנב במ"ם הבי"ז כיו"ד סי' ל"ם ובחזק"ל סבלתי מבמ"ק בזם ולכ"מ. ומ"ב ל"ל דלוכנו בכלל עובר וכיון דבבסבב בבויהם כתבו שלם יעבור לי' על התנאי כו' יסן הבלים מלל שבובר כו' ל"ב בבה"ב כיון שלא טדע לו הדין לם זהו ג"כ בכלל הגלו לוכנו מחייב בהקנס. כיון בים מקום לבטוח בזה ולוכנו בחד עובר ומסחמא לא לחבקו לחבעהייבו למיקנם לם הבינב כבלפב"ר. ולולם מ"ם בחי' בדין לם לא בד בלבם לי לחלי בתר חזקה מ"ק ע' בחל"מ בבל"ו מבוסן ה"ש מכ' להדיא כדברי ר"מ לבל בב"ם לחבע"ן מי ע"ז דהה לבריו וכן מלחתי בבו"ם רמ"ל סי' פ"ז שבסבן דהוי בחזקה שבוהם ובל לי' מוחזק על מבלה ומבנים בב"ם מובב בזם ובחבו' לי' הלבנבי בזם ולין להאריך בזה כיון דלין ב"מ מזה לדינא לבנ"ד. ומ"ם בכל בתר כי לבו מבסבם מבו לדינא ולא מבבמי. והבלע"ד בבבמי:

מוד מנית מל מבין הגיל

מכתבו הגיענו וסגה מס מלם לייסב דבריו מם מדמוחי לחיוחו מבי"ב לבלים דלא הוי חוי לחבוריב לבל בלן הי' לחוי נם לבחוכן. לבחור בחוכן זה וכ' ר"מ דהא הי' לחוי להבלים הבלו בוחי' ס"ם לכל בהן ובמ"ם רבי"ם בם ונם בכ"ד בי' מריך להוזיל המקח והוי ב"ב ויחבר מבלו מבהני לבא הבי"ם בם נבבו להבריא בלים חוי הבחא לבוחבריב ובבי"ב הבטוחה רבפי מיבן הוא בלא הבלמה לא חז' לבחוריב מבלים בב"ר בבי שבחבר מבחבון הי' לחוי לבחובן לבחבר ב"ב בחובן זה מבם. ונם עלבר ובחום בם נבחי' לבבחי. ובנוף הבין מלה בלבי לחבר בילא מבבחי לבחבא לחי' מבבובלבחי ס"מ בבוטבה בל"ו בבוטבה בדין לחבם לחבה ובחבר מעובבי הבלחבמה בבוקה לם לחבם בוחים בהבלחבמה לבבל בלחבים בבחבה מלבחבה לחי מוכר ובחבים בבלחבמה מחבר ובם בקי"ם ובי"ם בבוקה בחבבבי מבן בבחבר בבחבבבי ולבן בבחבבבי הבי בבבבבי בבלחבמה לבבל בלא מבבבבי הבבבבבים הבבבבבים בבבבבבי בבבבבבי בבבבבבי

מבחינת הגיונם של דברים מתעורר הקושי הבא בשימוש שנעשה בדין ערבות שנקבע לגבי "יוכשלו איש בעוון אחיו" כדי ליצור מחויבות חדדית במצוות:

א) בערבות יש תכתנה בסיסית ביי שני מושגי יסוד:

ערב רגיל - אחראי לפירעון אבל אינו שותף לחוב עצמו. לעולם תהא ערבותו של הערב טפלה לחובו של אדם אחר, ואין ערבות אם אין חיוב של אדם אחר. לכן, אם למשל ויתרו לחייב על חובו, נפטר ממילא גם הערב. משום כך גם לא ניתו לבקש להיפרע מן הערב בטרם שפונים לחייב תחילה ורק לאחר שהלה אינו משלם ניתן להיפרע את חובו של החייב - מן הערב.

"ערב קבלן" - הוא שותף גמור לחוב וכמותו כמי שלווה את הכסף בעצמו ונתנו ללווה.

ב) ערבות של "יוכשלו איש בעוון אחיו" - שבח אדם לוקה בעוון אחיו, היא לכאורה אחריות מהסוג הראשון, שבה אדם אחראי לפירעון אך לא שותף בעצם החוב.
אדם יכול לכאורה להיות אחראי לרעהו ולקיים בחטאו אף אם הוא עצמו לא היה חייב במצווה זו, באשר הוא יכול היה להוכיחו. בדומה לכך, אם החוטא שב בתשובה אין לכאורה מקום שהוא יפטר מעונש ואילו חברו, הערב לו, ילקה.

ג) לעומת זאת, ערבות שבח אדם מוציא את רעהו ידי חובה, היא לכאורה בגדר של אחריות מהסוג השני, של ערב קבלן, שבר אדם שותף בעצם החוב. משום כך יכול אדם להוציא את רעהו ידי חובה, למרות הכלל ש"כל שאינו מחוייב בדבר אינו מוציא את הרבים ידי חובתן". המונח כל ישראל ערביה זה לזה גורם לכך, שהוא נחשב "מחויב בדבר" מפני חובת חברו, ועל כן יכול הוא להוציאו את חברו בברכתו.

ד) הכיצד ניתן אפוא ללמוד את הדין של ערבות למצוות מדין ערבות של "יוכשלו איש בעוון אחיו"? הרי זו אינה ערבות שיוצרת שותפות בחיוב, עד שייחשב "מחויב בדבר" לגבי מצוות חברו, אלא זו רק ערבות לפירעון ולעונש?

הרתב שיחה בדרב לחרות יוא מיחי. לא הוה לרך לפטרי מלא לים לפרוטר הלין הנעכין מעיטא עמרים" אלא נגמוס הלא מיחו הלכן לין מוכח זה אמור כל ק: **בזה** בלים שנים אין בסה שנים. ולית

ההם שיש בידם למחית ולא מיחו מאי אבא בין רשעים דמשפחתו לרשעים דעלמא בין צדיקים דמשפחתו לצדיקים דעלמא דיא בשאר עבירות ברינת ברשעים דמשפחתו בדין חמור ורשעים דעלמא בדין הקל צדיקי דהבא והכא פטרי גבי שבועה דיא ברשעים דמשפחתו ברינת ברשעים דעלמא בדין חמור וצדיקי דהבא והכא בדין הקל: אם אמר אני נשבע פטרין אותי מיד ואם אמר הריני נשבע העומדים שם אומרים זה לזה "סוה מא מגל אהלי האנשים הרשעים האלה: בשלמא החוא דקא בשתבע קאי (ה) באוכיה אלא הרוא דקא משבע ליה אמאי (ו) הוא מדבעי ליה ל)בדתניא "ישב בן מרפון אומר "שבועה ה' תהיה בין שניהם מלמד שהלה שבועה על שניהם: וכשבשבועין אחו אומרים לי הוי יודע שלא על דעתך וכו': למה לי למימרא ליה חבי "נושם קניא דרבא: הטענה שהו כסף: אמר רב "בפירה טענה שתי כסף ושמואל אמר טענה עצמה שתי כסף אפי' לא בפר אלא בפרוטה ולא הוהה אלא בפרוטה חייב אמר רבא דקא מתנינן כותיה דרב וקרא כותיה דשמואל דקא מתני כותיה דרב דקתני הטענה שתי כסף והתוראה שוה פרוטה ואילו בפירה טענה פרוטה" לא קתני ותנן נמי "התוראה בפרוטה ואילו בפירה בפרוטה לא קתני קרא כותיה דשמואל דכתיב "בי יתן איש אל רעהו כסף או כלים לשמור מה כלים שנים אף כל דבר חשוב יקאמר רחמנא "בי תיא זה ודב ההוא מובעי ליה לתוראה בטקצת הטענה ושמואל כתיב הוא וכתיב זה דאי בפר במקצת ואורי בטקצה חייב ודב חד לתוראה בטקצת הטענה וחד לתוראה מכין הטענה. ושמואל לאי ממולא שמעת מינה החסרה לה טענה אלא אמר לך רב כסף בי ארא טעיקרא לבפירה הוא דאתא ראיב לכתיב רחמנא בי יתן איש אל רעהו כלים לשמור ואנא אמינא מה כלים שנים אף כל שנים כסף דכתב רחמנא למה לי אם אתו ענין לשמעה הנהו עגין לבפירה ושמואל אמר לך אי כתב רחמנא כלים ולא כתב הוה אמינא מה כלים שנים אף כל שנים אבל דבר חשוב לא בעינן קמ"ל תנן שתי בכסף יש לי בידך אין לך בידי אלא פרוטה פטור מאי טעמא לאו משום החסרה לה טענה ותובתא דשמואל אמר לך שמואל כי כברת שוה קתני דוקא קתני מה שטענו לא הודה לו ומה שהודה לו לא טענו אי הבי אימא סיפא שתי בכסף ופרוטה יש לי בידך אין לך בידי אלא פרוטה חייב אי אמרת בשלמא שוה משום הכי חייב אלא אי אמרת דקא אמאי חייב מה שטענו לא הודה לו ומה שהודה לו לא טענו בידי הוא טענא אלא לשמואל "תאמר ריב אמר שמואל טענו חמין ושעורין והודה לו באחד מהן חייב הין מהתם מדקתני סיפא ליטרא וחב יש לי בידך אין לך בידי אלא ליטרא בכסף פטור אי אמרת בשלמא דקא קתני משום הכי פטור אלא אי אמרת שוה אמאי פטור ליטרא טובא הוי אלא מדסיפא דקא רישא נמי דקא לימא תיהוי תיובתא דרב אמר לך רב כולה מתני' שוה ליטרא וחב שאני

הרבינו חננאל

הכשבעמעכין אחד אומרים לו הוי יודע שלא על דעתך אם בשביעיה אחר אלא על דעתך ובל דעת ביה ואפרעיל לכסף ליה לשיבר הבי מסום קבר ריבא: מאי דיבא בריבא פרק ד בריבא הכרעל לה, בר מצינו כשיעבדנו מעבד ליה ישראל עם ראה שלו שהם הרשעים שנאמר אלה אלה אלה אלה לבדם אמר ה' אמר אל הרבר אמר ה' אלהך מדרש ריבא ריבא אמר ר' אמר ר' אמר ר'

הפלאה. הלכות שבועות פי"א פי"ב

טז כל מי שתתייב שבועת הדיינין וכו'. גרים שבועה הדיינין (דף ל"ח:) ציל שבועה שדיינים חף היל בלבוה לאמרם לומרים לי מה ידע שכל העולם מודעים וכו'. ומאמר דוקא בבוטעם מדשע ומי עד אלא על דעתני יבל דעת ציל ומקרמי הלשון בשבועה הדיינין מבטעם דעיל כל שבועה הדיינין נאמרים בשלו מדבריהם אבל הדיינין אבל שבועה היטב אומר בכלל שלוים אמר שבועה בדיין (דף ל"ח:) ציל שבועה שדיינים חף היל בלבוה לאמרם לומרים לי מה ידע שכל העולם מודעים וכו'. ומאמר דוקא בבוטעם הדיינין לרן לוחם אבל לא בבטוטה דרמון וכן המבוטה הכלה בטוטעם קפק:

טז וכיצד מאיימין על וכו'. אם בפרק שבועה הדיינין לריטב"א בלשון רבינו:

יח אבר אחרינו נשבע חעוטרים שם אומרים מיהו לא טעל אחלי האנשים כ"י. שגם על המפגיע יש לו עיגם מעם ופסוק אם נקבע לנקר הוא הוא שיהא שמעל ומן עמי בגל קדוי אלם שבע אל אמת היל מיכם לחולות אם לבעלה אלם דקדק יפה בחשבונו ומי אלמתנו אבונה ה' מהוה לין בגיאם מלמד בבשבועה אלה אל אמתם:

יט אע"פ שאני מאיימים יכול הם חבולי נעלמו אל מה אלמבו לעבוה כשיון אלם ינאלו לוי אבישם ומל זה אמרו אבל בחי לינין לעבוה אמרה אע"פ שיהיה הדין נוטה:

כ דבר ברור ונודע וכו'. אמנם הוא נמצא בחבמשיון בשם לו בכתבי המקבלה שבוטה אקר אבל בגזרות האחרונים אלם הוי מבטיגין לא בשם אלא בכולו הנבו נעלום אלם אם לא מוטם ולא אמם נאמר מנב הבפיל ול. ולא ידעמי מה הוא לדין לגומנו שלא נוגמן הבלוגים לא הוה בם אמם ולא מוגנב אלמי אם היו מבטיגין בשם לו בכנוי:

פי"ב א אע"פ שקוקח הנשבע וכו'. המינ עלוי הרלב"ל מהחוה ציל של מעלה לין מקלן לומו אבל ציל של מעמ

הדיינין הוא שבועת הפקדון בעצמה. ואף שבועת הסת נהגו כל העם להשביע אותה בלשון הקדש: **טז** וכל מי שיתחייב שבועה הדיינין שהיא על ידי מענה ידאו יכפורה בין שהיחה מדברי תורה בין שהיחה מדבריהם מאיימין עליו כמו שיתבאר. וכל מי שיתחייב בה בטענה הפק בין מן התורה בין מדבריהם אינו צריך איום: **טז** וכיצד מאיימין על הנשבע. אומרים לו היי יודע שכל העולם כולו נזעזע בשעה שאמר מקב"ה למשה לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא. וכל עבירות שבתורה נאמר בהן ונקה וכאן נאמר לא ינקה. כל עבירות שבתורה נפרעין ממנו יבאן ממנו וממשפחתו שמתפין על זה. ולא עוד אלא גרם להפרע משונאיהם של ישראל שכל ישראל ערבין זה בזה שנאמר אלה וכחש ורצוח וגו' ישתיב אחריו על כן תאבל הארץ יאמלל כל ישב בה. כל עבירות שבתורה תולין לי שניב ושלשה דורות אם יש לו זכות וכאן נפרעין מיד שנאמר הנצאתה נאם ה' צבאות ובאה אל בית הגנב ואל בית הנשבע בשמי לשקר. הוצאתיה מדה. ובאה אל בית הגנב זה הגנב דעת חברות ואין לי מכון על רכוש וטוענו בתוכו ומשביעו. אל בית הנשבע בשמי לשקר כמשביעו. יכלהו ואת עצו ואת אבניו דבריו שאין אש ומים מכלין אותן שבועה שקר מכלה אותן: **יז** יענין האויב הוא כלי בלשון שהן מכירין אומרים להם מדי שיכיני ברבים ויחזור החומא למוטב. יאבר אני נשבע ויטרין אותו ומתן מה שטענו חבריו. וכן אם אמר הבוען אני משביעו ופטרו הולכין לקן: **יח** אמר הרני נשבע וחבירו תובע. העומדים שם אומרים לו לוה סירו נא מעל אחלי (ז) האנשים הרשעים וגו'. ואומרין לו לא על דעתך אני משביעין אותך אלא על דעתנו ועל דעת בית דין: **יט** אע"פ שאין מאיימין אותו זה בשבועת טענה ספק בכו שבארנו ולא בשבועת הסת. צריכין הדיינין לפצור בבעלי דינין אולי יחזור בהן עד שלא תהיה שם שבועה בלל: **כ** דבר ברור וגלוי שכל הנשבע שבועת הדיינין או שבועת הסת בשקר שיהא חייב משום שבועת הפקדון שכבר נתבארו במשפטים יאינו לוקה יואע"פ שהוא מוזר ונתחייב לשלם מה שנשבע עליו בתוספת חומש שהוא רביע הקרן עד שיהיה הוא וחומשו חמשה. ומביא קרבן אשם אם יש שם בית (דין) כמו שבארנו:

דשגת הראב"ד
יואע"פ שהוא מוזר ובו'. ציל לא מוזר אמקבר הלמתיק מלון מחשמעו לא שם ולא פני מין סמה לא מוגנ ולא אמם אמלים שנין אלה לאמקל:

פרק שנים עשר

א אם על פי השלוקה הנשבע לשוא או לשקר וכן הנשבע שבועת העדות או שבועת הפקדון

א אמר: ב פרק שבועת הדיינין דף ל"ח: ; אם נשמרא: ד קבלא לגון הנ"ל

ליחב משנה

טו כל מי שיתחייב שבועת הדיינים וכו'. מה שלא הנמיך מציו ציל בבטעת היסת לוים בטוים דמאמרי מאלא הבים לוים הוא אבל בבטעת אמר אלי אלא מעיל מ"ב הוב בית ציל אלא נאמר מוים זה בבטעם הדיינים לבעלה ובפיהם בהיינו לבים בטעת הדיינין הליב אמקיבר מסלא הלמרים נאמרת על בטעת הדיינין הנעבנה ובפיהם דאמר אמרי בים על אמרי בבים בטעת הדיינין אים המבטיגין לה יבי ליב לאמה נגבדו ובגבו ויל לבטעת אמר. אלאי ציל בעים בגבינו ויל מבים לאמריאם (דף ל"ח:) מאמרי דגא לאיבו בטעת אמר אמרי אמר אמר אמר

מִפְּנֵי כְּלָלוֹתָם. וְלָכֵן פֵּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה עַל הַנִּמְנָה מֵעֲשָׂרָה רִאשׁוֹנִים בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, אֲפִלּוּ מֵאָה בָּאִים אַחֲרָיו מְקַבֵּל שָׂכָר כְּנֶגֶד כֻּלָּם, מֵאָה מַמָּשׁ כְּמִשְׁמָעוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהָעֲשָׂרָה הֵם כְּלוּלִים אֵלּוּ בָּאֵלּוּ, הֲרֵי הֵם עֶשֶׂר פְּעָמִים עֲשָׂרָה הֵם מֵאָה, וְכָל אֶחָד מֵהֶם כָּלוּל מִמֵּאָה, אִם כֵּן אֲפִלּוּ יָבֹאוּ מֵאָה הוּא יֵשׁ לוֹ שָׂכָר מֵאָה.

וְכֵן מִטַּעַם זֶה יִשְׂרָאֵל עֲרֵבִים זֶה לָזֶה, מִפְּנֵי

— — — —

הקדשה ופסוק של חציצות אין לחשבו במקום עדות כלל, ומ"ה מרעהו"[593] ו אומר בפסוק אחרון של שופרות קרא"[594] דיבורים שמתחכם. אלא אומר במקומו וכתודש השביעי יכו"[595].

ר"ג"[596] דחנו כדנימלי[597] מזכרים לעולם ומואלין לעולם. ואילו בישראל אין פדיון לבתי ערי חומה אלא עד שנה תמימה ואין פדיון לשדה אחיזה אלא לאחר שתי שנים, ודלוי פורה לעולם, ומוכרין דקתני לא דיקא, דאפילו ישראל ומיל"[598] אלא ה"ק מוכרין על דעת לגאול לעולם.

ר"ע"[599] מקדישין לעולם ומואלין לעולם, פי' דישראל שהקדיש שדה אחוזה ומכרה הנובר לאחר, שוב אין לו פדיון והוצרך לבתים ביובל, אבל עוד שהקדיש שדה ניאל אותו לעולם. והא דקתני מקדישין אותו לא אצטריך, אלא איידי דקתני התם"[600] גבי ישראל אין מקדישין לפני היובל פחות משני שנים ולא גאולין, נקט בהא מקדישין ומואלין (ארבעא דהאמרי) דמקדישין ואיכן ומוכרין חדוייהו מתרחין מדרי נעמי ערכין"[601], ומעיקרא תני הכא מתנתין דמקדישין ומואלין, ולפיכך ר"א"[602] דגרי דהא מקדישין לעולם, ומסחמא מפי נסמון הכא מתניתין קמייתא דהתם ממחכחין בקרקעות יאין זה הכרח כלום.

ג"ה"[603] נהי דליתנהו בשמיטת הקרקעות כשמיטת כספים ושלוח עבדים מיהא אתנהו, דרש"י ריל כתב דל"ג בהשמטת קרקעות, דהא ודאי לו שלקח קרקע של ישראל הייב הוא להשמיטו ביובל לבעלו, דהא מחויב הוא במצות, ולא מצינו שפטרו הכתוב מזה, ואצ"ל שאם מרד הוא שמשמיטין לו ביובל, ואפילו בתי ערי חומה מחזירין לו ביובל"[604] משא"כ לישראל כדאיתא

בקרא[605], ובתוס"[606] הקשו עוד דדיבי ערכין ברשמיטת כספים, דהא בייבל עסקינן, ואין שמיטת כספים נוהגת ביובל אלא בשמיטה ובדתניא בספרא"[607] בתריא דזה דבר השמטה שמוט וכו', שמטה משמטת כספים ואין יובל מגמש, והרצו דאפשר דהשמטת קרקעות דהכא דליתנהו בלוים הויין לענין הקדש, בשמכרו גובר לאחרים, שאם בא היובל חוזרת לבעלים, ואינה משמטת לכהנים כדין הקדש דישראל דיא דחליגי שמיטת כספים"[608] דתלמא דו היא דסבר שאין שביעית משמטת אלא בזמן שהיובל נוהג"[609], כדאיתא בגיטין"[610] וערכין"[611] ודיה פלפלו כמנהגם להלום הגי"[612], אבל הנכון כתו שגורסין בקצת ספרים דייקנ"[613] בשילוח עבדים מיהא אתנהו"[614].

טומעום אינו מוציא. פי' שמא כשיקרעו"[615] ה, יוצא ומי יהאונר יוצא נקבה או להפך, מו שחציו וכו'. בגין עבר דשני שיתפין ששחרר א' פוקן חציו, ולא אוכ' צד עבדות ומפיק צד חרות ואף לעצמו אינו מוציא מדאי טעמא. דלא דמי לאנדרוגינוס שמוציא את מינו, דסתמיו"[616] צד זכרות ונקבות דאית ביה לא פשיט בבוליה. ומהוים מוציא מדין זכרות ונקבות מדרי נקבות"[617] אבל עבדות פשיט בבוליה, ודא אפשר לעולם למכמר מדרי בלא צד עבדות.

ומי אחכה בריה דר' דיא וכו'. פי' כל ברכה המצות אנ"ש שיצא מוציא, שאע"פ שחמצות מיטלות על כל א', הרי כך ישראל עדכין הם לה, לעולם כגוף א', ובעיר הפירע הוא חבורי ובכלל זה גם ברכות דר"ש, שע"ז מוציא ז"ה מהם אפילו את הקו"[618], דבלכד בארבע כרמיכה בכ' מי שמחויב"[619]. אבל בקי"ש ותפלה אינו מוציא את

שדיעות משמשת, ואיכ מאי קאמרת לגמי בשמיטת כספים מיהא אתנהו, וכעין זה הקשו תוס' ד"ה דתנן ועי' תוס' נשמי לו, א ד"ה בזמן, ומהגהות מהריב"ם ונשמרג שם. 609 לו, א 610 בראה שנ"ל וקדושין לח, ב 611 ד"ל הכרמא. 612 בגי' ל"ם בדקיים. ועי' רש"א 613 אולם אחר לשה הגר לה לגיאה כוושמטי קרקע המכירת מיהא אתנהו, ומכו שהקשי תוס' 614 ציל בשיקרעו 615 ציל הנוגע 616 עי' מש"ל רבנו לעיל ד"ה חתך ב זעתי" 617 ונ"ל הרמ"א ארוה מי' מ מ"ו, ועי' מגיא מקיה ומחצית השקל ובאור הגר"א שם ועי' מ"ר מגרים סוף סימן ר 618 אולי ציל בסדר הקורא עומר מגילה לג, ב ומ"ל ובני בירושלים שם ל"ש. ונרש הריון שם יג, ב מגרי הרי"ף בשם הגאונים, ועי"ש מה שדקשה ע"ז, ומ"ל חרש ברכת

593 גר"ל בחדי דמכרן לקמן לכ, ב ומ"ל דבר שם ד"ה ואמרנן זכרון עי"ש. 594 בעדבר ר, ד 595 שם כס, א. יאנו אומרים פסוק לאחר ומפני יוצאינו 596 ב"ה לפנינו 597 לפנינו נוסף, ולדוש ולחתא גם בכתיי אים בדקיים אות ש, וכתב דקיים דשמט בשעות. 598 מוכרין לעולם. 599 דשיר מחר דו' נרשה דמנו יוחס הלי' רבן ר' מ"ר בדקיים שם. 600 ערכין כד א 601 הגר בו לג, ב. 602 כ"ל, הרשב"א ונ"ל ד"ה חתך ב זעתי" 603 כ"ל ב"ל פרקיש אות ח, ד"ה כערכין לג, ב. 604 ר"ל מ"ר מגמי בערכין לג, ב. 605 ריבדא כד. ל. 606 ד"ה קא. 607 ציל דהפי דברים ביקלא קיב. 608 חסר כאן ביובל 609 כ"ל תנו. ונ"ל דהא אף לרבי בזמן שהיובל נוהג אין היובל משמט אלא

שמואל כאלו עשה שלא כהוגן והיה סובל רב הונא, ודבר זה ענוה שלא לשמה שעשה זה בשביל כבוד אביו ואם לא כן היה אומר לפני שמואל כך וכך עשה חייא בר רב. והיה דבר זה תוכחה אל חייא בר רב, והיה מקיים בעצמו מדת ענוה שלא לשמה יותר ממה שהיה מקיים מדת התוכחה, ואמר ר"ו דלסיף זרעא דאבא דבר זה היה ענוה והוא ענוה שלא לשמה בדלעיל. ונראה מה שהיה שואל על אלו שניהם כי אלו שהן מדות חם הפוכים, כי הענוה מת שמשפיל עצמו ובודאי אדם כמו זה אינו מוכיח את אחר כי התוכחה הוא שמושל על אחר, ולכך היה שואל איזה מדה עדיפא שיראיל האדם עצמו בענוה אע"ג דבא למדה שלא יוכיח את חבירו, או עדיף תוכחה אף על גב שאין זה מראיל עצמו בענוה:

ובפרק כמה בהמות (שבת נ"ד. ב') רב ורבי חנינא רבי יוחנן ורב חביבא מתנו בכולי סדר מועד כל כי האי זוגא חלופי רבי יוחנן ומעייל ר' יונתן כל שאפשר למחות באנשי ביתו ולא מיחה נתפס על אנשי ביתו באנשי עירו נתפס על אנשי עירו בכל העולם נתפס על כל העולם כלו אמר רב פפא והני דבי ריש גלותא נתפסים על כולי עלמא, פירוש כל ישראל ערבים זה בזה בשביל שהם עם אחד, מה שלא תמצא בשום אומה שאינם עם אחד כמו שהם ישראל, ודומים לאדם אחד שאם יש מכה באחד מאבריו שכולם מרגישים בעבור שהם גוף אחד, וכן כאשר אחד מישראל עובר עבירה מרגישין בהטא זה כל ישראל שהם כמו אדם אחד כי הם עם א', וכאשר יש בידו למחות אז נתפס על כל הדור שאז הוא דומה לאבר הראש כמו הלב, ואם אין אותו האבר פועל פעולתו והוא יוצא ממה שנברא לתת קיום אל שאר איברים, והרי כל המכשול תלוי בו במה שנברא אותו אבר לקיום הכל, ולפיכך כל מי שיש בידו למחות ואינו מחה נתפס על עון אותו איש כיון שיש בידו למחות, שכן סידר השי"ת שיהיה מקיים הכל וכאשר אינו עושה מקלקל הכל, וכמו שתמצא באדם ג"כ כי לפעמים מקבל אבר אחד קלקול ודבר זה גורם מכה וכאב לאבר הראשי וזה מבואר:

עוד שם אמר ליה רבי זירא לר' שמעון לוכחינהו מר לתני דבי ריש גלותא אמר ליה לא מקבלי מנאי אמר ליה אף על גב דלא מקבלי לוכחינהו מר ואמר רבי אחא ברבי חנינא מעולם לא יצאתה מדת טובה מפי הקב"ה וחזר בה לרעה חוץ מדבר זה דכתיב ויאמר ה' אלי עברי בתוך העיר יהתוית תיו על מצחות האנשים הנאנחים והנאנקים על כל התועבות הנעשות וגו' אמר לו הקב"ה לך ורשום על מצחם של צדיקים תיו של דיו שלא ישלטו בהם מלאכי חבלה ועל מצחן של רשעים תי"ו של דם כדי שישלטו בהם מלאכי דבלה אמרה מדת הדין לפני הקב"ה רבש"ע מה: נשתנו אלו מאלו אמר לה הללו צדיקים גמורים והללו רשעים גמורים, אמרה לפניו רבש"ע היה בידם למחות ולא מיחו א"ל גלוי וידוע לפני שאם ימחו בהם לא יקבלו מיתם, אמרה לפניו רבש"ע אם לפני: גלוי להם מי גלוי והיינו דכתיב זקן בחור ובתולת טף ונשים תהרגו למשחית ועל כל איש אשר עליו התו לא תגשו וממקדשי תחלו וכתיב ויחלו באנשים הזקנים אשר לפני הבית, תני רב יוסף אל תקרי ממקדשי אלא ממקודשי אלו בני אדם שקיימו את כל התורה כלה מאל"ף עד תי"ו ע"כ. פירוש המדה טובה שיצאה מפי הקב"ה, מפני שהם צדיקים מצד עצמם, וחזרה לרעה מפני שלא היו מוכיחים את אחרים והיה לוב למיחות ולא מיחו, והנה אף שהיו צדיקים מצד עצמם, חסא הרבים תלוי בם שלא מיחו באחרים כמו שאמרנו שמי שיש בידו למחות נתפס על כל הדור, ולכך חזרה המדה הטובה לרעה כי מצאה כח עונש הרבים שהיה לו למחות, אה זכות היחיד כי יהיר גדול העונש הזה ולפיכך מדה טובה חזרה לרעה כי העונש מצד אחרים מבטל המדה הטובה שהיא מצד עצמו. וכל זה כאשר מקבלים דברי תוכחה אבל אם אין מקבלין אמרו במסכת יבמות (ס"ה. ב') א"ר אילעאי משום ר"א בן שמוע כשם שמצוה על אדם לומר דבר הנשמע כך מצוה על אדם שלא לומר דבר שלא נשמע, רבי אבא אומר תוכה שנאמר אל תוכח לץ פן ישנאך וגו', פי' אם הדברים אינם נשמעים הוא מבזה דבר ה' שאמר להם דבר הש"ו ואינם מקבלים, ודבר זה בזיון יותר לבזות התורה נגד הנושים, ולפיכך כשם שמצוה לומר דבר הנשמע שהוא בכבוד אל השם יתב' כך מצוה שלא לומר

לְעָתִיד לָבוֹא דַּנֶּפֶשׁ וְהַגּוּף עוֹמְדִין בַּדִּין מַה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עוֹשֶׂה מַנִּיחַ הַגּוּף וּמְדַיֵּן עִם הַנְּשָׁמָה וְהִיא אוֹמֶרֶת לְפָנָיו רִבּוֹן הָעוֹלָמִים שֶׁגִּינוּ כְּאַרַת חֲטָאנוּ מִפְּנֵי מָה אַתָּה מַנִּיחַ אֶת הַגּוּף וּמְדַיֵּן עִמִּי אָמַר לָהּ הַגּוּף מִן הַתַּחְתּוֹנִים הוּא מִמָּקוֹם שֶׁהֵן חוֹטְאִין אֲבָל אַתְּ מִן הָעֶלְיוֹנִים מִמָּקוֹם שֶׁאֵין חוֹטְאִין לְפָנַי לְפִיכָךְ אֲנִי מַנִּיחַ אֶת הַגּוּף וּמְדַיֵּן עִמָּךְ.

ו. תְּנִי חִזְקִיָּה (ירמיה ג, יז) שֶׁה פְּזוּרָה יִשְׂרָאֵל׳ נְמָשְׁלוּ יִשְׂרָאֵל לַשֶּׂה מַה שֶּׂה הֵזֶה לוֹקֶה עַל רֹאשׁוֹ אוֹ בְּאֶחָד

מפרקין המדרש

ו. במשל ישראל לשה שבהמה יחיד אני דבורש ברב, כמו׳ ה׳ ה. ותחומא אמר ה׳ המדבר כ׳ חיי בטלה לא. אייר לו בם בר ר׳. תיבא יחיד ובמדבר הרבה. יחיד שלה, איזה תקבר דיי׳ דים מג, ואת ביד בנ. א צר ה. תמיד ומט ת יחיד. הנ׳ ד. ש קר. ק. אוב עת, ד. ילש רבא קר. ויחי קר. יצנה יוב, ע׳ ביד קה. ד׳ ועצר אלו ישראל הבנים מסרים שלהן. עד השה דיה לוקה זכרי ילדין יחיד יצר. יחיד שלה, איזה תקבר.

שאת מביה טהרה. לתן בראש את הדין. כך, לעתיד לבא — בעת מיתת כל אדם ביפרד נפשו מגופו. בתחילה — הנפש והגוף עומדין בדין — יבא עליהם משפט הפירוד, ולגוף — הקבורה ותיקבון ושאר תלאות הקבר, אבל לסוף — מה הקב״ה עושה, מניח — את — הגוף — לתרקב בקבורו — ומדיין — בביה דין של מעלה — עם הנשמה — בלבד, אם לגרעון אם לגהנום, והיא אומרת לפניו: רבון העולמים, שגינו כאחת חטאנו, מפני מה אתה מניח את הגוף ומדיין עמי? והוא — אמר לה: הגוף מן התחתונים הוא, ״עפר מן האדמה״, ממקום — שבאו כל חיתי ארץ — שהן חוטאין — מתוך תאוות נפשם הבהמית, בכל כיוצר רע, להיות ולשרוף ולמלאות תאוה ולנקים נקם (פירוש עמ״ש), ואין בהם למעודים שהרעה חובר על רוחה ותרגש, אבל את — רצונה — מן העליונים — מרום ה׳, המלאכים, בחכמה ובדעת ובחבונה, ממקום שאין חוטאין לפני, שהשכל יודע את ה׳ ואינו בעה תאוה הרצון נפרדים מדעת ה׳, ועליך, הנפש, לתת את הדין בראש, לפיכך אני מניח את הגוף ומדיין עמך ״לפיכך חבתוב מתמיה — כאן ואומר: ״נפש כי תחטא״ (שם הנחו), אינו אומר ״אדם״, אלא ״נפש״, המסיל את האשמה ונשיאת הדין על הנפש.

ז. הדרך שנדרש למעלה ובכל השמים הקדמונים ״נפש כי תחטא״, שלא אמר ״איש״ או ״אדם״ אלא ״נפשו״, שהוא גם לשון ״רצון״ (בבכמה מחזיקים שעל פי ג). ואף שפסיק זה בא בעבוא ופחיקה לבמר וכמה דיני נפשות חדשות, שהכתוב דולך ומפרש להלן מיד, ״חטאת כהן משיח, חטאת סנהדרין, חטאת נשיא, וחטאת יחיד, מכל מקום אינו אומר ״נפשות״ אלא ״נפש״, בלשון יחיד ידיל, ״עוד: שהכתיב אומר כאן: ״אם הכהן המשיח יחטא לאשמת העם״, מטיל את אשמת היחיד על כולם כאחד ורוויה). ״עוד: שלהלן בחטאת יחיד הוא אומר: ״ואם נפש אחת תחטא״, הרי שלחיד כשלעצמו רוא קורא ״נפש אחת״, ואילו כאן בהקדימו את פרשיות חטאות הכהן המשיח והסנהדרין והנשיא, שהם חטאות כל ישראל, הוא אומר בסתם ״נפש״ לומר לך שהוא קורא לישראל כארם ״נפש״, בלשון יחיד, כנפש אחת — תני חזקיה, כתוב: ״שה פזורה ישראל״, נמשלו ישראל — בכתוב זה — לשה, ואם את פיזורם של ישראל אלה מאלה בא הכתוב הזה לדבוק בלבד, ובפשוטו, היה לו לומר ״צאן״, שהרבים פזורו לאחדים, ולא אמר כאן אלא שה אחת אובדת, ולא אמר ״צאן״ — מן הצונים, שגם הם בן ״צאן״ שנמשלו לן ישראל (עי׳ במסורת), אלא אמר ״שה״ — מן הבבשים, החמימים יתחלשים, כלומר (עפי׳ יפ״ת), מה שה הזה — בהם תמונתו ופרדנותו והולשתו (יפ״ת), הוא —

מאמרו וכל אברו מרגישין בו. הן ישראל אחד מהן חוטא וכלן מרגישין (במדבר טז, כב) ׳האיש אחד יחטא׳ תני רבי שמעון בן יוחאי משל לבני אדם שהיו יושבין בספינה נטל אחד מהן מקדח והתחיל קודח תחתיו אמרו לו חבריו מה אתה יושב ועושה אמר להם מה אכפת לכם לא תהוי אני קודח אמרו לו שהמים עולין ומציפין עלינו את הספינה כך אמר איוב (איוב יט, ד) ׳ואף אמנם שגיתי אתי תלין משוגתי׳ אמרו לו חברי (שם לד, לז) ׳כי יסיף על חטאתו פשע בינינו יספוק׳ אתה מספיק בינינו את עונותיך אמר רבי אלעשה גוי אחד שאל את רבי יהושע

מסורת המדרש

כך הן ישראל פסיקתא, ב׳ ליש שהיש מקצב. חני ישבייה אלישע רבי. ואיכא שם. ויהי היא קנה. ר׳ משה. אלעשה ל׳ ש. ישראל לא. עין ויהי חיב עבר.

לוקה על ראשו או באחד מאבריו — אם מלקים בו — וכל אבריו מרגישין — בעבדה ופחד (רש״ר) וכאב, כך הן ישראל, אפילו כשהם פזורים בעולם בגלות רבות (פיה). כולם ריעים וכואבים בצערו של אחד מהם. ״אם נגרע אחד מהם כולם מרגישים ומצטערים״ (מכילתא ריה, דבחודש פ״ב; הפיר ״ממכת נחעיסי״, רסופר, ״עיריה״). שכי (פיה) — אחד מהן חוטא — לו לעצמו — וכולן מרגישין — בעינא הבא על כולם בהטאו של זה (כמכילתא שם), ובמו שהיה בחטאם של קורח ואנשיו עקצף ה׳ על כל ישראל בעבור המעם האלה, שנאמר שם: ״ויאמר ה׳ אל משה ואל אהרן לאמר, הבדלו מתוך העדה הזאת ואכלה אותם כרגע״, רק למשה ״ואהרן אמר להבדל ולהנצל באבוד כל ישראל, ח״ו, אלא שמיד צעק משה אל ה׳: ״האיש אחד יחטא ועל כל העדה תקצוף״, ושמע ה׳ בעקתו ואמר לו לקרוא לכל עדת ישראל להבדל מקורח ואנשיו, רק הם אבדו בעונם (עי׳ ״חכיך עהיו״ שם), ״ר״ שמעיקל״ מו״ר הרי יוצא קצף האחר על כולם (עי״ש ר״מבי״ן). שכן משהקצף יוצא הוא שוטף על הכל ככלי רבהון בין צדיק לרשע (עי״ ״חיה״). ובענין הזה — תני רבי שמעון בן יוחאי: משל, לבני אדם שהיו יושבין בספינה — שבים, נטל אדם מהן מקדח והתחיל — לחות — קודח תחתיו — חור בקרקעית הספינה, אמרו לו חבריו: מה אתה יושב ועושה?! אמר להם: מה אכפת לכם, הני — לא תהוי — כלבי — אני קודח?! אמרו לו: שהמים — שיכנסו מהחור הזה שאתה קודח תחתיך יהיו — עולין ומציפין עלינו את הספינה! כך — גם באשר — אמר איוב — לחבריו, שהזכירהו על השאי לטעות ולהרהר אחר מדת דיני של הקב״ה: ״ואף אמנם שגיתי, אתי תלין משוגתי״ — אם חטאתי, אני בלבדי אסבול עונשי, ואין לכם עלי ברכר הוה, אמרו לו חבריו — על ידי אלהו המדבר בעצם (עיי״ש בתחילת הפרק). ״כי יוסיף על חטאתו פשע בינינו יספוק״ ויש אומרים, לאלי — בהרבותו דברים קשים לפני ה׳ והוא מוסיף על חטאתו זו להרבות בינינו פשע לרוב, וכלומר, אתה מספיק — מוסיף ומרבה לרוב (כבתרגום ומפרשיה שם) — בינינו את עונותיך! שעונות אדם מאתנו נחלים בינינו על בילנו באחר, שכן ודאי הדרך לצאת ולשטוף בלי רבחנה, באמרה.

ואילו מן הטעם הזה האמו שגם בין אומות העולם, יהיה כדבר הזה שקצף שעל חטא האחד יביא על כולם בלי הבחנה, וכמשל מי הספינה. וכמדברי חברי איוב אלא שכך מוי בפיהם — אמר רבי אלעשא: גוי אחד שאל את רבי יהושע בן קרחה: ״הרי — כתוב בתורתכם: ״אחרי רבים

לקרבן הוא ברכת רצה, ומה"ט מובן נמי דין הגמ' סוטה (לח:) שכל כהן שלא עקר רגליו בעבודה שוב אינו עולה לדוכן, דנשיאת כפים צריכה להתקיים דוקא לאחר גמר הקרבת קרבנות ציבור (עיי"ש בגמ' סוטה לח.), ויהיד המתפלל ואומר ברכת רצה, מהפך את תפילתו לקרבן יחיד, וש"ץ המתפלל ואומר ברכת רצה פועל הוא לקבוע את תפילתו כקרבן ציבור, ולפיכך צריך שיעלו הכהנים לדוכן בשעת ברכת רצה, שהיא הברכה הקובעת את תפילת הש"ץ לקרבן צבור, וממילא - המאפשרת לכהנים לישא את כפיהם. [וכעי"ז עיי"ש בקרן אורה למס' סוטה. (הערת הכותב)]. אוצר החכמה

ה] ענין חזרת הש"ץ

בחזרת הש"ץ דמוסף של יו"ט, שהכהנים נושאים אז את כפיהם נהוג אצלנו שהש"ץ אומר אלקינו ואלקי אבותינו וכו', בכדי שלא תהא קריאת "כהנים", ואמירת הפסוקים יברכך וכו' נחשבת כהפסק באמצע תפילת הש"ץ, וכדברי התוס' ברכות (לד.) ד"ה לא יענה. ובפשוטו נראה שהש"ץ צריך לומר כל הנוסח של או"א בקול רם. [ודלא כמנהג שהזכיר הרמ"א לאו"ח סי' קכ"ח ס"י.] דוק מה שאומר בקול רם, ויש שמה תשעה השומעים והמקשיבים, הוא דנחשב כחחלק מחפילת הש"ץ, דב' ענינים נפרדים יש בהלכה, תפילה בציבור, ותפילת הציבור, ותפילה בציבור היינו מה שיש עשרה בנ"א המתפללים תפילה בלחש ביחד במקום אחד, ותפילת הציבור היינו חזרת הש"ץ, שהחזן משמש כשלוחם של הצבור להתפלל תפילה אחת בעד כולם, ודוגמת כהן המקריב קרבן צבור כביהמ"ק, שהוא קרבן אחד העולה בעד כל הציבור*. ועי' משנה ברכות סוף פרק אין עומדין (לד:), דהמתפלל וטעה, סימן רע לו. ואם ש"ץ הוא, סימן רע לשולחיו, מפני ששלוחו של אדם כמותו. ועשו"ע או"ח הל' ר"ה (רס"י תקפ"א בהגהת הרמ"א), דכל ישראל כשרים הם (לשמש כש"ץ), רק שיהיה מרוצה לקהל, אבל אם מתפלל בחזקה, אין עונין אחריו אמן. ועיי"ש בבהגר"א (ס"ק י"ז) שציין למשניות חרומות פ"א, דבשליחות בעינן מה אתם לדעתכם אף שלוחכם לדעתכם, וכנראה דס"ל להגר"א שהחזן משמש כשליח הצבור מדין שליחות, וכפשטות ל' המשנה הנ"ל. ובפשוטו הי' נראה דזה אינו,

* [וכת"ג יש בשלטי גבורים (סוף מס' ר"ה) בשם חריא"ז שהביא בשם מד"ה (והוא מורי זקני הרב דהיינו זקנו של הריא"ז בעל התוס' רי"ד), דצנין זה שהש"ץ מוציא אפילו את עם שבשדות הואיל ואנוסי, שלא אמרו כן אלא בתפילות, שהן כנגד תמידים, אבל תקיעת שופר ומקרא מגילה, אין ש"ץ פוטר עם שבשדות, אלא כולן צריכין לשמוע. (הוספת הכותב)]

ומדין שלוחו של אדם כמותו הי׳ לנו להחשיב את תפילת הש״ץ כאילו נאמרה ע״י כל אחד ואחד ממשלחיו, ואדרבא, אין רצוננו בזה, דאין אנו רוצים שכל אחד ואחד יתפלל לבדו, [דזהו ענין תפילה בלחש, שכבר התפללו] אלא רצוננו בחזרת הש״ץ - שכל הציבור יגישו לפני ד׳ תפילה אחת בעד כולם, וזהו ענין ״תפילת הצבור״. ובפשוטו נראה דלשון המשנה הנ״ל, שצרפו ענין שלוחו של אדם כמותו לש״ץ החוזר על התפילה, מליצה בעלמא היא.

וממילא הי׳ נראה לומר, שבכדי להחשב כ״תפילת הציבור״, בעינן שיהיו שמה תשעה השומעים והמקשיבים לברכת הש״ץ, ובעינן נמי שיאמר ד׳ שפתי תפתח (בתחילת השמו״ע) ויהיו לרצון אמרי פי (שבסוף התפילה) ג״כ בקול רם, דאיתא בגמ׳ ברכות (ד:), דלפיכך אין כזה משום הפסק בין גאולה לתפילה, דביון דתקינו רבנן למימר ד׳ שפתי תפתח, כתפילה אריכתא דמיא. וכל מה שאומר הש״ץ בלחש ואין שמה תשעה השומעים ומקשיבים לברכותיו, איננו נחשב כחלק מ״תפלת הצבור״.

וכן יש לש״ץ לדקדק לומר מודים בקול רם, באופן שישמעו הצבור, דלהקרא תפילת הצבור בעינן שישתתפו הצבור בזה שיקשיבו לתפילתו. וכן ידקדק לומר כל הנוסח של ברכת מעין שבע בקול רם. [ונמבואר כל זה במשנ״ב.]

ונראה, דחובת הציבור להתפלל ״תפילת הצבור״ אין זה רק בכדי שיצאו י״ח קדושה, דאפילו אמר החזן ״א הויכע״ קדושה, ושוב התפללו כולם בלחש, מתחייבים שוב לראות שהש״ץ יחזור על התפילה בקול רם.

ועי׳ רמ״א לסי׳ קכ״ד ס״ב, שכשיש שעה״ד ואין פנאי להש״ץ לחזור על התפילה ומתפללים ״א הויכע״ קדושה, שהצבור מתפללים עמו מלה במלה בלחש עד לאחר הקל הקדוש. [ועיי״ש במשנ״ב סק״ח, שאם אין השעה דחוקה כ״כ, שלא יתחילו הצבור רק לאחר שאמר הש״ץ הקל הקדוש. ועיי״ש בכף החיים שדעת כמה אחרונים אינה כן. (הוספת הכותב)] ונראה לבאר בדעת הרמ״א, שמן הנכון לומר קדושה באמצע השמונה עשרה שלו, וכשלמא כשיש חזרת ש״ץ, והיא נחשבת כתפילת הצבור, והיא מצטרפת לכל המנין וחשיב כאילו כולם ביחד הגישו תפילה אחת להקב״ה, דהגמת ציבור המגישים קרבן ציבור אחד בעד כולם, הרי נמצא שאמרו קדושה באמצע ״תפילת הצבור״ שלהם, אך בשעה״ד שאומרים רק ״הויכע קדושה״, בכדי שתהי׳ הקדושה באמצע השמו״ע שלהם, בעינן בדוקא שיתחילו כולם להתפלל מלה במלה עם הש״ץ.

מסורת - ה מאסף הורני עמוד מס ״הודפס ע״י תכנת אוצר החכמה

— ג —

כתב הרמב"ם (פ"ח מתפלה הל"ד — הל"ה) וז"ל: תפלת הציבור יהיה אחד מתפלל בקול רם והכל שומעים ואין עושין כן בפחות מעשרה גדולים ובני תורין כו' וכן לא יהיה אחד מברך ברכת שמע והכל שומעים ועונין אחריו אמן אלא בעשרה וזה הוא הנקרא פירס על שמע עכ"ל. פסק הרמב"ם קשה — למה מצריך עשרה בשומע כעונה בברכות ק"ש, וכן הקשה בכסף משנה שם. וז"ל, שאין עניית אמן מועיל לפטור לשומעים אלא כשאומרים הברכה בעשרה כו', אבל קשה לו על פירוש זה מאי טעמא כי ליכא עשרה לא אמרי' סופר מברך וכור יוצא וכו'.

ונראה לומר שפסק הרמב"ם הוא על פי הירושלמי (פ"ג מברכות הל"ג) שבשלשה מקומות לא חל דין שומע כעונה: בקריאת שמע, בתפלה ובברכת המזון. תפלה היא רחמים ואין אחד יכול לבקש רחמים בעד חבירו. ק"ש היא שנון וקבלת עול מלכות שמים ובזה אין אחד יכול להוציא את חבירו, ובהמ"ז תלויה בהנאת מעים ורק הנהנה בעצמו יכול לברך ואין חבירו יכול להודות בעדו. משום כך פוסק הרמב"ם כי גם בתפלה וגם בק"ש ובברכותיה אין אחר מוציא את חבירו כדרך שא' מוציא את חבירו בשאר ברכות וקריאות שבתורה. אמנם יש אופן לצאת בתפלה ובק"ש ע"י חברו אבל זה רק בצבור — כשיש עשרה. כשיש עשרה מישראל חל דין תפלת צבור. תפלת הצבור אינה תפלה של עשרה יחידים אלא הריהי חפצא של תפלה מסויים לעצמה וחלות שם מיוחדת של תפלה. מי שאינו בקי יוצא בתפלת הצבור בהשהתפותו לצבור. רש"ן מתפלל (אבל הלפפה) על שם הצבור" — והיחיד שאינו בקי יוצא בתפלה ע"י זה שהוא משתתף בתפלת הצבור. היחיד יוצא ע"י הצבור אבל לא מדין שומע כעונה בעלמא כבשאר ברכות. בשומע כעונה כבהמ"ז יחיד מוציא את היחיד, אבל בק"ש ובתפלה הצבור הוא המוציא את היחידים.

לפי"ז נזכה לעמוד על דיוק נפלא בלשונו של הרמב"ם. בנוגע לברכות ק"ש של הצבור (הפורס על שמע) פוסק הרמב"ם (פ"ט מתפלה הל"א): ומתחיל ופורס על שמע בקול רם והם עונים אמן אחר כל ברכה וברכה עכ"ל. הרמב"ם מחייב את השומעים בעניית אמן. הרמב"ם אינו מוכיר את הדין שמביא בהלכות ברכות (פ"א הלי"א) של שומע כעונה בלי עניית אמן. גם בתפלת הצבור (פ"ט מתפלה הל"ג) כותב הרמב"ם: שליח צבור כו' מתחיל ומתפלל בקול רם מתחילת ברכות להוציא את מי שלא התפלל והכל עומדים ושומעים ועונין אמן אחר כל ברכה וברכה וכו'. משמע כי לצאת בתפלה ע"י תפלת הצבור צריך היחיד שאינו בקי לענות אמן לש"ץ, ואפי' מתכוון לצאת מתחלת התפלה עד סופה בלי לענות אמן אינו יוצא. גם בזמן שלשת בני חבורה משמע מהרמב"ם שעניית אמן מעכבת. וז"ל (פ"ה מברכות הל"ג): ואח"כ אומר ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם הזן כו' והן עונין אמן אחר כל ברכה וברכה עכ"ל. אין דין השומע כעונה חל לצאת בברכת הזמון, ורק העונה אמן יוצא. פסקו מחייב לנו ביאור.

ונראה שביאור פסק הרמב"ם הוא שרק חלות שם של עגייה — היינו עניית אמן שיש בו ברכה — יכולה לצרף יחיד לתוך קיום מצות הצבור. בשומע כעונה בלבד — בכוונה מתחילה ועד סוף בלי עניית אמן אין היחיד מצטרף לק"ש של הצבור, לתפלת הצבור, או לזמון החבורה. דוקא ע"י עניית אמן שיש בו מעשה ברכה מצטרף הוא לחפצא של ברכת הצבור ובכך שמשתתף עם הצבור יכול לצאת חיובו ע"י הקיום של הצבור. אולם בלי קריאה ועגייה ובלי שתוף פעולה למעשה עם הצבור אינו חלק מהצבור דמתפלל, או מהצבור המקבל את קבלת עול מלכות שמים, או מהצבור המזמן.

והנה בברכת המזון (פ"ה מברכות הלט"ו) פסק הרמב"ם שהבקי מוציא את שאינו בקי (משא"כ בתפלה ובק"ש), וז"ל, שנים שאכלו כאחד כל אחד ואחד מברך לעצמו ואם היה אחד מהן יודע ואחד אינו יודע זה שיודע מברך בקול רם והשני עונה אמן אחר כל ברכה וברכה ויוצא ידי חובתו עכ"ל, לפי הרמב"ם כשבקי מוציא את שאינו בקי בבהמ"ז חייב האינו בקי לענות אמן כדי לצאת אבל בכוונת משמיע ושומע להוציא ולצאת בדין שומע כעונה אינו יוצא. גם כאן לרמב"ם השנים — האחד הבקי והאחד שאינו בקי — יוצאים רק בדרך ברכה

<u>מבחינת תגיונם של דברים</u> מתעורר הקושי הבא בשימוש שנעשה בדין ערבות שנקבע לגבי "יוכשלו איש בעוון אחיו" כדי ליצור מחויבות הדדית במצוות:

א) בערבות יש הבחנה בסיסית בין שני מושגי יסוד:

<u>ערב רגיל</u> - **<u>אחראי לפירעון אבל אינו שותף לחיוב עצמו</u>**. לעולם תהא ערבותו של הערב טפלה לחובו של א"ם אחר, ואין ערבות אם אין חיוב של אדם אחר. לכן, אם למשל ויתרו לחייב על חובו, נפטר ממילא גם הערב. משום כך גם לא ניתן לבקש להיפרע מן הערב בטרם שפונים לחייב תחילה ורק לאחר שהלה אינו משלם ניתן להיפרע את חובו של החייב - מן הערב.

"**<u>ערב קבלן</u>**" - הוא שותף גמור לחוב יכמוהי כמי שכווה את הכסף בעצמו ונתנו ללווה.

ב) ערבות של "יוכשלו איש בעוון אחיו" - שבח אדם לוקח בעוון אחיו, היא לכאורה אחריות מהסוג הראשון, שבה אדם אחראי לפירעון אך לא שותף בעצם החוב.
אדם יכול לכאורה להיות אחראי לרעהו וללקות בחטאו אף אם הוא עצמו לא היה חייב במצווה זו, באשר הוא יכול היה להוכיחו. בדומה לכך, אם החוטא שב בתשובה אין לכאורה מקום שהוא יפטר מעונש ואילו חברו, הערב לו, ילקה.

ג) לעומת זאת, ערבות שבה אדם מציא את רעהו ידי חובה, היא לכאורה בגדר של אחריות מהסוג השני, של ערב קבלן, שבה אדם שותף בעצם החוב. משום כך יכול אדם להוציא את רעהו ידי חובה, למרות הכלל ש"כל שאינו מחוייב בדבר אינו מוציא את הרבים ידי חובתו". המונח כל ישראל ערבים זה לזה גורם לכך, שהוא נחשב "מחויב בדבר" מפני חובת חברו, ועל כן יכול הוא להוציאו את חברו בברכתו.

ד) הביצד ניתן אפוא ללמוד את הדין של ערבות למצוות מדין ערבות של "יוכשלו איש בעוון אחיו"? הרי זו אינה ערבות שיוצרת שותפות בחיוב, עד שייחשב "מחויב בדבר" לגבי מצוות חברו, אלא זו רק ערבות לפירעון ולעונש?

יש שני מקורות לדין ערבות:
האחת, היא ערבות לעונש בלבד, יסודה בחיוב המוטל על כל אחד לדאוג שחברו יקיים מצוותיו ולא יעבור עליהן, ומקורה כדברי רבנו יונה "הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא"; והערבות השניה, היא שותפות הנובעת מזהות עם "זולת בהיות שנינו חלקים "שארים" וזרועות של הגוף הכולל המכונה "ציבור".
הדין של "יוכשלו איש בעוון אחיו" מבטא גם ערכות מסוג של חיוב משותף.
לכן ניתן ללמוד מהדין של "כל ישראל ערבים זה לזה", גם את הכלל שהאחד יכול להוציא את חברו ידי חובה, שכן פשרה של ערבות זו הוא אכן כי כל מי שמהווה חלק מאותו קולקטיב נחשב "מחויב בדבר" מפני חובת חברו.
הערבות שמאפשרת לאדם להיחשב "מחויב במצווה" נלמדת מערבות הנובעת מראיית יחידי עם ישראל כחלק מגוף אחד כולל המכונה "ציבור", שמשמעה ערבות **לחיוב** הזולת במצוות.

בהתאם להסבר זה נראה כי יש להבין גם את דברי רבי נחמיה בסנהדרין מ"ג עמ' ב', שהבאנו לעיל. נראה כי הערבות הנובעת מראיית יחידי עם ישראל כחלק מגוף אחד כולל המכונה "ציבור", התחדשה רק לאחר מעבר הירדן, בעמדם לפני הר גריזים והר עיבל.

רק כשעברו את הירדן הם קיבלו שם של "ציבור" המהווה כגוף אחד. עד אז היו ריבוי של יחידים, וכפי שמצאנו במסכת הוריות (דף ג') לעניין פר העלם דבר של ציבור, שרוב ציבור נמדד לפי יושבי ארץ ישראל בלבד, וכמו שפסק הרמב"ם (הלכות שגגות פרק י"ג, הלכה ב') ישאיו קרוי קהלי אלא בני ארץ ישראל.

כילן ראיין להוראה. וכן אם הורו וידע אחר מהן שטעו ואמר להם טועים אתם ורבו עליו המחיירים יהחירון. הרי בית דין פטורין וכל מי שעשה על פיהם חייב להביא חטאת קבועה על שגגתו. שנאמר ואם כל עדת ישראל ישגו עד שישנו כל הסנהדרין. ידע אחד מן הסנהדרין או מיעוטן שטעו הטחיירין שתקו הואיל והיו ולא הם שם חילק ופשטה ההוראה ברוב הקהל הרי בית דין חייבין בקרבן וכל שעשה על פיהם פטור. ואלו ששתקו אב עשי על פי אלו שהורו הרי אלו חייבין מפני שלא תלו בבית דין. וכן אב נשאו נתנו בדבר ואמרו דבר זה מותר הוא ולא הורו לעם ולא אמרו להם מוהרין אתם לעשיה ושמע השומע מהן בעה שבמרו מיהר יהלך עשה כפי מה ששמע הרי בל העושה חייב חטאת קבועה ובית דין פטורין שהרי לא הורו להם באוריש לעשיה. וכן אם הורו יעשו מיעוט הקהל על פיהם ונודעה השגגה. הרי בית דין פטורין יאלו המיעוט שעשו חייבין וכל אחד ואחד מביא חטאתו:

ב והסנהדרין עצמן שעשו בהוראתן אונס מצטרפין לריב הקהל. עד שיהיו הרוב שעשי הין מן הסנהדרין. עשו רוב אנשי ארץ ישראל על פיהם. אע"פ שאלו העושים שבט אחד. וכן אב עשו רוב השבטים אע"פ שהן מיעוט הקהל. בית דין חייבים והעושין פטורין. כיצד היו יושבי ארץ ישראל שש מאות אלף ואחד. והיו העושין בהוראת בית דין שלש מאות אלף ואחד יהרי כולן בני יהודה בלבד. או שהיו העושים בני שבעה שבטים כולן אע"פ שיש בהן מאה אלף. הרי בית דין חייבין וכל העושים על פיהם פטורין ואין משגיחין על יושבי חוצה לארץ שאין קרוי קהל אלא בני ארץ ישראל. ושבט מנשה יאפרים אינן חשובין כשני שבטים לענין הזה אלא שנים שבט אחר: ג היו העושים מחייבין בשעת ההטא ומועטין בשעת ידיעה. או מיעטן בשעת החטא ומרובין בשעת ידיעה. הכל הילך אחר שעת המעשה: ד יתדו בית דין בחלב מן החלבים שהוא מותר יאכל מיעט הקהל על פיהם וידע להם שחטאו והזרו בהן. יאחר כך חזרו שע"ז פליגה מותרת ועבר איהה ע"ז מיעט אחר על פיהם. כשיצטרפו האוכלים לעבדים יהיו רוב הרי אלו מצטרפין אע"פ שהיחה להן ידיעה בתחיים. במה דברים אמורים כשהיה המורה בית דין אחר. אבל אם מה בית דין שתורת תחילה ועמד אחר

ומשנה הענין מלבאר כמ"ש זיל. ויל מכרינו ויל לה לשבת הגי"ם חלמתא מכלה שלם נמסק דאמרו הענה לכתוב נבי שגגה ע"ז מלכדה לכתוב נבי לקמוה יחביר הענם דבר לא כתיב חלא עדה ישראל ולא כתיב הענה אמם כמו בנסטיה יעלמין אבלם לכר בע"ר מגי"ם מכרינו מבנה בילמדין הסם לבילמה דהולם מלרה בכ"ד ומבאה מלרי בקבל אבל בלמה

סבעה דאמרי מוסמה לדבר ומכר ומתה ומשני הענה דלם בדבר ראיו ויזיל היה לם לבאל בנגרה בם הבל הענה בע"ז הבל דמתינה ולה לו לתרן בם אלמין בבי"ם לבריו בבריו מבינו סבו אמרמו (דף ח"ו) נבי ד"ב ודיש דנקבל לבו הולמה אלים בבי"ל ומבאבר בלוי בבקל מקבל לאמר הלם מבינו הענה בבגנה וכו' אלא יבלו דמבאבר לבמנה לבמנה לבריו לבגים לי מבינו הלבלם לבר בבמנה ומלבר לבמנה ומלבר לבמנה ומלבר ל

אדרת דברים אליהו

מחברתה לעפ"י כן בכולו הוא אחד. ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ כו' כי שמיים אין ביחוד ישראל וא"י. ישראל מע' לאומות. וא"י חכל הארצות. וכמו שנקרא אלהי ישראל. כן נקרא אלהי הארץ. חכו מה שאמר באברהם אלהי השמים ואלהי הארץ ואח"כ לא אמר אלהי הארץ. מפני שבשעה שלקח אותו היה בא"ל ולכן נעשו אפי' וכרים מפני שלא שמרו את החורה בארץ כמ"ש (מ"ב י"ז) לא ידעו את משפט אלהי הארץ. שישראל מצוה על כל החורה בא"ל ובארץ מצוה אפי' וכרי. ולכן נעשו הכותים שלא ידעו משפט אלהי הארץ כמ"ש והיו מ"ש (סוף כתובות) כל הדר בא"ל דומה כמי שאין לו אלוה. וגלוי של חורה הוא בארץ כמ"ש אורית דמ"י מחכים וגם הגבוה אינו חורה אלא בא"י. ולכן ברח יונה כמ"ש (מ"ק כ"ה ע"א) ראוי רבינו שחשרה עליו שכינה אלא בבל ברחה לו וכמ"ש אלכה וסריה בגויים אין חורה גם נבואה לא מצאו חזון מה'. אבל כשהיו ישראל בארץ היה גוי אחד וכן לע"ל ב"ב אי"ה. כמ"ש בזוהר לימחי גוי אחד בזמן שהן בארץ וכן החורה לא נתנה אלא לישראל בהר סיני ח"ש כאן אליו בחורב. וד' חיבות אלו כן כלל של כל החורה כולה. דהיינו שה' אלהינו דיבר אליו לעשותם ע"י המקום בחורב. ח"ש הנסחרת לה' אלהינו והנגלת נו'. ודבר קדשו הוא מחבר אותנו עם הש"י וזהו דבר אליו בחרב לאחר ח"ש והנגלת לנו ולבנינו והכל ע"י סיני ת"ש משה קבל חורה מסיני: (ו) רב לכם שבת בהר. שהאדם אחר מותו דר בג' עולמות דהיינו נפשו בקבר ורוחו בג"ע התחתון ונשמתו בג"ע עליון כמ"ש לחצון ייטב לך ולמען יאריכן נו' ובכל אחד לבד מהאדמה יש שני מקומות וכן הנשמות לעפ"י שהן ג' כן ה' כידוע ובג"ע התחתון יש ב' דרגין א' שמתבלבלים בין השורות שבג"ע וב' שיושבין מבפנים כמבואר בזוהר פ' בלק. וכן בג"ע של תעלה יש ג"כ ב' דרגין ח"ש מה רב. טובך אשר נפנת לירליך זה מדרגה עליונה שבפנים. פעלת לחוסים בך נגד בני אדם זהו מדרגה הפנית הסיה נגד כולם וידוע שג"ע הוא בתקום הריש כמ"ש לדקתך כהרי אל גו' ח"ש כאן הזה. הוא עה"ז. בהר הוא ג"ע. שבת. כן אותן היושבים בג"ע. לכם. הוא נגד בני אדם. רב. הוא מה רב טובך נו'. וכולן כלולין בהר סיני כמ"ש ועליתי אתה ואהרן ואתר משה מחילה לבד אהרן מחילה לבד: בחרב לאמר. פי' כי חורב היו סיני אלא בסיני נתן את החורה ובהר חורב היה עומד המשכן ששם היו ישראל חוטים ואמרו חז"ל כלוחיה נאמרו בסיני ופרטותי' נאמרו באה"מ ונשנו בערבות מואב. נמצא בערבות מואב נשנו הפרטים שנאמרו בחורב. ח"ש דבר אליו בחרב לאמר. וגם במשכן היה ה' דרגין דהיינו ק"ק. ואה"מ. ופתח אה"מ. ומחנה לויה. ומחנה ישראל. וכן ישראל והלקין למחנה. כהנים. לויים. ישראלים. גרים. עבדים. וכן בהמ"ק נחלק למחנה. ק"ק. ובין האולם והמזבח. ועזרת כהנים. ועז"י. והיכל. וכן מוץ למחנה שכינה נחלק למחנה. חיל. והר הבית. וירושלים. וא"י. וערים המוקפות חומה. וע"ג אינו נחשב ביניהם כי זה נחמדים לא"כ ועיין מ"ש בחס' כלים פ"ח ע"ש. וכן בהר סיני נחלקו ישראל לה'. משה ואהרן והכהנים והעם שהיו מולין ב'. ישראל וערב רב. ואלו החמשה חיבות הם נגד ה' חיבות שאחרנו לעיל הנסחרת לה' אלהינו והנגלת לנו: לאמר. כל לאמר שנמקרא הוא החחלת מלאמר שלאמריו כמ"ש ויברך אתם אלהים לאמר פרו ורבו ומלאו וגו'. וכן מה שכתוב וידבר ה' אל משה לאמר. דבר אל בני ישראל לאמר דהיינו שהקב"ה התחיל עם משה מן דבר אל בני ישראל ומשה התחיל עם ישראל מן אשה כי תזריע וכן בכל מקום. והוא חיבור המשא עם הנשמה וכן מ"ש לעיל דבר אליו דיבר הוא המיבור ה' עם אלהינו אלא שדיבור הוא הדעת שמחבר י"ה בו"ה ולכן לא כתיב דבר אלא במשה משא"כ בשאר נביאים כי משה היה בסוד הדעת ודורו היה חור דעה ולכן כתיב דבר אליו כו'. כמו שאומרים לשם יחוד קב"ה כו'. שו"ה מתפשט בארץ בד' עולמין תתאין כמ"ש והנגלת לנו כו'. והנסחרת כתיב בו"ה שהיו"ד נעלם בחורה כמ"ש השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם שהיא נעלמת מעין כל חי ולאחר ישמחו השמים ותגל הארץ והדעת הוא מחברן. כמ"ש בדעתו תהומות נבקעו ח"ש בשמ"ק ת"ש (ברכות דף ל"ג ע"א) גדול מקדש שמיתן בין שתי אותיות וגדולה דעה שנתנה בין שתי

מרגים אם לזה בפעמה שמכרו הירדן ובאו לארץ ישראל
עין בדבריו. והם גרמו גם כן בש"ס סוריות (דף נ'.)
בארלאה הלך אחר רוב יושבי ארץ ישראל הרי אקרי
קהל. אבל איך לא אקרי קהל. ועל כן צריך לקרם
בארץ ישראל דוקא. דנמצא כאלו קדשוהו כל הקהל
מאחר שכולם נכנסים אחד ומוציל הקידוש לכל ישראל:

ד) **ועל** כן בגדול מכל חכמי ארץ ישראל וכל ארץ
ישראל ממכרין אחרי הגדול מעריכין לחורתו.
כמו שמי' באחת בר' עקיבא דכולהו מתימאלי אליבא
דר' עקיבא. הרי יש לו בעלמו מעלה הכלל ישראל.
והוא מדיף מעיכן בארץ ישראל. שמעלתו שהוא כמו אבר
אחד מאדם שלם. וכמה שהוא גדול מעולם כל הכלל
נמשך אחריו. ואין נפקא מינה כלל אם הוא בארץ
ישראל או בחוץ לארץ. דוודאי נמצא באלו עולם קדשוהו
כיון שכולם נמשכים אחריו. ועל כן ר' אליעזר שברכוהו
והבדילוהו מהם. ועל כן לא בא לגאוה ממנו כמו
שפרש"י פרק ד' דסנהדרין. הוא גרוע עוד משוכן בחוץ
לארץ. שכן מעלת ארץ ישראל שהוא אחד עם הכלל.
וזה הבדילוהו מהם. וטוב היו נמשכין כולם אחר רע"ק
שהי' גדול מעולם. ולא אחרי ר' אליעזר אף שהי' גדול
גם מר' עקיבא מפני הגרוי שהבדילוהו מהם. וכל שכן
שלא יהיו נמשכים אחריו:

כ"ד הדומ"ה הק' אברהם

סימן שטו.

ביה יום ב' בראשית אס"ח תרס"ב לפ"ק.

שלום לכבוד אחינו ידידי הרב וכו' מו"ה אהרן
מנחם סענדיל שלמ"ח נק"ק ראדומין:

א) **מכתבו** הגיעני ומוכן דבריו אתם עפל פי
הסמוכין הדבר נכון שיקבע ראש הסנה
הבא עליו לשובה תרס"ג ביום ה'. מכל מקום עדיין
צריך עיון דאם כן נמצאר בכל הענין בכל מעשי הצותות
הבנים על יסוד מיגול של ר' נחמן גאון. ואחריו
הגאון בכל המורים. מבכל י"ג מחזרים חוזר אלילה
לקבימות הראשון:

ב) **והנה** בכל כתב הפר"ח ליאור זה ליט מדוקדק
מכתבו קצת מעברים. אך בל יחשוב
שבא לחלוק על ר' נחמן גאון כי מעולם לא עלה זה על
דעת ר' נחמן גאון. ונפלאתי על משלתו. ובמה רלה
המיגול של ר' נחמן גאון בלבם. ומה הביא בשמו
קבישים י"ג מחזרים. ואחר כך כתב בלבום וזה לשון
הזון מן המעברים קראוהו מיגול ואחרי שכן חוזר
הקבישום של הסנים לעולם כל כשיתדקדק היטב המלה
שאינו כן כו' עין שם. הנה מבואר שר' נחמן גאון
בעצמו לא קראוהו מיגול ולא אמר שכן חוזר הקבישות
לעולם רק הזון מן המעברים ואינו כן:

ג) **ובאמת** סדבר פשוט כי משתכטל י"ג פעמים
ב' מ"ז תקל"ה שמודף מכל מחזור
ישנו לעבטים שלמים בחוק מחק"ה חלקים. ועל כן
רוצה דרוצה לא מתמה קבישות רלגן הנה. אך ברבות
הימים כשיתקבל חלקים מד מינים המולד קרוב לאלות
היום ישיב המולד זקן לאחר י"ג מחזורים לעולמו. הם
פשוט לבר כי לב דחד יומא. ומה שעבה ר"ג נחון
הקבישות

ואמלאתי בחיבוש ארץ שכתב שמכמים גדרו בביבנו מפני
המעלה שלא ישאלו להרבר על סמולה בביבנו. על
מרדון הייבו לומר שלא הומרה. שלא הומרה למס מיבנו.
על כן מיקם שלא יהי' הביבנו קיים מידשו הכל שלא
כדין עשו בחמת שהומרה:

ה) **וביחא** גם כן הידוליט לר"ם ודסכיבא לי' דאי'
מכל מקום אם מיבנו בשלשים של אחר
כיון שמיבנו זה אינו בהחילה יאמרו שמומאה לא
דאי בלבנו. ומאמת מינה הפסח דמו הוא לבתחילה.
ומיבנו לא ביום שלשים. אלא מי' דאי בלבנו ולא
מכמיו שמיבנו בשלשים של אחר אין הפסח מן המובחר.
מה הרויה. על כן מיקם שלא יהי' משוכרת:

סימן שיד

ב"ה יום ד' מר"ב לסמנים תרנ"ו לפ"ק.

שלום לכבוד אחינו הרב הנגיד בנש"ק החסיד
מ' אהרן מנחם מענדל נ"י בק"ק ראדומין:

א) **אשר** הוקשה לו בדש"י ברשת (דף פג.)
בגי' ר' עקיבא שמיגר שנים וקבע חדשים
בטון לארץ ובחב רש"י דתגן ביגמות אחר ר' עקיבא
כשירדנו לסברשת לסגר שמה. והוקשה לחמלתו הלא
אם בחמה בקבע מהרדשה והרליתי הדברים לפני רבן
גמליאל ורבן גמליאל מת קרים לר' אליעזר בדאיתא
בהוכ (דף ל"ט:) וכיון מרבן גמליאל הי' קיים. כל
שכן בר' אליעזר הי' קיים. ור' אליעזר הי' רבו של
ר' עקיבא ולמת שמירתו של ר' אליעזר למד ממנו
ר' עקיבא וכו' בדאיתא סוף פרק ז' דסנהדרין. ואם
כן איך אמר על ר' עקיבא שלא הביא כמוהו בארץ
ישראל. כיון שר' אליעזר רבו שהר גדול ממנו הי' בארץ
ישראל. והאריך בדבר:

ב) **ואולם** הרבר ברור מאוד שברבוהו לר' אליעזר
וכתב הרמב"ם שהמודה אין מומרן
אליו כיון שהבדילוהו מביאים לא אפשר שילבשוהו.
והוא הדין שאין מרפין אותו לקדוש החודש שהוא
בשלשה מן המודה. שוב ראיתי שכבודו כתב
כן:

ג) **אך** הסיקר בעיני הדיון זה בחיבון אחר. כי
יש בלא שאלה כיון דמדאוריתא לא מהני בחוץ
לארץ. מה יועיל מה שלא הביא כמוהו בארץ ישראל. ואם
מאחר שמחוות קידוש החודש בגדול דוקא יהי' אפשר
לעבר בארץ כיון שבגדול בחוץ לארץ. לא אפשר לומר
כן. שהרי מעמא שלא הביא כמוהו בחוץ לארץ לא
אפשר גדול ממנו יכול לקבע. ועוד דאם כן ארץ ישראל
לא מהני. ועל כוריך הקידוש בחוקים שבגדול שם.
ועוד דאם כן דמשום מעלה הגדול של מעלה ארץ ישראל.
אך ירד ר' עקיבא הגדול לכתחילה לחוץ לארץ לסבר,
אלא הי' ובל לקיים שיהם שיהי' הגדול בארץ ישראל:

ד) **אך** נראה לי ברורין של דברים כי מעלת ארץ
ישראל בל אין לארץ לבשוכים בה כתב
מהר"ל בבאר מרבות שהי' בתחילת בראתם לארץ.
כי בארץ עושם לבשוכים עלי' כלים אחר. מאחר שהיא
מיוחדת לישראל בארץ מגרשים לגוים אחר. ע"כ בשנו

נים ולא נים חיר ולא יחיר. [1]אמר רמי[2] נים ולא נים מהוך המיטה [3]אבל נים מתחילת המיטה [4]אבל מיר מתחילת המיטה [5]אבל לא נים ולא מיר [6]אבל לא נים ולא מיר [7]אבל לא נים ולא מיר [8]אבל לא נים ולא מיר [9]אבל לא נים ולא מיר [10]אבל לא נים ולא מיר [11]אבל לא נים ולא מיר [12]אבל לא נים ולא מיר

רבי ירמיה בשאבה בר אלעזר תעניות. על מאי מתרמיין דהכי אמר רבי יוחנן ליה מלא לגשמים מהכא נמאר מאיה [ד] ומיהו קאמר ליה רבי אמי הלין מתרמיין דהכי אמר מתמיה לרבה מאמר מרי מודענות מלמיתי עלה כל דקאמר רבי יוחנן ליה מלא לגשמים מהכא נמאר מאיה [ד] ומיהו

שיצאה זמנה של רביעה. זמנן לישה הוא מתרמיין [ד] אלא מתמהון:

שלח להו בירחים דמיתה. מיתה ומסוכנת. תפלה תלמוד תפלה [ה] נשמע אלא לחיות לאמר תון של אמר מתרמיא המים מעיא מתמהאלא בכלמון הוחלו ותון לטר הוא לגל מי נעוה הון ירחים אפי' מקופת מתון מיתון לאמרה:

הכל לפי השנים. אם מיתה אמרה ואם נמים בהמה מתון אמרה ואם נמים בהמה מתי נעשה אחלון ומן על ומטר בהמה המים: אור

גזר הלת עשרה תעניות ולא איעני סבר למיגזר מפי אמר ליה ר' אמי הרי אמרו אין מצריחין את הצבור יותר מדאי אמר ר' אבא בריה דרבי חייא בר אבא רבי אבון דעבדי לגרמיה הוא דעבד אלא הבי אבר ר' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן לא שנו אלא לגשמים אבל לשאר מיני פורענות מתענין והולכין עד שיענו כן השמים הגיא נגו הכי כשאמרו שלש וכשאמרו שבע לא אמרו אלא לגשמים אבל לשאר מיני פורענות מתענין והולכין עד שיענו לוכא תיהוי היזבתיה דר' אבון אמר לך רבי אבון הגאו ריא דתניא אין נחרין יותר בשלש עשרה תעניות על הצבור לפי שאין מצריחין את הצבור יותר מדאי דברי רבי רשב"ג. אומר לא מן השם הוא זה אלא כפני שיצא זמנה של רביעה שלחו ליה בני מינה לרבי כגון אגן דאפילו בהקופת המון בעינן מוכרא הכי נעביד כיחידים דמון או כרבים דמון כיחידים דמון ובשומע תפלה או כרבים דמון ובברכת השנים ישלח להו ביחידים דמון ובשומע תפלה מיתבי אמר רבי יהודה אמרו בומן שהשנים כתיקנן ויעיראל שריין על אדמתן אכל מומן הזה הכל לפי השנים הכל לפי המקומות הכל לפי חומן אמר ליה מתניתא דמית עליה דרבי דבי תנא הוא ופליג מאי הוי עלה רב נחמן אמר בברכת השנים רב ששת אמר בשומע תפלה והלכתא בשומע תפלה: בשני מטר עם חשיכה ובחמישי כל היום מפני בגיד השברה: איבעיא להי הכי קרבי בב' מטר עם השיכה ובהיי כל היום מפני כבוד השבת או חילבא בשני מטר ובחמישי פותחין כל היום כולו תא שמע דתניא "בשני מטר עד הערב" ובחמישי פותחין כל היום כולו מפני בגיד השבת היו לו שני פתחים פותח אחד חוד לו אצטבא בגנר פתחו פותח כדרכו ואינו חישש: עברו אלו ולא נענו מבוקטין בחמשה ובתוך ובבנין ובנטיעה: תנא "בבנין בנין של שכדה נטיעה נטיעה של שכדה אי זהו בנין של שמחה זה תבונת בית חתונה לבני אי זו היא נטיעה של שמחה זה הנוטע אבוריקנין של בלכים: ובשאילת שלום: תנו רבנן "הבים אין שאילת שלום ביניהן עמי הארץ ששואלין מחזירין להם בשפה רפה ובכובד ראש" וכן מתעטפין ויושבין באבלים וממנורין בבני אדם המופין למקום עד שירדמו עליהם כן השמים "אמר ר' אלעזר יאין אדם רשאי לשאל על פניו אלא אם כן נענה כיהושע בן נון שנאמר" ויאמר ה' אל יהושע קום לך למה זה אתה נופל על פניך ואמר ר' אלעזר אין אדם חשוב רשאי להנות שק אלא אם כן נענה כיהודה בן אחאב שנאמר" ויהי כשמיע המלך את דברי הנשה ויקרע את בגדיו והוא עובר על הרוחה ויראו העם והנה השק על בשרו וגו' ואמר ר' אלעזר לא הכל בקריעה ולא הכל בנפילה נושה ואהרון בנפילה יהושע וכלב בקריעה נושה יאהרן בנפילה דכתיב" ויפל משה ואהרן על פניהם יהושע וכלב בקריעה דכתיב" ויהושע בן נון וכלב בן יפנה קרעו בגדיהם מתקיף לה ר' זירא ואיתימא ר' שמואל בר נחמני אי דהה בהיב יהושע כדקאמרת הנהא דכתיב ויהושע הא והא עביד יאמר ר' אלעזר לא הכל בקומה ולא הכל בהשתחוויה מלכים בקומה ושרים בהשתחוויה מלכים בקומה דכתיב" הכה אמר ה' גואל ישראל קדושו לבזה

שלי מלכים. מכן הו מסמין כמגילה בן למגן יהי מוסמין אלון לשנני יום מתמלכין אוזר עוזין לו בקה ממנו. ליעגל מהגיעה אלון גדול מלכים מוסמין אלון לגל הוא המקום ידומה לי בגבולין [לי מה] סמוך מגיעה בהם לה לרגל נמצל בטמאתה: שלי מלכים. לון אבל ובגדה הישבן בעצמיה. דכתיב ועל מכם ישמה בחומה קנון [לי מ"ג]: רשאי לגיל על פניו. לבוש עלמו בפני הלבוש" אלא אם כן נענה. מיוקנין הן נענה מיהודה הוהרם נמצא היה אלא מהכתוב על דעת כהים ממיו יענה דכתיב [מלכים ב' ג'] יהי מלא אולם ומקל יקלמים שמים בקול: לא הכל. כגון [מסכת] ובא בקריעה דיהודה יכלב אבל הו מסיקין ממשה יאהרן לא זכי ליטמה אלא בקריעה ומקבל אבלמה אל דרכו: יהושע בן נון. מסיב ממרים להסוה דומל ויין כיסוף על עון לאמון:

עבוה

[ד] [בקיאה מה. ומיהו. [ה] מגילה דף ב' מיש. [ו] מגילה דף ב' מיש. [ז] מגילה דף ב' מיש. [ח] מגילה דף ב' מיש. [ט] [בקיאה מה. ומיהו. [י] מגילה דף ב' מיש. [יא] מגילה דף ב' מיש. [יב] מגילה דף ב' מיש. [יג] מגילה דף ב' מיש. [יד] מגילה דף ב' מיש. [טו] מגילה דף ב' מיש. [טז] מגילה דף ב' מיש. [יז] מגילה דף ב' מיש. [יח] מגילה דף ב' מיש. [יט] מגילה דף ב' מיש. [כ] מגילה דף ב' מיש. [כא] מגילה דף ב' מיש. [כב] מגילה דף ב' מיש. [כג] מגילה דף ב' מיש. [כד] מגילה דף ב' מיש. [כה] מגילה דף ב' מיש. [כו] מגילה דף ב' מיש. [כז] מגילה דף ב' מיש. [כח] מגילה דף ב' מיש. [כט] מגילה דף ב' מיש. [ל] מגילה דף ב' מיש. [לא] מגילה דף ב' מיש. [לב] מגילה דף ב' מיש. [לג] מגילה דף ב' מיש. [לד] מגילה דף ב' מיש. [לה] מגילה דף ב' מיש. [לו] מגילה דף ב' מיש. [לז] מגילה דף ב' מיש. [לח] מגילה דף ב' מיש. [לט] מגילה דף ב' מיש. [מ] מגילה דף ב' מיש. [מא] מגילה דף ב' מיש. [מב] מגילה דף ב' מיש. [מג] מגילה דף ב' מיש. [מד] מגילה דף ב' מיש. [מה] מגילה דף ב' מיש. [מו] מגילה דף ב' מיש. [מז] מגילה דף ב' מיש. [מח] מגילה דף ב' מיש. [מט] מגילה דף ב' מיש. [נ] מגילה דף ב' מיש. [נא] מגילה דף ב' מיש. [נב] מגילה דף ב' מיש. [נג] מגילה דף ב' מיש. [נד] מגילה דף ב' מיש. [נה] מגילה דף ב' מיש. [נו] מגילה דף ב' מיש. [נז] מגילה דף ב' מיש. [נח] מגילה דף ב' מיש. [נט] מגילה דף ב' מיש. [ס] מגילה דף ב' מיש. [סא] מגילה דף ב' מיש. [סב] מגילה דף ב' מיש. [סג] מגילה דף ב' מיש. [סד] מגילה דף ב' מיש. [סה] מגילה דף ב' מיש. [סו] מגילה דף ב' מיש. [סז] מגילה דף ב' מיש. [סח] מגילה דף ב' מיש. [סט] מגילה דף ב' מיש. [ע] מגילה דף ב' מיש. [עא] מגילה דף ב' מיש. [עב] מגילה דף ב' מיש. [עג] מגילה דף ב' מיש. [עד] מגילה דף ב' מיש. [עה] מגילה דף ב' מיש. [עו] מגילה דף ב' מיש. [עז] מגילה דף ב' מיש. [עח] מגילה דף ב' מיש. [עט] מגילה דף ב' מיש. [פ] מגילה דף ב' מיש. [פא] מגילה דף ב' מיש. [פב] מגילה דף ב' מיש. [פג] מגילה דף ב' מיש. [פד] מגילה דף ב' מיש. [פה] מגילה דף ב' מיש. [פו] מגילה דף ב' מיש. [פז] מגילה דף ב' מיש. [פח] מגילה דף ב' מיש. [פט] מגילה דף ב' מיש. [צ] מגילה דף ב' מיש. [צא] מגילה דף ב' מיש. [צב] מגילה דף ב' מיש. [צג] מגילה דף ב' מיש. [צד] מגילה דף ב' מיש. [צה] מגילה דף ב' מיש. [צו] מגילה דף ב' מיש. [צז] מגילה דף ב' מיש. [צח] מגילה דף ב' מיש. [צט] מגילה דף ב' מיש. [ק] מגילה דף ב' מיש. [קא] מגילה דף ב' מיש. [קב] מגילה דף ב' מיש. [קג] מגילה דף ב' מיש. [קד] מגילה דף ב' מיש. [קה] מגילה דף ב' מיש. [קו] מגילה דף ב' מיש. [קז] מגילה דף ב' מיש. [קח] מגילה דף ב' מיש. [קט] מגילה דף ב' מיש. [ר] מגילה דף ב' מיש. [רא] מגילה דף ב' מיש. [רב] מגילה דף ב' מיש. [רג] מגילה דף ב' מיש. [רד] מגילה דף ב' מיש. [רה] מגילה דף ב' מיש. [רו] מגילה דף ב' מיש. [רז] מגילה דף ב' מיש. [רח] מגילה דף ב' מיש. [רט] מגילה דף ב' מיש. [ש] מגילה דף ב' מיש. [שא] מגילה דף ב' מיש. [שב] מגילה דף ב' מיש. [שג] מגילה דף ב' מיש. [שד] מגילה דף ב' מיש. [שה] מגילה דף ב' מיש. [שו] מגילה דף ב' מיש. [שז] מגילה דף ב' מיש. [שח] מגילה דף ב' מיש. [שט] מגילה דף ב' מיש. [ת] מגילה דף ב' מיש. [תא] מגילה דף ב' מיש. [תב] מגילה דף ב' מיש. [תג] מגילה דף ב' מיש. [תד] מגילה דף ב' מיש. [תה] מגילה דף ב' מיש. [תו] מגילה דף ב' מיש. [תז] מגילה דף ב' מיש. [תח] מגילה דף ב' מיש. [תט] מגילה דף ב' מיש.

בהתאם להסבר זה נראה כי יש לתבין גם את דברי רבי נחמיה בסנהדרין מ"ג עמ' ב', שהבאנו לעיל. נראה כי חערבות חנובעת מראיית יחידי עם ישראל כחלק מגוף אחד כולל המכונה "ציבור", התחדשה רק לאחר מעבר הירדן, בעמדם לפני הר גריזים והר עיבל.

רק כשעברו את הירדן תם קיבלו שם של "ציבור" המחוה כגוף אחד. עד אז היו ריבוי של יחידים, וכפי שמצאנו במסכת הוריות (דף ג') לעניין פר רעלם דבר של ציבור, שרוב ציבור נמדד לפי יושבי ארץ ישראל בלבד, וכמו שפסק הרמב"ם (הלכות שגגות פרק י"ג, הלכה ב') ישאין קרוי יקהלי אלא בני ארץ ישראל.

הערבות ההדדית נובעת אפוא משני מקורות:

א. ממצוות התוכחה.

ב. מזהות עם הזולת בהיות שגינו **חלקים** "שארים" וזרועות של הגוף הכולל המכונה כלל ישראל.

לפי הסדר זה נראה כי מיושבים גם הקשיים הישומיים שהועלו בדברי חצל"ח לעיל, שכן:

הערבות הנובעת ממצוות התוכחה אכן אינה נוהגת בנשים ובגרים. הן אינן אחראיות לזולתן במובן של שותפות בעונש, שכי גדר המצוות שנאמרו לנשים הוא רק באופן פרטי לכל אחת ואחת, בלא שיוטל עליהן להטיף לזולת ולהתעמת עמו.

משום כך, מבואר בסוגיה בסוטה (ל"ז ע"ב) כי גברונו עם ישראל ארבעים ושמונה בריתות של שש מאות אלף ושלשת אלפים וחמש מאות וחמשים, ונשים אינן בכלל בריתות אלו, שהרי חובת התוכחה לזולת לא נאמרה לגביהן.

אבל, הדין לפיו יכול אדם להוציא את רעהו ידי חובה במצוות לא נלמד כאמור מן הערבות האמורה, שיסודה בשותפות **לעונשו** של הזולת לאחר שלא תוכיחו אותו, או לאחר שלא מנעו אותו מלהיכשל בחטא. הדין של "יצא מוציא" נובע כאמור מן הערבות השניה, שהיא שותפות בחיוב עצמו. ערבות זו נובעת מזהות עם הזולת בהיות כולנו, מאז רואו לארץ ישראל, "שארים" וזרועות של הגוף הכולל המכונה "ציבור". בכך אין הבדל בין כהן לוי וישראל, בין גר לאזרח, בין נשים וגברים.

כולם: מרווים חלק מן המכלול של "ציבור", המכונה כלל ישראל. ממילא, מיושב הקושי במלואו ומובן מדוע יחול גם לגביהם הכלל המאפשר לברך ולהוציאם ידי חובת מצוה.